

MUSIIKINHARRASTAJAKSI KOULUN MUSIIKINTUNNEILTA?

Auli Oksanen

Pro gradu -tutkielma

Musiikkikasvatus

Kevät 2007

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Musiikin laitos
Tekijä – Author Oksanen <u>Auli</u> Eeva Maria	
Työn nimi – Title Musiikin harrastajaksi koulun musiikintunneilta?	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kevät 2007	Sivumäärä – Number of pages 87
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Peruskoulussa opetetaan musiikkia kaikille yhteisenä oppiaineena noin seitsemän vuoden ajan. Lukiossa pakollista musiikkia on 1-2 kurssia. Kaikille pakollisen musiikin opetuksen tuntimäärät eivät ole suuria. Tutkimuksessani kysyin musiikin aineenopettajilta, miten he innostavat oppilaita harrastamaan musiikkia. Tutkin musiikin valinnaisaineryhmien oppilaiden mielipiteitä siitä, kannustaako koulun musiikinopetus musiikkiharrastukseen. Olen kiinnostunut musiikin harrastamisen ja koulun musiikinopetuksen suhteesta erityisesti myös siksi, että olen taustaltani soitonopettaja.</p> <p>Tutkimuksessani haastattelin kolmea musiikin aineenopettajaa erikokoisilta paikkakunnilta ja keräsin tietoa kyselylomakkeella 8–9-luokan musiikin valinnaisryhmien oppilailta (N=74).</p> <p>Opettajien mielestä musiikinopetuksen merkittävä tavoite oli kannustaa oppilaita elinikäiseen musiikkiharrastukseen. Oppilaiden harrastusta tuki muun muassa oppikirjojen lainaaminen koulusta kotiin, mahdollisuus varata musiikkiluokka omaan harjoitteluun, opetuksen monipuolisuus ja koulun musiikkitoiminta, kuten kuorot ja bändikerhot. Musiikkiharrastukseen kannusti myös koulun yhteistyö paikkakunnan musiikki- ja kansalaisopiston kanssa ja opettajan jakama tieto paikkakunnan musiikkiharrastusmahdollisuuksista.</p> <p>Kolme neljäsosaa koulujen musiikin valinnaisryhmän oppilaista harrasti musiikkia vapaa-ajallaan. 8–9-luokan musiikin valinnaisryhmien oppilaiden mielestä musiikki oli ehdottomasti suosituin lempiaine koulussa. Oppilaat pitivät koulun musiikinopetusta tärkeänä ja toivoivat kouluille lisää musiikki-toimintaa. Oppilaista koulun musiikinopetus kannusti ja tuki heitä musiikkiharrastuksessaan. Harrastajat näkyivät monipuolisesti osallistujina ja esiintyjinä koulun musiikkitunneilla ja juhlissa.</p> <p>Musiikki on tärkeä oppiaine koulussa. Seuraavaksi olisi tärkeää pohtia, miten koulun musiikinopetuksessa voisi huomioida paremmin oppilaita, jotka eivät pidä musiikista. Kaikille pakollisen musiikin tuntimäärän toivoisi koulussa lisääntyvän ja opetuksen laajentuvan ulottumaan koko peruskoulun mittaiseksi.</p>	
<p>Asiasanat – Keywords</p> <p>Koulun musiikinopetus, musiikkiharrastus, musiikin aineenopettajat, musiikin 8–9-luokan valinnaisryhmät, musiikillinen motivaatio, musiikillinen oppimisprosessi</p>	
<p>Säilytyspaikka – Depository</p> <p>Jyväskylän yliopiston musiikin laitoksen kirjasto</p>	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	MUSIIKINOPETUS YLÄKOULUSSA JA LUKIOSSA	8
	2.1 Musiikinopetus opetussuunnitelmissa	8
	2.2 Musiikkiluokatila, valinnaiset aineet ja kerhotoiminta	9
3	TAITEELLINEN JA MUSIIKILLINEN OPPIMINEN	12
	3.1 Taito- ja taideaineet koulussa	12
	3.2 Taiteellisen oppimisen malli	13
	3.3 Taiteellinen oppimisprosessi	15
	3.4 Musiikkikasvatuksen filosofiaa	18
4	MUSIIKKIHARRASTUS JA MOTIVAATIO	19
	4.1 Musiikkiharrastus	19
	4.1.1 Soittaminen ja laulaminen	20
	4.1.2 Musiikin kuuntelu	21
	4.2 Musiikillinen motivaatio	22
5	KOULUMUSIIKINOPETUKSEN YHTEYS HARRASTUSTOIMINTAAN	23
	5.1 Koulun musiikinopetus harrastukseen kannustajana	23
	5.2 Koulun ja ympäristön yhteistyö harrastustoiminnassa	25
	5.3 Aiempia tutkimuksia	26

6	TUTKIMUSPROSESSI	27
6.1	Tutkimustehtävät	27
6.2	Tutkimusmenetelmät	27
6.2.1	Haastattelu	27
6.2.2	Kyselylomakkeet	29
6.3	Aineiston analyysi	30
6.4	Tutkimuksen luotettavuus	32
7	TUTKIMUSTULOKSET OPETTAJILTA	34
7.1	Tutkimuskoulujen musiikinopetus ja opetustilat	34
7.1.1	Opetussuunnitelmat	34
7.1.2	Kulunut lukuvuosi 2005-2006	35
7.1.3	Musiikkiluokan varusteet	37
7.2	Musiikin harrastaminen	40
7.2.1	Musiikinharrastajat luokassa	40
7.2.2	Uudet instrumentit ja sähköiset soittimet	41
7.2.3	Harrastajat koulun juhlissa	43
7.2.4	Harrastusmahdollisuudet koululla	44
7.2.5	Koulun yhteistyö musiikki- ja kansalaisopiston kanssa	45
7.3	Musiikkituntien sisältö	47
7.3.1	Sisältöalueiden kiinnostavuus ja opetuksen tavoitteet	47
7.3.2	Soittamisen opettaminen	50
7.4	Musiikinopettaja harrastukseen ohjaajana	52
7.4.1	Opettajan oma työ ja harrastaminen	52
7.4.2	Opettaja harrastukseen motivoijana ja kannustajana	54
8	TUTKIMUSTULOKSET OPPILAILTA	56
8.1	Musiikki koulun valinnaisaineena	57
8.1.1	Oppilaiden lempiaineet ja musiikin valinnan syyt	57
8.1.2	Musiikkituntien tärkeimmät asiat ja suosikki-instrumentit	61
8.2	Musiikinharrastajat koulussa	64
8.2.1	Musiikinharrastajien määrä ja harrastustausta	64
8.2.2	Musiikkiharrastuksen näkyminen koulussa	66

8.3	Koulu musiikkiharrastukseen innoittajana	68
8.3.1	Musiikin harrastusmahdollisuudet ja harrastustoiminnan tarve koululla	68
8.3.2	Koulun musiikinopetuksen kannustavuus	71
9	YHTEENVETO TULOKSISTA	74
	LÄHTEET	81
	LIITTEET	84
	LIITE 1 Tiedote oppilaiden huoltajille	84
	LIITE 2 Kyselylomake oppilaille	85
	LIITE 3 Haastattelurunko opettajille	87

1 JOHDANTO

Kaikille pakollinen musiikinopetus peruskoulussa on tuntimäärältään melko pieni ja sen painopiste on alakoulussa. Kuitenkin musiikin aineenopettajat opettavat enimmäkseen yläkoulun ja lukion oppilaita. Kaikille pakollinen musiikinopetus päättyy minimissään 7-luokalla, vaikka esimerkiksi tilojen ja välineiden puolesta musiikinopetuksen mahdollisuudet yläkoulussa ovat useilla paikkakunnilla alakouluja kattavammat. Opetussuunnitelman (2004) mukaisesti lukuaineiden määrää yläkoulussa on lisätty ja taito- ja taideaineiden tuntimäärää supistettu, koska valinnaisaineiden tuntimäärä on pienentynyt, samalla kun niiden tarjonta on laajentunut. Mahdollisuudet yhtenäiseen ja jatkuvuuden säilyttävään musiikinopetukseen alakoulusta yläkouluun vaihtelevat eri paikkakunnilla.

Tutkimuksessani selvitin, mikä innostaa nuoria 8–9-luokan musiikin valinnaisryhmien oppilaita koulun musiikinopetuksessa. Kysyin oppilaiden käsityksiä koulun musiikinopetuksesta ja musiikin harrastamisesta kyselylomakkeen (N=74) avulla, joita oppilaat täyttivät kolmella erikokoisella paikkakunnalla. Haastattelin edellä mainittujen kolmen paikkakunnan musiikin aineenopettajia selvittääkseni, miten he motivoivat oppilaitaan musiikkiharrastukseen koulun musiikinopetuksen puitteissa.

Työni tutkimustulokset olen jakanut kahteen päälukuun (luvut 6 ja 7), joista ensimmäisessä käsittelen opettajien haastattelujen tuloksia ja toisessa oppilaiden kyselylomakkeiden tuloksia. Yhteenvedon opettajien ja oppilaiden tutkimustuloksista esitän luvussa 8. Mielestäni on perusteltua jakaa tutkimustulokset kahteen lukuun, koska tämä esittelytapa jäsentää tuloksia paremmin.

Työni teoriaosassa tarkastelen peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmia (luku 2) musiikin opetuksen ja musiikkiharrastukseen ohjaamisen näkökulmasta ja yleisesti niiltä osin, miten ne vaikuttavat esimerkiksi ulkoisiin puitteisiin, tiloihin ja kerhotoiminnan järjestämiseen. Sovellan Inkeri Savan (1993) taiteellisen oppimisprosessin mallia musiikillisen oppimisprosessin kuvaamiseen luvussa kolme. Käsittelen musiikkiharrastusta soittamisen, laulamisen ja musiikin kuuntelun osalta, sekä musiikillista motivaatiota musiikkiharrastuksen ja koulun musiikinopetuksen suhteen (luku 4). Tutkimusasetelman ja -prosessin esittelen luvussa viisi.

Kiinnostuin koulujen musiikinopetuksen ja musiikinharrastajien välisestä suhteesta, kun opetin harmonikansoittoa lapsille ja nuorille Jyväskylän harjoitusmusiikkiopistossa. Nuoret harrastajat kertoivat innokkaasti koulun musiikintunneista omalle soitonopettajalleen. Sain tietää mitä koulussa oli laulettu, mitä soittimia oppilaani oli soittanut, miten hän oli menestynyt musiikinkokeessa ja mitä oli esitetty juhlissa. Minua pyydettiin kopioimaan kappaleita koulujen musiikinkirjoista, koska oppilaani olivat niin innokkaita saamaan itselleen nuotit, joista he voisivat soittaa ja laulaa kotona. Oppilaiden välityksellä tuli myös viestejä luokan- ja aineenopettajilta, joissa opettaja toivoi oppilaani esittävän soolokappaleita jossain koulun tilaisuudessa tai juhlassa. Opettaja pyysi, että suunnittelisin ja ohjaisin kappaleet esityskuntoon.

Koulun musiikinopetus tuntui motivoivan soitto-oppilaitani, koska heidän vahva osaamisentunne musiikissa oli syntynyt oman soittoharrastuksen pohjalta. Kiinnostuin siitä, onko alkuperäinen motivaation herääminen tapahtunut koulun musiikinopetuksen vai harrastustoiminnan tai molempien innoittamana. Kokonaisuudessaan voin todeta, että opetussuunnitelman velvoite ohjata oppilaita musiikkiharrastustoimintaan on yksi tärkeimmistä asioista, mitä musiikki voi oppilaalle tarjota; elinikäistä suhdetta musiikkiin oman musiikkiharrastuksen kautta.

2 MUSIIKINOPETUS YLÄKOULUSSA JA LUKIOSSA

2.1 Musiikinopetus opetussuunnitelmissa

Mitä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet kertovat musiikinopetuksen tehtävistä ja musiikin harrastamisesta? Perusopetuksen opetussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa (2004) määritellään musiikin opetuksen tehtäväksi: ”auttaa oppilasta löytämään musiikin alueelta kiinnostuksen kohteensa sekä rohkaista oppilasta musiikilliseen toimintaan, antaa hänelle musiikillisia ilmaisun välineitä ja tukea hänen kokonaisvaltaista kasvuaan” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 150).

Musiikinopetuksessa tulisi huomioida, että musiikin ymmärtämisen käsitteellistämisen perustana ovat musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä saadut merkittävät kokemukset. Musiikillisia taitoja kehitetään opetuksessa pitkäjänteisesti kertaamalla ja harjoittelemalla asioita. Yhteismusisointi ja oppilaan oman ilmaisun tukeminen kuuluvat myös musiikinopetuksen tehtäviin. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 150.)

Opetussuunnitelma ohjeistaa opettajaa rohkaisemaan oppilaita musiikilliseen toimintaan. Koulun lisäksi toiminnan olisi suotavaa ulottua myös koulun ulkopuolelle, musiikkiharrastukseksi, joka jatkuu läpi oppilaan eliniän. Opetussuunnitelmassa opettajaa kehoitetaan ohjaamaan oppilaita harrastukseen, mutta tapahtuuko näin käytännössä? Onko koulun musiikinopetus sisällöltään musiikkiharrastukseen motivoivaa myös oppilaiden mielestä?

Musiikinopetuksen keskeisinä sisältöinä vuosiluokilla 1-4 on lapsen oman musiikillisen ilmaisun kehittäminen leikinomaisessa ja kokonaisvaltaisessa toiminnassa. Opetuksen tulee antaa oppilaalle kokemuksia monenlaisista äänimaailmoista ja erilaisista musiikeista ja samalla rohkaista oppilasta ilmaisemaan ja toteuttamaan omia mielikuviaan. Vuosiluokilla 5-9 musiikinopetuksessa jäsenetään musiikillista maailmaa ja musiikillisia kokemuksia. Tarkoituksena on oppia myös musiikin käsitteitä ja merkintöjä musiikin kuuntelun ja musisoinnin yhteydessä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 150-151.)

Lukion musiikinopetuksen opetussuunnitelmassa (2003) kerrotaan musiikinopetuksen perustuvan ajatukselle, että musiikki on merkittävä osa ihmisen kulttuuria. Lukion musiikin kursseilla pyritään tarjoamaan jokaiselle mielekkäitä musiikillisia tehtäviä. Musiikki on tärkeä osa koulun kulttuuritoimintaa, juhlia ja muita tapahtumia. Opetussuunnitelma kannustaa myös musiikkiharrastukseen. Musiikin pakollisia kursseja lukiossa on kaksi, joista toinen on vaihtoehtoinen kuvaamataidon kanssa. Syventäviä, valtakunnallisia kursseja opetussuunnitelma esittelee kolme, jolloin musiikinkurssien yhteismäärä on viisi. Koulukohtaisesti toteutuneita kursseja voi olla enemmän tai vähemmän. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 170.)

2.2 Musiikkiluokatila, valinnaiset aineet ja kerhotoiminta

Oppimisympäristö koostuu oppimiseen liittyvien fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuudesta, missä oppiminen tapahtuu. Musiikin fyysiseen oppimisympäristöön suppeasti ajatellen kuuluvat musiikinluokka, sen välineistö ja oppimateriaalit. Opetustilat ja -välineet tulisi olla sellaisia, että monipuolisten työtapojen ja opetusmenetelmien käyttö olisi mahdollista. Luokan työvälineet ja materiaalit, musiikinluokassa oppikirjat ja instrumentit, tulisivat olla oppilaiden käytettävissä myös itsenäisessä opiskelussa eli harjoitus- ja harrastuskäytössä. Oppimisympäristön tulee tukea oppilaan kasvua ja oppimista ja olla fyysisesti ja psyykkisesti turvallinen paikka. Musiikinluokan äänenvoimakkuuden tason on pysyttävä turvallisena kuulon säilymiseksi. Luokatilan ja välineiden tulisi tukea oppilaan oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta ja samalla herättää aktiivisuutta, kehittää itseohjautuvuutta ja luovuutta. (Opetussuunnitelman perusteet 2004, 7.)

Koulujen Musiikinopettajat ry (KMO) on tehnyt suosituksen (2005) siitä, mitä varusteita koulun musiikinluokassa pitäisi olla. Suosituksessa otetaan kantaa muun muassa opetustilan toimivuuteen, soitinten monipuolisuuteen, äänenhuolto- ja atk-laitteiden olemassaoloon ja kuntoon, sekä oppimateriaalien riittävyyteen. Suosituksen avulla on helppo havaita musiikkiluokkatilan puutteet ja tiedostaa turvallisen ja toimivan musiikkiluokkaympäristön tarpeet. KMO:n suositus (2005) musiikkiluokan perusvarusteista oli käytössä tutkimuksessani opettajien haastattelussa.

Varpu Mäkeläinen ja Taina Räsänen (2006) ovat tutkineet musiikkiluokan käyttöä ja varustusta pro gradu -tutkimuksessaan Musiikkiluokka opetustilana. Heidän mielestään hyvän musiikkiluokan tulisi olla muunneltavissa erilaisten tarpeiden mukaan ja mahdollistaa kaikki opetuksen sisällöt, kuten esimerkiksi musiikkiliikunnan. Luokan tulisi olla tilava, viihtyisä ja esteettinen, jotta se inspiroisi oppilaita ja opettajaa ja antaisi tilaa luovuudelle. Mäkeläinen ja Räsänen huomasivat oppilaiden sopeutuvan musiikkiluokkatilaan ongelmitta. Oppitilan toimivuutta ajattelivat lähinnä opettajat. Musiikinopetuksen sisältö, laatu ja opettajan toiminta tuntui motivoivan oppilaita eniten, vaikkakin tilajärjestykseltään houkutteleva luokka vaikutti jonkin verran oppilaiden asenteisiin musiikkia kohtaan. (Mäkeläinen & Räsänen 2006, 57-62.)

Taito- ja taideaineiden opetus valinnaisaineina on tärkeää etenkin yläkoulussa, koska näiden aineiden kaikille pakollinen opetus päättyy minimissään seitsemännellä luokalla. Valinnaisaineiden opiskelun erääksi tavoitteeksi on määritelty harrastustoiminnan kehittäminen.

”Perusopetuksen valinnaisten aineiden tehtävä on syventää ja laajentaa perusopetuksen yhteisten oppiaineiden, erityisesti taide- ja taitoaineiden, mukaan luettuna kotitalous, sekä haluttaessa aihekokonaisuuksien tietoja ja taitoja oppilaan valinnan mukaisesti. Valinnaisten aineiden tehtävä on myös antaa oppilaille mahdollisuus syventää harrastuksiaan ja löytää uusia kiinnostuksen kohteita” (Opetussuunnitelman perusteet 2004, 163).

Valinnaisaineiden tuntijaossa vuosiluokilla 1-9 on taito- ja taideaineille (musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta) varattu vähimmäistuntimäärän lisäksi kuusi vuosiviikkotuntia aineiden kesken jaettavaksi. Paikallisissa opetussuunnitelmissa voidaan päättää, jaetaanko tunnit kaikille yhteisiksi vai jätetäänkö tunteja oppilaskohtaisesti valittaviksi 8–9-luokkien taide- ja taitoaineiden syventäviksi valinnaisaineopinnoiksi. (Opetussuunnitelman perusteet 2004, 163-164.) Paikallisissa opetussuunnitelmissa voisi esimerkiksi laajentaa musiikin tai kuvataiteen

jatkumaan koko yläkoulun ajan, myös vuosiluokille 8-9 kaikille pakollisena, mutta näin harvoin tapahtuu.

Kerhotoimintaa voidaan järjestää koululla varsinaisen koulun kasvatusta- ja opetustyön tukemiseksi. Kerhotoiminnan tulee tukea oppilaan kasvua ja monipuolista kehittämistä. Kerhotoiminnan tehtävänä on myös tukea lasta tai nuorta harrastustoimintaan.

”Kerhotoiminnan tarkoituksena on edistää myönteisten harrastusten viriämistä sekä antaa oppilaalle mahdollisuus muuhunkin kuin tavanomaiseen koulutyöhön turvallisessa ja rauhallisessa ympäristössä” (Opetussuunnitelman perusteet 2004, 11).

Kerhotoiminta on oppilaille vapaaehtoista ja innostaa usein harrastukseen. Kerhotoiminnan tavoitteet ovat: ”kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen, lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen, mahdollisuuden antaminen sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja yhteisöllisyyteen kasvamiseen, mahdollisuuden antaminen onnistumisen ja osaamisen kokemukseen, luovan toiminnan ja ajattelun kehittäminen, lasten ja nuorten kannustaminen tuottamaan omaa kulttuuriaan, mahdollisuus oppilaan tuntemisen lisäämiseen ja harrastuneisuuden tukeminen ja myönteisten harrastusten edistäminen” (Opetussuunnitelman perusteet 2004, 12).

1990-luvulla kerhotoimintaa supistettiin säästöjen vuoksi, minkä seurauksena kerhotoiminta väheni tai lakkasi kokonaan useilla kouluilla. 2000-luvun alussa kerhotoimintaa on käynnistetty uudestaan etenkin alakoulun puolella. Kiinnostusta kerhotoimintaan löytyy yläkouluistakin. Virassa olevat opettajat eivät usein pysty liittämään koulussa pitämiään kerhotunteja kokonaistuntimääräänsä, joten kerhotuntien pitäminen erillisinä tunteina vaatii erillisen maksujärjestelyn. Taito- ja taideaineiden aineenopettajien kokonaistuntimäärän täytyminen nykyisillä, näiden aineiden tuntimäärillä, on vaikeaa. Jos kerhotunneilla voisi täydentää tuntimäärää, olisi se kaikkien etu; koulussa olisi pätevä aineenopettaja, monipuolisia kerhoja ja opettajalla työskentelyrauha ilman huolia tuntimäärästä.

3 TAITEELLINEN JA MUSIIKILLINEN OPPIMINEN

3.1 Taito- ja taideaineet koulussa

Puurulan (1996, 131.) mukaan taide- ja taitoaineet voidaan laaja-alaisesti käsitettynä määritellä seuraavasti:

- Taide- ja taitoaineet ovat elämyksiin, tunteisiin, toimintaan ja kokemuksiin perustuvaa,
- varhaislapsuudessa alkavaa,
- koko eliniän jatkuvaa ihmisen kasvatusta,
- kohti humaania, ihmiskunnan tulevaisuudesta aktiivisesti vastuuta ottavaa ihmistä.

Taito- ja taideaineiden opetukseen käytettävien oppituntien yhteinen määrä on noin viidesosa koko opetukseen käytettävästä ajasta peruskoulussa. Vaikka kouluilla on mahdollisuus erikoistua taito- ja taideaineisiin, käyttää tätä mahdollisuutta hyvin harva koulu. Niukat opetustuntimäärät vaikeuttavat pätevien taito- ja taideaineiden opettajien virkojen muodostamista, jolloin useat paikkakunnat jäävät ilman ammattitaitoisia taide- ja taitoaineidenopettajia. (Puurula 1998, 10.)

Markkinatalousyhteiskunta ja tietoyhteiskunta ovat sanoja, joita mielellään käytämme kuvaamaan tehokkuutta ja työelämän vaatimuksia. Opetussuunnitelmissa tärkeiksi opittaviksi aineiksi on nostettu ”kovia” lukuaineita, kun taas ”pehmeiden” taito- ja taideaineiden määrä on supistettu minimiin. Ainejakauma kuvaa yhteiskuntamme arvopohjaa ja työelämän

vaatimusten vaikutusten seurauksia. (Puurula 1998, 11.) Nykyisen opetussuunnitelman mukaan yläkoulusta on muodostettu eteinen lukiolle, sillä painopiste on siirtynyt tiedon pönttämiseen taideaineiden kustannuksella. Tutkimusten mukaan taideaineiden positiiviset vaikutukset näkyvät oppilaissa vasta aikuisiässä, kun tietoaineiden koetaan valmentavan lähitähtäimellä ammattiin. (Hyypä & Liikanen 2005, 173.) Toisaalta työelämässä on herätty huomaamaan myös luovuuden, omaperäisyyden ja innovatiivisuuden merkitystä työtehtävissä menestymiselle (Puurula 1998, 11).

Taito- ja taideaineiden opetus on kokonaisvaltaista kulttuurikasvatusta, mitä pitäisi arvostaa myös opetussuunnitelmatasolla tuntimäärän kasvuna. Tutkimusten mukaan taideaineiden määrän lisääminen parantaa oppilaiden suoriutumista yllättävästi lähes kaikissa oppiaineissa, kuten luonnontieteissä, äidinkiessä ja matematiikassa. Kun kouluissa on lisätty taideharrastusmahdollisuuksia, on oppilaiden koulumotivaatio ja sosiaalisuus lisääntynyt, samalla kun itsetunto on kohonnut. Kerho-opetuksen ja koulutyön yhdistäminen on eräs keino koulunkäyntihalukkuuden lisäämiseksi ja kouluviihtyisyyden kasvattamiseksi. (Puurula 1998, 17.)

3.2 Taiteellisen oppimisen malli

Englantilaisen opetussuunnitelman määritelmän mukaan taidekasvatus on eräs keskeinen kulttuurikasvatuksen elementti. Taidekasvatus täyttää oppilaiden kasvatuksen seuraavat osa-alueet:

- 1) intellektuaalisen kehityksen,
- 2) esteettisen kehityksen,
- 3) tunnekasvatuksen,
- 4) arvojen tutkimisen ja selvittelyn,
- 5) yksilöllisen ja sosiaalisen kasvatuksen (itseluottamus ja sosiaaliset taidot) ja
- 6) käytännölliset ja havaintokykyihin liittyvien taitojen opettamisen. (Puurula 1998, 23.)

Taiteen tekeminen, kokeminen, erittely ja opiskelu tarjoavat ihmiselle sellaisia peruskokemuksia ja välineitä, joihin muilla keinoin on vaikea päästä (Sava 1998, 3). Savan (1993) mukaan taiteenopetuksen perimmäinen tehtävä on tukea ja edistää oppimista. Taiteen oppiminen on muutosta, joka voidaan jakaa kolmentyyppisiin ilmiöihin: *määrälliseen*,

laadulliseen ja rakenteelliseen muuttumiseen. Määrällistä muuttumista selitetään taitojen ja tietojen määrällisellä lisääntymisellä tai vastaavasti myös opittujen virheellisyyksien vähenemisellä ja väärin tietojen muuttumisella. Laadullista muuttumista kuvaa entistä korkeatasoisempi ja herkempi taiteellis-esteettinen tulkinta tai tuotos. Rakenteelliset muutokset tapahtuvat oppijan luovassa ajattelussa, sisäisissä skeemoissa ja mielikuvanmuodostuksessa taiteellisen oppimisprosessin seurauksena. (Sava 1993, 16.)

Taiteellisen oppimisen mallissa Sava (1993) jakaa taiteelliset kokemukset ja toiminnan neljäksi tiedollisen ulottuvuuden osa-alueeksi: *aisti- ja taitotieto, elämys- ja ilmaisutieto, vuorovaikutustieto ja käsite- ja mielikuvatieto.* Vasta kaikkien tiedon ulottuvuuksien tasapainoinen suhde saa aikaan täydellisen holistisen taiteellisen oppimisen mallin. (Sava 1993, 34.) Taiteellinen toiminta sisältää aisti- ja tunnekokemusten lisäksi vuorovaikutuksen kautta tapahtuvan jakamisen ja kokemustenvaihdon, sekä sen avulla lisääntyvän ymmärryksen ja käsitteellisen tiedon kehittymisen.

KUVA 1. Taiteellisen oppimisen malli (Sava 1993).

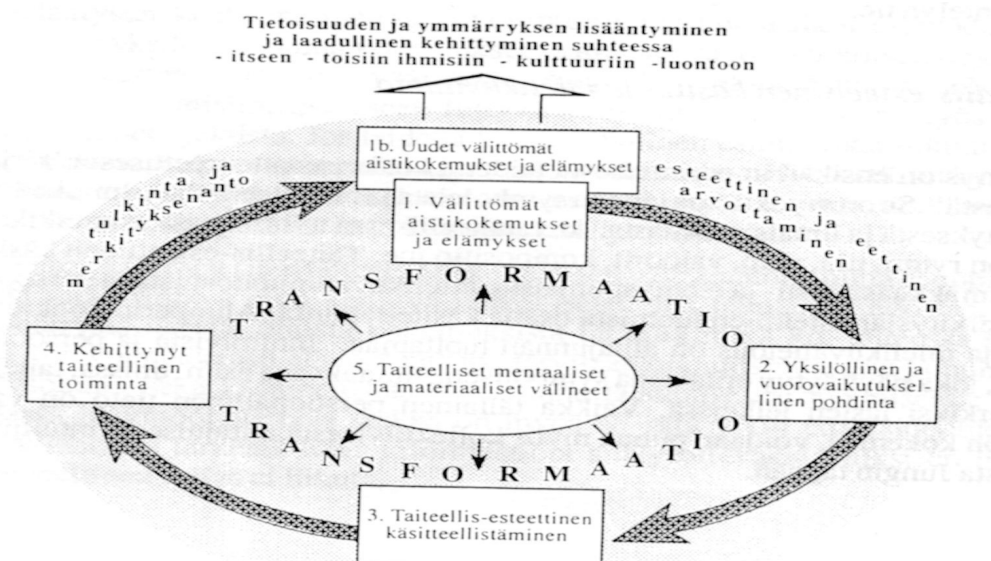
Kaikessa taiteellisessa toiminnassa havaintomme ja kokemuksemme perustuvat aistien välityksellä saatuun tietoon. Savan mielestä oppilaita pitää tietoisesti ohjata käyttämään kaikkia aistejaan kokonaisvaltaisesti ja herkästi. Opettajan on tärkeää järjestää luokassa tilanteita, joissa tietoinen aistien kehittäminen on mahdollista (Sava 1993, 35.) Soitonopettajana olen huomannut, miten haastavaa tietoinen taitojen opettaminen on eri-ikäisille oppilaille. Jotta oppilas oppisi esimerkiksi harjoittelemaan oikealla tavalla soittotehtäviään, pitää hänet saada ymmärtämään, miten harjoitellaan ja miksi (vrt. Oksanen 2003).

Behavioristinen käsitys jäljittelemällä oppimisesta on eräs keino taitotiedon opettamisessa etenkin pienillä lapsilla.

Elämykset ovat tuntemuksia ja tunne-elämysten kautta toiset tiedon ulottuvuudet alkavat merkitä meille jotain (Sava 1993, 36). Koettujen elämysten intensiteetti vaihtelee eri ihmisillä, vaikkakin voimakkaat kokemukset muistetaan vielä vuosien kuluttua. (Ruismäki 1998, 31.) Elämykset ja kokemukset pitää tiedostaa ja analysoida, jotta ne lisäävät tietoa itsestämme ja ilmaisutaidoistamme (Sava 1993, 37). Taiteellisessa toiminnassa on aina jossain määrin kysymys vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutussuhde voi muodostua oppilaan ja opettajan, ryhmän jäsenten tai taiteen tekijän ja vastaanottajan välille. Vuorovaikutus voi tapahtua sosiaalisella tai kulttuurisella tasolla. Sosiaalisessa vuorovaikutustilanteessa oppiminen laajenee ja syvenee, jos tilannetta on tietoisesti ohjattu tähän suuntaan. Opettajan rooli tilanteen ohjaajana on suuri, koska hän tukee oppilaiden oppimista kysymyksenasettelun ja oman asiantuntemuksensa ja kokemustensa avulla. (Sava 1993, 37.)

3.3 Taiteellinen oppimisprosessi

Taiteellisen oppimisprosessia kuvaa hyvin Savan (1993) kokoama prosessimalli taiteellisen oppimisprosessin vaiheista. Mallin perimmäisenä tavoitteena on lisätä ja kehittää laadullisesti tietoisuutta ja ymmärrystä itsen, toisiin, kulttuuriin ja luontoon. (Sava 1993, 38-40.)

KUVA 2. Taiteellisen oppimisprosessin malli (Sava 1993).

Analysoin Savan (1993) taiteellisen oppimisprosessin mallia musiikillisen oppimisprosessin näkökulmasta. Aistikokemukset ja tunne-elämykset ovat tärkeitä musiikillisen toiminnan halukkuuden herättämiseksi ja toiminnassa motivoitumiseksi. Oppilaille pitäisikin tietoisesti järjestää sellaisia tilaisuuksia, missä elämyksiä syntyisi. (Sava 1993, 39.) Koulun musiikin-opetuksessa tavallisten tuntien lisäksi voimakkaita elämyksiä tarjoavat konsertit, matkat, juhlat, tapahtumat ja yhteiset produktiot. Csikszentmihalyi'n kertoo onnen, ilon ja oivalluksen flow-kokemuksesta: ”Se on dynaaminen tila, holistisesti kiihottava elämys, joka ei aiheuta ahdistusta siitä, mitä kenties tapahtuu tai jää tapahtumatta” (Csikszentmihalyi 1991, 4). Kosonen (1996) kuvailee kokemusta toiminnan lumoksi. Positiiviset tunne-elämykset syntyvät usein ponnistelujen jälkeen, kun on selvinnyt haasteista ja tuntee tiedon ja taidon lisääntyneen.

Aisti- ja elämystietoutteen vaikuttavat suuresti niin lasten ja nuorten kuin aikuistenkin aiemmat kokemukset. Samanikäisetkin oppijat ovat usein eri vaiheessa eläytymistäidon ja aistimisen kokemuksissa. (Sava 1993, 39.) Musiikin opetuksessa ero voi olla huomattava jo hyvin pienillä lapsilla (vrt. Oksanen 2004). Musiikin aiempien kokemusten ja elämysten puute saattaa aiheuttaa tilanteen, missä musiikinopettajalla on ryhmässään hyvinkin erivaiheessa olevia lapsia. ”Esimerkiksi esikouluryhmään voi tulla kuusivuotias lapsi, jonka musiikillista kasvua on lähdettävä tukemaan kolmevuotiaan lapsen toiminnoista käsin” (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2001, 123).

Opettajan on tärkeää tiedostaa, että käden ja koko kehon kautta saadut kokemukset ovat tärkeitä elementtejä yksittäisen ihmisen identiteetin muodostumisessa (Kragelund 1997, 21). Aistikokemuksia ja tunnepohjaista eläytymistä ei saa unohtaa myöhemmässäkään vaiheessa, jolloin lapsella tai nuorella on jo kertynyt esimerkiksi jonkin instrumentin soittotaitoa. (Sava 1993, 39; Ruismäki 1998, 33.) Kun soittaminen muuttuu ulkoiseksi tekniseksi suoritukseksi, on elämysten kokeminen väistynyt automaattisten toimintojen edessä. Opettajan pitää auttaa oppilasta huomaamaan innokkuuden, elämysten ja tunteiden puute omassa suorituksessa.

Savan (1993) mukaan oppilas tarvitsee aikaa, että hän tulisi tietoiseksi omista kokemuksista ja tunteistaan. Vaikka oppilaan kokemukset näyttäisivät opettajasta passiivisilta, voidaan väittää kuitenkin jotain tapahtuneen oppilaan mielessä. (Sava 1993, 39.) Aikaa oppilaan omien tunteitten kuunteluun ja niiden herättämien ajatusten pohdintaan ei yleensä tunneilla ole.

Oppilas voi kuitenkin pohtia tuntemuksiaan kotonaan, jos opettaja ohjeistaa esimerkiksi soitto- tai laululäksyjä oikealla tavalla. Oman pohdinnan lisäksi oppilas tarvitsee myös opettajan ja toisten oppilaiden vuorovaikutuksellista suhdetta. Omia kokemuksia, tulkintoja ja taiteellisia ratkaisuja on hyvä jakaa, vertailla ja arvioida toisten kanssa. (Sava 1993, 39.) Opettajan tehtävänä on esittää tilanteeseen soveltuvia kysymyksiä ja jakaa informaatiota itse oppimistaan asioista. Opettajan välittämät tiedot eri musiikkikulttuureista, musiikinhistoriasta, instrumenteista, soittotavoista ja musiikkityyleistä luovat tietopohjaa, jolloin oppilas voi sijoittaa omat kokemuksensa ja pohdintansa laajempaan kulttuuriseen kokonaisuuteen.

Käsitteellistämisen vaiheeseen päästään silloin, kun oppilaan omat kokemukset ja vuorovaikutussuhteessa toisilta saadut jaetut kokemukset ja informaatio muodostavat oppilaan ajattelussa kokonaisuuksia eli sisäisiä ajatusrakennelmia. Parhaimmillaan oma aktiivinen musiikillinen toiminta johtaa inhimillisen ymmärryksen lisääntymiseen. (Sava 1993, 39.) Kehittyntä taiteellista toimintaa on syntynyt, jos oppilaan oma toiminta on muuttunut tietoisempaan ja kehittyneempään suuntaan (Sava 1993, 39).

Musiikissa prosessia kuvaa esimerkiksi uuden kappaleen opettelu. Kiinnostumme uudesta kappaleesta, kun se herättää meissä miellyttäviä tunteita kuultuamme sen useita kertoja. Seuraavassa vaiheessa haluamme opetella kappaleen omalla instrumentilla opettajan hyvien neuvojen opastuksella tai esimerkiksi bändissä toisten soittajien kanssa yhdessä. Kolmannessa vaiheessa saatamme kiinnostua kappaleesta syvällisemmin, jolloin sen taustan ja tyyliseikkojen tunteminen tulee meille tärkeiksi. Yksittäinen kappale kokemuksineen liittyy suurempaan kokonaisuuteen mielen järjestyksessä. Neljännessä vaiheessa voimme tulkita kappaletta uudella tavalla tai alkuperäisen kappaleen innoittamana säveltää oman uuden kappaleen. Seuraavaksi pohdimme uusia kokemuksia ja elämyksiä, joita oma sävellys tai tulkinta herätti ja näin kiertokulku alkaa alusta.

Jotta esimerkiksi musiikillinen oppimisprosessi olisi mahdollista, tarvitaan sekä konkreettisia, materiaalisia välineitä, kuten instrumentteja ja nuotteja että psyykkisiä ja henkisiä toimintoja, mentaalisia välineitä, kuten valmiutta aistia, eläytyä, pohtia ja käsitteellistää omia ja vastaanotettuja tuotoksia. (Sava 1993, 39-40.) Opettajan tulisi kehittää oppilaan mentaalisia valmiuksia yhtäläillä, kun ostaa musiikinluokkaan materiaalisia välineitä. Ilman molempien välineiden tasapainoa, ei synny musiikillista oppimista ja toimintaa.

3.4 Musiikkikasvatuksen filosofiaa

Musiikkikasvatuksen filosofien Bennet Reimerin, Keith Swanwickin, David J. Elliottin ja Thomas A. Regelskin mielestä musiikkikasvatus on merkittävää ihmisen hyvinvoinnille ja kasvulle tasapainoiseksi, normaaliksi ihmiseksi.

Reimer (1989) määrittelee ensimmäisenä musiikin osa-alueet, kuten melodian, rytmin ja harmonian. Reimerin mukaan musiikin merkitys koostuu näiden osa-alueiden toiminnasta, jonka havainnointi ja vastaanottaminen tarjoaa ihmiselle esteettisiä kokemuksia. (Reimer 1989, 16, 102.) Swanwickin (1979) mielestä musiikki on merkityksellistä, kun se tuo esiin tunnekokemusten skeemoja, jolloin esteettinen kokemus syntyy näiden mallien uudelleen järjestyessä (Swanwick 1979, 37-38). Reimerin musiikkikasvatuksen päämäärä on kehittää jokaisen oppilaan esteettistä herkkyyttä musiikkia kohtaan (Reimer 1989, 153). Swanwick asettaa päämääräksi esteettisen vastaanottokyvyn kehittämisen (Swanwick 1979, 65). Sekä Reimer että Swanwick lukeutuvat esteettisen musiikkikasvatuksen filosofian kannattajiin.

Elliott ja Regelski ovat praksialaisen musiikkikasvatuksen filosofian edustajia. Elliottin (1995, 259) mielestä musiikkikasvatuksen keskeisinä arvoina ja päämäärinä ovat minän kasvu, tiedon lisääminen omasta itsestä, sekä siitä syntyvä ilo. Itsetuntemus vahvistuu ja lisääntyy, kun oppilas saa käytännön musisoinnin yhteydessä sopivan haasteellisia tehtäviä ratkaistavakseen. Elliottin filosofiassa on tärkeää huomioida jokaisen oppilaan henkilökohtaisia tarpeita, mikä on suurissa opetusryhmissä hankalaa. (Honkanen 2001, 112.)

Kauppisen (1996) mielestä musiikkikasvatukselle on tärkeää asettaa tavoitteita ja päämääriä, koska niiden tavoittelu synnyttää kokemuksen mielekkäästä musiikin opetuksesta (Kauppinen 1996, 54). Tämä näkemys tukee Elliottin ajatuksia, mutta Regelski puolestaan väittää, ettei musiikkikasvatus tarvitse absoluuttisia päämääriä, koska musiikki on henkilökohtainen kokemus, jossa kukaan ei voi epäonnistua (Regelski 1981, 35-37). Regelskin mielestä musiikin arvo pohjautuu ainoataan sille, mikä merkitys sillä on kuulijan omissa havainnoissa ja kokemuksissa (Regelski 1981, 29-30). Regelskin mielestä musiikkikasvatuksessa, Elliottin käsitysten tavoin, tulisi pyrkiä käytännön toimintaan, koska verbaalinen tieto unohtuu helposti ajan myötä, mutta käytännön prosessit jäävät mieleen pitkäksikin aikaa (Honkanen 2001, 113).

4 MUSIIKKIHARRASTUS JA MOTIVAATIO

4.1 Musiikkiharrastus

Metsämuuronen (1995) esittelee tutkimuksessaan monia harrastuskäsitteen määritelmiä, joista mielestäni Hirsjärven käsitykset tuntuvat mielekkäiltä musiikkiharrastusta määriteltäessä. Harrastus ymmärretään ”positiivissävyisenä toimintavalmiutena tai tottumuksena jotain tiettyä asiaa kohtaan” (Hirsjärvi 1978, 42). Metsämuuronen mielestä harrastukset tuottavat ihmiselle mielihyvää, antavat elämälle sisältöä ja uutta intoa, sekä tuovat voimaa arkipäivään. Useilla ihmisillä raja harrastuksen ja työn välillä voi olla häilyvä. Harrastaminen kannustaa oman kiinnostuksenkohteen oma-aloitteiseen asioiden selville ottamiseen ja opiskelemiseen. (Metsämuuronen 1995, 13-14.)

Musiikkiharrastusten määrä on lisääntynyt yksin vapaa-ajan kasvamisen myötä oleellisesti viimeisen 50 vuoden aikana (Metsämuuronen 1995, 13). Ihmisillä on ajan lisäksi käytettävänä enemmän rahaa harrastuksiinsa. Musiikki on suosituin opetusala taiteen perusopetuksessa, vaikka peruskoulujärjestelmän aikaan sen asema onkin heikentynyt koko ajan (Kosonen 2001, 9). Harrastuksen merkitys oppimisessa on kiistatonta. Harrastus ylläpitää asiaan paneutumista. Oppilaat suhtautuvat musiikinopetukseen aktiivisemmin, jos heillä on selkeä tavoite siitä, mitä tunnilla on tarkoitus oppia. Tuolloin oppilas ottaa vastuun tilanteesta ja oppimisestaan pyrkiessään asetettuun tavoitteeseen. Tavoitteiden vaikeustason päättäminen musiikinopetuksessa voi olla hankalaa, jos oppilaat ovat taidoiltaan erilaisessa vaiheessa. Opettajan on

tarpeen jakaa päätavoite alatavoitteisiin, jolloin oppilaiden erilainen taitotaso tulee huomioitua ja kuitenkin lopputulos kuulostaa hyvältä. Musiikissa toiminnallisuus on välttämätöntä taitojen kartuttamiseksi. Teoreettiset asiat on käytännöllisintä opettaa toiminnan ja tekemisen kautta, koska silloin käsitteellinen tieto ei jää oppilaan mielessä irralliseksi, käytännöstä vieraaksi asiaksi.

Jo vuonna 1988 Parviaisen mukaan sekä tytöt että pojat pitivät musiikkiharrastustaan tärkeänä asiana. Tytöt olivat kuitenkin harrastuksessaan aktiivisempia kuin pojat. (Parviainen 1988, 35.) Kososen (1996) tutkimuksen mukaan soittotunneilla käyvät musiikin harrastajat menestyivät saatujen arvosanojen perusteella parhaiten koulun musiikintunneilla. Soittamista harrastavat nuoret soittivat soittimia myös koulun musiikintunneilla. Kosonen näkee itsekseen tai kavereiden kanssa soittavat oppilaat, jotka eivät saa soitonopetusta, tärkeinä koulun musiikinopetuksessa. Juuri heidän musiikkiharrastuksensa vaatisi erityisesti koulun musiikinopetuksen tukea. (Kosonen 1996, 102-103.)

4.1.1 Soittaminen ja laulaminen

Soittaminen on yleinen nuorten harrastus. Jokisen (1985) mukaan tytöt soittavat mieluiten pianoa ja pojat kitaraa (Jokinen 1985, 41). Lankisen (1984) mukaan soitto- ja lauluharrastukset korreloivat keskenään voimakkaasti. Jos oppilas harrastaa soittamista, harrastaa hän todennäköisesti myös laulamista ja päinvastoin. Lankinen toteaa, että tytöt ovat poikia aktiivisempia niin laulajina kuin soittajinakin. Lankisen mielestä tytöt soittavat aktiivisemmin ala-asteella ja pojat yläasteella. Laulaminen alkaa kiinnostaa molempia sukupuolia enemmän yläasteen viimeisillä luokilla. (Lankinen 1984, 22-25.) Vaikka Jokisen ja Lankisen tutkimukset on tehty jo yli 20 vuotta sitten, ovat ne suuntaa-antavia siitä, miten tytöt ja pojat harrastavat.

Soittoa voi harrastaa itsekseen tai järjestetyn opetuksen piirissä. Suomessa musiikkioppilaitosjärjestelmä on kattava ja musiikin opetus on siellä Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2005) mukaista. Soittoa voi harrastaa myös kansalaisopistoissa. Jotkut kansalaisopiston opettajat noudattavat Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa, mutta velvoitetta heillä ei siihen ole. Musiikinopetuksen taso kansalaisopistossa voi vaihdella riippuen yleensä pääasiallisesti opettajan kelpoisuudesta.

Parviaisen (1988) mukaan tyttöjen lauluharrastus oli aktiivisempaa kuin poikien. Tytöt lauloivat niin koulussa kun sen ulkopuolellakin enemmän kuin pojat. (Parviainen 1988, 65.) Koiviston (2005) mukaan tytöt muodostavat myös nuoriso- ja koulukuoroissa enemmistön. Pojista laulaminen kuorossa on enimmäkseen tyttöjen harrastus. Rauhallinen ohjelmisto ei kiinnosta poikia ja oman äänen ja kehon vieraus äänenmurroksessa yläasteiässä vieraannuttaa pojat laulamista ja kuorotoiminnasta. (Koivisto 2005, 98.) Nuoriso- ja koulukuoroissa voi olla asenneongelmia, kun osa nuorista päättää toistenkin puolesta, onko laulaminen kivaa ja kannattaako sitä harrastaa. Jos kaveripiirissä ei kukaan laula kuorossa, saattaa nuori lopettaa harrastuksen, vaikka pitäisikin siitä. Erilaisiin tapahtumiin osallistuminen ja yhteistyö muiden koulu- ja nuorisokuorojen kanssa auttaa nuoria säilyttämään kiinnostuksensa laulamiseen murrosikänsäkin. (Koivisto 2005, 98.)

4.1.2 Musiikin kuuntelu

Saarikallion (2005) mukaan musiikin vaikutus tunteisiin ja mielialaan on eräs perussyy musiikin kulutukselle ja kuuntelulle sekä yleensäkin musiikin parissa toimimiselle. Musiikin avulla voidaan tuottaa ja ylläpitää haluttuja tunteita tietoisesti tai tiedostamattomasti. Musiikinkuuntelu ylläpitää ja vahvistaa positiivista mielialaa ja sillä on myös rauhoittava, stressiä lieventävä ja rentouttava vaikutus. Musiikinkuuntelun kautta voi turvallisesti tuntea, kokea, jännittää ja nauttia erilaisista tuntemuksista. Musiikkia kuunnellessa häiritsevät ja murheelliset asiat unohtuvat. Kuuntelun kautta voi purkaa tunteitaan hyväksyttävällä tavalla, jolloin ei tule loukkaaneeksi ketään. (Saarikallio 2005, 14-20.)

Musiikinkuuntelu herättää ajatuksia, ideoita, tunteita ja mielikuvia, jotka tarjoavat nuorille mahdollisuuden tulevaisuudesta haaveiluun tai menneisyyden muisteluun. Musiikkikappaleiden sanoitukset koettiin nuorten keskuudessa lohtua antaviksi ja niihin pystyi samaistumaan, jolloin musiikinkuuntelu myös lohdutti. Saarikallion mukaan musiikin kautta kokeminen on tavallista vahvempaa nuorilla heidän muuttuvissa elämäntilanteissaan. Tunteiden säätely on myös keskeinen musiikillisen toiminnan motivaatiotekijä. (Saarikallio 2005, 14-20.) Musiikinkuuntelu on osa nykynuoren elämää ja sen merkitystä musiikkiharrastuksena ei voi vähätellä. Koulun musiikintunnit tarjoavat oppilaille monipuolisia musiikin kuuntelumahdollisuuksia.

4.2 Musiikillinen motivaatio

Motivaation kantasana on motiivi, mikä tarkoittaa niin tarpeita, haluja, viettejä, sisäisiä yllyykeitä kuin palkkioita ja rangaistuksiakin. Motiivit ohjaavat ihmisen käyttäytymisen suuntaa joko tiedostettuina tai tiedostamattomina. Motivaatiolla tarkoitetaan motiivien aikaansaamaa, vireyden, aktiivisuuden ja ahkeruuden tilaa, joka ohjaa ihmisen toimintaa. (Ruohotie 1998, 36-37.) Sisäinen motivaatio on muun muassa innostusta, joka kumpuaa itsensä toteuttamisen ja kehittämisen tarpeista ja tuottaa iloa. Ulkoinen motivaatio, jossa ihminen toimii toisten hyväksyntää saadakseen, on riippuvaista ympäristöstä ja palkkioista, kuten rahasta, yhteenkuuluvuudentunteesta tai tunnustuksesta. (Ruohotie 1998, 38-39.)

Musiikilliseen toimintaan johtava motivaatio saa alkunsa ihmisen taustasta: kodista ja perheestä, tovereista, musiikin- ja soitonopettajista, sekä siitä kulttuuri- ja perinympäristöstä, jossa ihminen elää (Kosonen 2001, 14). Musiikinharrastamiseen ja musiikista motivoitumiseen liittyy aikaisemmin luotuja merkityskokonaisuuksia, jotka ovat olennaisia musiikin harrastamisessa. Musiikista voi nauttia, se herättää muistoja, luo osaamisen tunnetta ja saa pyrkimään parempaan lopputulokseen. Itsensä kehittäminen ja uuden oppiminen ovat tärkeitä musiikillisiä motivoijia. Musiikillisen motivaation säilymisessä merkittävää on harrastuksesta saatujen musiikillisten kokemusten tarjoama jatkuva kiinnostus, positiivinen asenne ja usko itseen esimerkiksi soittajana. (Kosonen 2001, 33-34.)

Kososen tutkimuksessa (2001) pianonsoiton motivaatioon vaikuttavat motiivit jaettiin musiikillisiin, suoritus- ja saavutus-, vuorovaikutus- ja välineellisiin motiiveihin. Lisäksi Kosonen mainitsee ulkoisissa virikkeissä hyvän soittimen ja koulun musiikkitunnit sekä muutamia muita asioita, jotka eivät liity edellä mainittuihin motiiveihin. Kososen tutkimuksen mukaan pianonsoittajia eniten motivoivia asioita olivat soitettava musiikki, omakohtainen kiinnostus, kontakti opettajaan, soittamisen ilo, opettajan mallivaikutus ja hallinnan 'hyvin osaamisen' -tunne. Koulun musiikinopetuksen merkitys oli suurinta niille oppilaille, jotka eivät käyneet soittotunneilla. (Kosonen 2001, 152.)

5 KOULUMUSIIKINOPETUKSEN YHTEYS HARRASTUSTOIMINTAAN

5.1 Koulun musiikinopetus harrastukseen kannustajana

Koulun musiikinopetuksessa motivaatioon vaikuttavia asioita ovat ainakin musiikinopetuksen sisältö, tuntimäärä ja valinnaisuus, musiikkiluokkatila ja välineet, opettajan asenteet, oppilasryhmän toiminta ja sosiaalisuus, sekä koulun kerhotoiminta ja yhteydet lähiympäristöön.

Koulun musiikinopetus ei välttämättä motivoi oppilaita musiikkiharrastukseen. Mielestäni näin on ollut aikaisemmin, kun musiikinopetuksen sisältö ja työtavat eivät ole käsittäneet kuin tiettyjä valikoituja kokonaisuuksia musiikin koko alueelta. Tuosta ajasta kertoo mielestäni hyvin Aallon ja Leskisen (1985) tutkimustulokset, joiden mukaan oppilaat eivät ole mielestään saaneet virikkeitä musiikkiharrastukseensa koulusta (Aalto & Leskinen 1985, 2). Myös Juvonen (2000) on päätenyt samankaltaisiin tuloksiin. Koulun musiikinopettajan vaikutuksesta soittoharrastuksen oli aloittanut 6,4 % vastaajista ja koulun musiikintunnit mainitsi musiikillisissa muistoissaan 3 % kyselyyn osallistuneista 171 henkilöstä. Tutkituista henkilöistä nuorin oli 14-vuotias yksittäistapaus, joten Juvosen tutkimustulokset viittaavatkin noin 10 vuotta tai sitä vanhempiin kokemuksiin ja muistoihin koulun musiikinopetuksesta. (Juvonen 2000, 138, 148-150.)

Kososen (2001) tutkimuksen mukaan koulun musiikinopetuksen sisältö avartaa musiikin harrastajien musiikkikäsitteitä, antaa uusia näkemyksiä ja ideoita vieraista musiikkikulttuureista ja monipuolistaa oman soittamisen tavoitteita. Kosonen näkee koulun musiikinopetuksessa tärkeänä myös laulamisen ja monipuolisen laulumateriaalin, jota oppilaat myös soittavat ja laulavat usein vapaa-ajallaan. Musiikkiopisto-opiskelijat vähätelivät musiikkitiedon osuutta koulussa ja kokivat populaarimusiikkiin liittyvät asiat arvokkaina. Sointumerkit ja säestyskuviot yms. tuntuivat musiikkiharrastajista tärkeiltä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet soittoa harrastavat oppilaat eivät olleet tyytyväisiä koulun musiikinopetuksen antiin. Joistakin oppilaista musiikintunnit tuntuivat turhauttavilta. (Kosonen 2001, 110-111.)

Musiikkiluokkatilan tulisi tarjota oppilaille tarpeeksi motivoiva työskentely-ympäristö (vrt. luku 2.1.2). Musiikin valinnaisaineen toteutuminen heijastuu koko koulun toimintaan. Koulun juhlissa esiintyvä musiikin valinnaisaineryhmä innostaa uusia oppilaita hakeutumaan musiikin lisäkursseille. Myös koulun musiikinopettajan merkitys musiikkiharrastukseen motivoijana on suuri. Ruohotien (1998) mukaan sisäisen opiskelumotivaation synnyttämisen edellytyksiä ovat muun muassa kärsivällinen ja kannustava ohjaaja, menestymisen ja onnistumisen odotuksen luominen, haasteelliset, vaihtelevat ja mielenkiintoiset tehtävät ja opettajan kyky tehdä oppimisesta mahdollisuus, jossa hän mielellään auttaa (Ruohotie 1998, 39). Grunwald (1996) on lainannut kirjassaan Judan (1964) käsitteitä hyvälle opettajan tarpeellisista luonteenominaisuuksista, joita ovat: ”itsehillintä, itseluottamus, kärsivällisyys, optimismi, pyyteettömyys ja idealismi” (Grunwald 1996, 284). Oppilaitaan motivoiva opettaja järjestää oppimistilanteet mielekkäiksi ja tärkeiksi, jotta oppilaat kokisivat tietojen ja taitojen kartuttamisen tarpeellisenä heidän tulevaisuuttaan varten (Ruohotie 1998, 39).

Oppilaat opiskelevat musiikintunneilla ryhmänä, jolloin sosiaalisella vuorovaikutuksella on merkittävä rooli oppimisessa ja motivaatiossa. Ryhmän keskinäiset suhteet vaikuttavat motivaatioon ja toiminnan tehokkuuteen merkittävästi. Yhteistoiminnallisuudessa ryhmän jäsenet joutuvat ottamaan huomioon toisten erilaiset kyvyt ja taidot ja samalla jakamaan omaa tietämystään toisille. (Ruohotie 1998, 10-11.)

5.2 Koulun ja ympäristön yhteistyö harrastustoiminnassa

Kosonen (2001) on todennut, että musiikin harrastajat aloittavat soittoharrastuksensa pääasiassa koulun ulkopuolella, jolloin soittamisen malli ja innostus ovat syntyneet esimerkiksi oppilaan kotona. Poikkeuksena Kososen tutkimuksessa olivat tyttäjä myöhemmin soittamisen aloittaneet pojat, jotka tuntuivat innostuneen soittoharrastuksestaan miespuolisen musiikinopettajan mallin ja kannustuksen seurauksena. (Kosonen 2001, 110.)

Koulun ja ympäristön harrastustoimintaverkostolla on positiivista vaikutusta paikkakunnan musiikin harrastajien määrään. Koulu ja kansalaisopisto antavat musiikin opetusta pienillä paikkakunnilla yleensä koulun musiikinluokassa. Yhteistyö on tavallista, jos koulun musiikinopettajalla on yhdistelmävirka myös kansalaisopiston opettajana. Ruismäen mielestä koulujen musiikinopetuksen ja musiikkiopistojen yhteistyö on jäänyt usein vähäiseksi (Ruismäki 1998, 38). Koulun musiikinkurssien korvaaminen musiikkiopistosuorituksilla ei ole mielestäni suotavaa, koska musiikin harrastajien taidot innostavat muita oppilaita ja harrastajat oppivat uutta esimerkiksi yhteissoittotilanteissa.

Muita musiikinopetusta järjestäviä tahoja koulun, musiikki- ja kansalaisopiston lisäksi on esimerkiksi seurakunta, jossa järjestetään kuorotoimintaa. Koululla järjestettävät kerhot ovat usein oppilaiden suosiossa. Etenkin alakouluilla kerhotoiminta on jälleen vilkastumassa, mutta yläkouluun kerhotoimintaa ei ole vielä oikein syntynyt. Ahola kertoi Opettaja-lehden artikkelissa (2006), että Nuorten akatemia ja Nuori Suomi on ryhtynyt korjaamaan puutetta ja kutsuu opettajia innostamaan oppilaita harrastamaan erityisen yläkoulujen harrastusvastaavatoiminnan avulla. Hankkeen tarkoituksena on tarjota mahdollisuus omanäköiseen harrastamiseen ja luoda uusia harrastuspaikkoja 13–16-vuotiaille nuorille. (Ahola 2006, 19.)

Vuonna 2004 tehdyn harrastusselvityksen mukaan nuoret kaipaavat aikuisten tukea. Yläkouluihin on ryhdytty kouluttamaan halukkaista opettajista harrastusvastaavia, jotka tuntevat alueensa harrastustarjonnan ja oppilaiden mieltymykset. Harrastusvastaavien tehtävänä on innostaa nuoria uusiin harrastuksiin ja levittää tietoa harrastamisen tärkeydestä. Nuoret voivat suunnitella mieleistään toimintaa opettajan tuella. Harrastamisen tärkeyttä on tulevaisuudessa tarkoitus painottaa koulun ja järjestöjen yhteisellä harrastuspäivällä. Toiveena on myös iltapäivätoiminnan laajentaminen alakouluista yläkouluihin. (Ahola 2006, 19.)

5.3 Aiempia tutkimuksia

Pro gradu -tutkimuksia musiikin harrastamisesta, motivaatiosta ja koulun musiikinopetuksesta on tehty useita. Näkökulma näissä tutkimuksissa on ollut musiikin harrastajien asennoitumisesta koulun musiikintunteihin, eikä siinä miten koulun musiikintunnit innostavat oppilaita musiikkiharrastukseen. Pehdyin Laura Kivikosken (2005) pro gradu -tutkimukseen musiikkiharrastuksesta ja motivaatiosta koulun musiikintunneilla, jossa Kivikoski tutki viidesluokkalaisten musiikin harrastajien ja musiikkia harrastamattomien oppilaiden suhtautumista koulun musiikinopetukseen. Kivikosken työstä virikkeen saaneena kysyin musiikkia valinneilta 8–9-luokkalaisilta heidän kolmea lempiainettaan koulussa.

Aaltosen (2001) pro gradu -tutkimus bändisoiton motivaatiosta kahdeksaluokkalaisilla liittyi aiheeseeni väljästi. Aallon ja Leskisen (1985) pro gradu -tutkimuksessa selvitettiin peruskoulun 4.-, 6.- ja 9.-luokan oppilaiden musiikkiharrastuneisuutta ja asennoitumista koulun musiikinopetukseen. Yli 20 vuotta sitten, Aallon ja Leskisen mielestä asennoituminen koulun musiikinopetukseen oli kohtalaisen positiivista, mutta koulun musiikinopetus ei antanut kuitenkaan virikkeitä musiikkiharrastukseen (Aalto & Leskinen 1985, 2-3).

Heimosen ja Kuusisaaren (1992) yli 10 vuotta sitten tekemä pro gradu -tutkimus musiikkia harrastavien viidennen ja kuudennen luokan oppilaiden asennoitumisesta koulun musiikinopetukseen kertoi, että musiikin harrastajat pitivät koulun musiikintunneista enemmän kuin musiikkia harrastamattomat oppilaat. Harrastajien mielestä musiikintuntien mieluisuus kasvoi kouluvuosien myötä, kun taas musiikkia harrastamattomilla koulun musiikintuntien suosio laski. (Heimonen & Kuusisaari 1992, 72.) Juvosen (2000) väitöskirjan tuloksissa koulun musiikinopetus oli innostanut aikaisemmin vain harvoja oppilaita musiikkiharrastukseen (Juvonen 2000, 150).

Musiikkiharrastusta, etenkin pianonsoittoharrastuksen motivaation näkökulmasta, on tutkinut laajasti Erja Kosonen (mm. 1996, 2001) (vrt. luku 4.2). Metsämuurosen (1995) tutkimukset harrastuksista ja omaehtoisesta oppimisesta käsittelevät harrastamista myös yleisemmällä kuin musiikin tasolla. Savan (1993) tutkimukset taiteellisesta oppimisprosessista olivat apuna musiikillisen oppimisprosessin kartoittamisessa (vrt. luku 3.2 ja 3.3). Selkeää avaintutkimusta täysin aiheeseeni liittyen, en ole löytänyt.

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Tutkimustehtävät

Tutkimukseni päätavoite oli kysymys yksi, jonka lisäksi selvitin myös kahta muuta tutkimustehtävää:

- 1) Innostaako koulun musiikinopetus oppilaita harrastamaan musiikkia?
- 2) Miten kunnan ja koulun koko vaikuttaa musiikin harrastajien määrään?
- 3) Mikä motivoi musiikin valinnaisaineen valintaan yläkoulussa?

6.2 Tutkimusmenetelmät

6.2.1 Haastattelu

Valitessani tutkimusmenetelmää tutkimustehtävien selvittämiseksi päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska tarkoituksenani oli tutkia koulumusiikin ja musiikkiharrastuksen suhdetta. Laadullisella tutkimusmenetelmällä ilmiön luonteen ja keskeisten piirteiden selvittäminen on luontevaa.

Aineistonkeruumenetelmänä koulun musiikinopetuksen ja ympäristön yhteistyöverkoston selvittämiseksi, tuntui luontevalta haastatella musiikin aineenopettajia. Valitsin kolme

erikokoista paikkakuntaa Länsi-Suomen läänistä, joiden asukasluku oli noin 5000, 15 000 ja 150 000 asukasta. Etsin internetistä paikkakuntien koulujen ja musiikin aineenopettajien nimet ja yhteystiedot. Pienessä kunnassa oli yksi musiikin aineenopettaja, joka opetti yläkoulussa ja lukiossa. Pienen kaupungin musiikinopettaja opetti kahdessa yläkoulussa ja lukiossa. Suuresta kaupungista valitsin musiikin aineenopettajan, joka opetti yläkoulussa ja lukiossa sen perusteella, miten koulut sijoittuvat kartalle, jotta löytäisin ne helposti. En tuntenut ketään opettajista entuudestaan.

Opettajien anonymiteetin turvaamiseksi ja tulosten raportoinnin selkiyttämiseksi nimesin opettajat tutkimusta varten uusilla nimillä. Pienen kunnan opettaja on Pirjo, keskikokoisen paikkakunnan eli pienen kaupungin opettaja on Kaisa ja suuren kaupungin opettaja on Sari. Pirjo ja Sari ovat työskennelleet kouluillaan noin 15 vuoden ajan. Kaisa on toiminut koulullaan sijaisena vasta vajaan vuoden, mutta sitä ennen opetuskokemusta on tullut niin koulun kuin musiikkiopistonkin puolelta. Pirjolla ja Sarilla on molemmilla vakinainen musiikinopettajan virka. Pirjon virka on yhdistetty yläkoulun lukion ja kansalaisopiston musiikinopettajan virka ja hän opettaa musiikin lisäksi myös toista ainetta lukiossa. Sarin pääsijoituspaikka on lukio, jonka tiloissa toteutetaan myös läheisen yläkoulun musiikinopetus. Kaisa toimii viransijaisena opettaen musiikkia paikkakunnan kahdella yläkoululla ja lukiossa.

Ensimmäisen yhteydenoton opettajiin otin sähköpostilla huhtikuun lopussa vuonna 2006. Kaikki kolme opettajaa vastasivat toukokuun alussa ja olivat suostuvaisia haastateltaviksi. Samassa viestissä kysyin yläkoulun 8–9 -luokkien musiikin valinnaisryhmien oppilasmäärää, mihin sain myös alustavia vastauksia. Seuraavat yhteydenotot hoidin enimmäkseen puhelimitse, mutta harvakseltaan myös tekstiviesteillä ja sähköpostilla.

Lähetin opettajille haastattelun teemat (liite 3) sähköpostilla noin viikkoa ennen haastattelua, jotta he halutessaan voisivat tutustua niihin etukäteen. Haastattelut pidin haastateltaville parhaiten sopivina ajankohtina touko-kesäkuussa. Haastattelut nauhoitin sanelukoneelle ja varatoimenpiteenä vielä kasettisoittimelle. Haastattelutilanne kesti tunnista kahteen haastateltavasta riippuen, joten sain riittävästi aineistoa. Päädyin tutkimuksessani teemahaastatteluun aineistonkeruumenetelmänä opettajilta, koska siinä haastattelun teema-alueet eli aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu

(Hirsjärvi ym. 2000, 195). Teemahaastattelu antoi opettajille mahdollisuuden kertoa musiikinopetuksen tilanteesta omalla koululla melko vapaasti.

6.2.2 Kyselylomakkeet

Oppilaiden kyselylomakkeilla halusin selvittää oppilaiden, musiikin valinnaisaineeksi halunneiden 8–9-luokkalaisten, mielipiteitä musiikin valinnan syistä ja koulun musiikinopetuksen suhteesta omaan musiikkiharrastukseen. Valitsin valinnaisaineryhmät tutkimukseeni, koska minua kiinnosti selvittää mikä koulun musiikinopetuksessa on innostanut musiikin valinnaisaineeksi valintaan ja ovatko nämä oppilaat musiikinharrastajia koulun ulkopuolella. Tutkimuksessani hyödynsin kahta eri aineistonkeruumenetelmää, teemahaastattelua ja kyselylomakkeita, mitä kutsutaan triangulaatioksi. Sain näiden avulla monipuolisesti tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Suunnittelin kyselylomakkeen koulun musiikinopetuksesta ja musiikinharrastamisesta musiikin valinnaisryhmän oppilaille (liite 2). Kysyin vastaajan sukupuolen, vuosiluokan ja kolme lempiainetta peruskoulun yläluokilla. Halusin tutkia taito- ja taideaineiden asemaa vastauksissa ja vertailla tuloksia erikokoisten paikkakuntien oppilaiden vastauksissa. Kaikille yhteisissä kysymyksissä halusin saada perusteluja, sille miksi valitsi musiikin valinnaisaineeksi, mitä itselle tärkeitä asioita koulun musiikintunnilla on ollut kuluneen lukuvuoden aikana ja harrastaako oppilas musiikkia koulutuntien ulkopuolella.

Musiikkia harrastavat oppilaat saivat kertoa musiikkiharrastuksistaan, esimerkiksi mitä soittaa, laulaako, käykö soittotunnilla ja kuinka kauan on harrastanut (vuosina). Kysyin myös, miten heidän harrastuneisuutensa näkyy koulun musiikintunneilla. Kaikki oppilaat saivat miettiä, millaisia musiikin harrastusmahdollisuuksia koululla on ja sitä, miten koulun musiikinopetus on kannustanut heitä musiikin harrastamiseen. Kaksi viimeistä kysymystä oli hypoteettisia; kysyin, olisiko oppilas kiinnostunut koululla suunniteltavasta ja toteutettavasta musiikin harrastustoiminnasta ja siitä, millainen toiminta olisi tarpeellista. Toiseksi halusin tietää, minkä instrumentin oppilaat valitsisivat, jos he saisivat aloittaa laulu- tai soittotunnit. Kaavakkeen loppuun jätin tilaa oppilaan yhteystietoja varten, mikäli hän olisi käytettävissä myöhemmin mahdolliseen lisähaastatteluun.

Kyselylomakkeeseen liittyen, tietoturvalain mukaisesti, kirjoitin tiedotteen oppilaiden vanhemmille/huoltajille (liite 1), jossa kerroin tutkimuksestani ja kyselylomakkeesta, johon oppilaat vastaavat nimettöminä. Ilmoitin, ettei oppilaan tunnistettavia henkilötietoja tule tulosten raportoinnissa, eikä tutkimuksen missään muussakaan vaiheessa näkyviin. Liitin tiedotteeseen yhteystietoni, jos kysyttävää tutkimukseeni liittyen ilmenisi. En saanut yhtään yhteydenottoa.

Tiedotteet oppilaiden huoltajille ja kyselylomakkeet oppilaille kopioin ja lähetin kahden koulun musiikinopettajille postitse ja vein yhdelle opettajalle mennessäni haastatteluun. Pienen kaupungin koulujen kyselylomakkeet sain takaisin haastattelussa ja yhden puuttuvan ryhmän lomakkeet kesäkuun alussa. Opettaja oli jakanut lomakkeet ja tiedotteet musiikintunnilla, jolloin ne oli myös täytetty ja kerätty pois. Suuren kaupungin kaikki lomakkeet tulivat postissa kesäkuussa. Suurin osa lomakkeista oli täytetty musiikintunnilla opettajan valvonnassa, mutta osan lomakkeista oppilaat olivat täyttäneet itsenäisesti, kun musiikintunteja oli jäänyt pois näytelmäharjoitusten vuoksi. Pienen paikkakunnan kyselylomakkeet sain takaisin kesäkuun haastattelussa, mutta opettaja oli unohtanut jakaa ne oppilaille musiikintunneilla. Oppilaat hakivat lomakkeet keskusradiossa kuuluttamisen jälkeen, täyttivät itsenäisesti kotonaan ja palauttivat opettajalle. Tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni oppilas haki kyselylomakkeen täytettäväksi, mutta ei palauttanut sitä, ei ole tiedossa.

6.3 Aineiston analyysi

Tutkimustulokset ovat pieni esimerkki erikokoisten paikkakuntien koulujen musiikinopettajien (3 opettajaa) ja 8–9-luokan musiikin valinnaisryhmän oppilaiden (74 oppilasta) näkemyksistä. Tutkimustulokset ovat suuntaa-antavia ja niistä pystyy tekemään johtopäätöksiä. Olen kirjoittanut kaiken haastatteluistani ja kyselylomakkeista saamani tiedon itselleni muistiin, jonka jälkeen olen ryhmitellyt ja tiivistänyt tuloksia useaan kertaan. Näin olen varmistunut siitä, että kaikki tulokset ovat pysyneet koko ajan varmasti mukana analyysissäni.

Kyselylomakkeissa kysyin oppilaiden luokkatason ja sukupuolen erikseen, mutta tulosten kokonaiskäsittelyssä en erotellut edellä mainittuja seikkoja omiksi esityksikseen. Oppilailta

lainatuissa vastauksissa käy ilmi onko vastaaja tyttö vai poika ja kenen opettajan oppilas hän on. Kokonaisuudessaan 8.- ja 9.-luokkalaisten vastauksissa ei mielestäni ollut suuria eroja, joten käsittelin niitä yhtenä kokonaisuutena. Valinnaisryhmän oppilaita jaoin käytännössä vain paikkakunnan mukaan, mikä oli yksi tarkastelunäkökulmani.

Oppilaiden kyselylomakkeiden analyysissä käytin suorien lainausten lisäksi kuvioita, joiden pylväille muodostin nimikkeet aineistoni pohjalta. Luin kaikki kommentit yhdestä kysymyksestä ja niiden perusteella muodostin tarvittavat osa-alueet. Tein kuviot niiden osa-alueiden perusteella, jotka saivat suurimman kannatuksen ja kattoivat suunnilleen kolme neljäsosaa oppilaiden vastauksista. Koska kysymykset olivat avoimia, kuvioiden nimikkeet ovat omia tulkintojani oppilaiden vastauksista. Kuvioissa jokaiseen otsikkoon liittyy keskiarvoprosentti kaikkien koulujen vastauksista. Yhdessä pylväsrykelmässä on kolme pylvästä, jotka kuvaavat kolmen eri koulun prosenttiosuuksia vastauksista. Pylväiden värit ja järjestys ovat samoja läpi tutkimuksen; Pirjon, Kaisan ja Sarin koulu, pienimmästä suurimpaan. Muodostin kuviot ensin oppilaiden lukumäärien perustella, mutta lopputulos ei ollut selkeä. Päädyin esittämään kuvioissa pelkästään prosenttiosuudet ja nyt ne toimivat itsenäisinä kokonaisuuksina. Kuviota edeltävässä ja seuraavassa teksteissä kerron taulukoiden tiedot myös sanallisesti.

Yksittäisen oppilaan kommenttien esille nostamiseksi numeroin oppilaat. Halusin lainata oppilaiden kommentteja monipuolisesti mahdollisimman monelta oppilaalta, jotta olisin tasapuolinen kaikille. Käytännössä kuitenkin jätin tyhjät ja 'en tiedä' - vastaukset oppilaiden puheenvuorojen lainaamisesta pois. Niiden prosenttiosuudet on kerrottu tekstissä. Tuloksissa analysoin kaiken materiaalin, mitä sekä opettajien haastatteluista että oppilaiden kyselylomakkeista löytyi. Materiaalia etenkin opettajilta tuli paljon. Tutkiessani opettajia ja oppilaita sain molempien osapuolien näkemyksiä selville kattavammin kuin tutkiessani vain toista ryhmää. Oppilaiden vastauksista oli helpompi muodostaa kokonaiskuvaa, kun tunsin opettajan ja koulun tilanteen opettajien haastattelun perusteella. Opettajista en tuntenut ketään entuudestaan ja oppilaita en tavannut, joten oma asennoitumiseni tutkimukseen on ollut neutraali.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusaineiston kokoaminen tapahtui toukokuussa, koska oma aikatauluni ei mahdollistanut sitä aikaisemmin. Tutkimukseni sijoittui koulun lukuvuodessa hieman hankalaan aikaan, koska toukokuu on musiikinopettajille kiireinen. Myös oppilaat odottavat jo kesälomaa, mutta heille kyselylomakkeen täyttäminen voi olla myös kiinnostavaa vaihtelua. Toisaalta haastattelu oli opettajille tärkeä tilanne muistella ja arvioida kuluneen lukuvuoden tapahtumia kokonaisuutena.

Annoin haastateltavien opettajien valita haastattelupäivän heille parhaiten sopivaksi ajankohdaksi, jotta tilanne olisi mahdollisimman kiireetön ja rauhallinen. Opettajat olivat saaneet tutustua haastattelun teemarunkoon etukäteen. Mielestäni haastattelutilanteet olivat luontevia ja vapautuneita kaikkien kolmen opettajan kohdalla. Luulen, että ennako-odotuksia ei muodostunut opettajien, eikä ainakaan itseni puolelta. Opettajat olivat haastattelutilanteessa tutustuneet oppilaiden kyselylomakkeiden vastauksiin, suuren kaupungin opettajaa lukuun ottamatta ja se saattoi vaikuttaa jotenkin opettajien vastauksiin. Mielestäni opettajat kuitenkin kertoivat musiikinopetuksen tilanteesta ja koulun ja paikkakunnan järjestelyistä oman mielipiteensä luotettavasti.

Kyselyn luotettavuus paranee, jos lomakkeet jaetaan kaikille kohderyhmäläisille, täytetään mieluiten tutkimuksen tekijän valvonnassa ja kerätään heti takaisin. Yleensä oppilaat suhtautuvat kyselylomakkeilla tehtävään tutkimukseen asiallisesti ja vakavasti. Kuitenkin erityisesti nuorilla saattaa esiintyä uhmakkuutta näyttää kavereille ja tutkijalle, että uskaltaa vastata kysymyksiin toisista poikkeavalla tavalla. Omassa tutkimuksessani sain suuresta kaupungista yhden pojan kyselylomakkeen, jossa vastaaja oli selvästi keksinyt ”hauskoja” vastauksia kysymyksiin. Muutaman muunkin saman paikkakunnan pojan vastauksissa oli jotain erikoista, tutkimuksen kannalta aiheeseen liittymätöntä asiaa.

Kyselylomakkeiden luotettavuus täyttämisen osalta jää omassa tutkimuksessani kyseenalaiseksi, koska osa lomakkeista jaettiin oppilaille kotiin, jolloin he saattoivat esimerkiksi vastata kysymyksiin kavereiden tai perheen kanssa. Mistään lomakkeesta ei näkynyt, oliko näin tapahtunut, mutta mahdollisuus siihen on ainakin ollut. Toisaalta kyselyn ajankohta saattoi aiheuttaa välinpitämättömyyttä etenkin niiden kohdalla, joita koulu ja

musiikki eivät kiinnosta ja he saattoivat jättää lomakkeen täyttämättä ja palauttamatta. Luulen, että kotiin jaettuja kyselylomakkeita palauttivat eniten ne oppilaat, jotka tuntevat musiikin itselleen tärkeäksi ja harrastavat sitä. Kyselylomakkeiden kysymystenasettelu voi ohjata oppilaiden vastauksia. Kun lomakkeet täytetään koulussa ja palautetaan omalle musiikinopettajalle, saattaa myös se muuttaa oppilaiden vastauksia liian positiivisiksi. Tätäkään en kuitenkaan omassa tutkimustuloksissani huomannut.

Perusteluna käyttää sekä teemahaastattelua opettajille että kyselylomaketta oppilaille oli haluni saada molempien näkökulmaa aiheeseen. Opettajien haastattelun toteutin väljästi teemahaastatteluna, mutta oppilaiden lomake oli kysymyksineen tarkemmin rajattu ja laajuudeltaan melko suppea. Kyselylomakkeen reliabiliteetti eli mittaustulosten toistettavuus oli aika hyvä, koska kolmella eri paikkakunnalla vastaukset olivat samansuuntaisia (Hirsjärvi ym. 2000, 213). Kysymyksiin vastattiin samalla tavoin eri kouluilla, jolloin oppilaat olivat käsittäneet kysymykset yhtenäisellä tavalla. Samantapaiset kysymykset vähän eri tavoin esitettynä paljastavat ristiriitaisuudet oppilaiden vastauksissa. Tutkimuksessani ei vastausten ristiriitaisuutta ilmennyt. Jos oppilas ei ymmärrä kysymyksiä, tutkimustulokset vääristyvät. Vain yhteen kysymykseen (kysymys 11) eräs oppilas kirjoitti, että ei oikein ymmärtänyt kysymystä.

Lomakkeen validiteetti eli pätevyys mitata juuri sitä mitä kysyttiin, toteutui lomakkeessani melko hyvin (Hirsjärvi ym. 2000, 213). Ainoastaan kyselylomakkeen viides kysymys, jossa piti kertoa itselle tärkeistä asioista, mitä koulun musiikintunneilla on ollut kuluneen lukuvuoden aikana, sai osan oppilasta muistelemaan mitä tunneilla on tehty, erittelemättä sitä, mikä oli itselle tärkeää. Kokonaisuutena keräämäni tieto oli monipuolista ja relevanttia.

7 TUTKIMUSTULOKSET OPETTAJILTA

7.1 Tutkimuskoulujen musiikinopetus ja opetustilat

7.1.1 Opetussuunnitelmat

Pienen kunnan yläkoululla musiikkia opetetaan seitsemännellä luokalla 2h viikossa. Valinnaisaineena musiikissa tarjotaan pitkää valintaa (2h/vko) 8–9-luokan ajan ja kahta lyhytkurssia. Lukion opetussuunnitelman (2005) musiikin osuus on kattava ja sisältää musiikinopetuksen tavoitteet, arvioinnin, aihekokonaisuuksien toteutumisen kurseissa ja kurssiluettelon. Musiikista on tarjolla kaksi pakollista ja kolme syventävää kurssia.

Pienen kaupungin opetussuunnitelmassa (2004) seitsemännen luokan pakollisen kurssin tavoitteet, sisältö ja arviointi esitettiin johdonmukaisesti. Musiikin pitkästä valinnaisaineesta, 2h/viikossa 8–9-luokan ajan, ja lyhyistä kurseista (5 kurssia) löytyi samanlainen esittely kuin kaikille pakollisesta kurssista. Lukion opinto-oppaassa (2005-2006) musiikista tarjottiin valittavaksi kahden pakollisen kurssin lisäksi kolmea syventävää kurssia ja 4-5 soveltavaa kurssia. Soveltavien kurssien sisältö oli kuorokurssi ja bändikurssi sekä niiden jatkokurssit, ja liikunnan ja tekstiilityön kanssa integroitu yhteiskurssi.

Suuren kaupungin yleisessä opetussuunnitelmassa (2004) esiteltiin musiikin oppimistavoitteet ja sisällöt vuosikurssien 1-7 vähimmäistuntimäärän (1h/viikossa) mukaisesti. Musiikinopetuksen tarkemmat sisällöt löytyivät koulukohtaisista opetussuunnitelmista. Yläkoulun

opetussuunnitelmassa (2004) seitsemännen luokan pakollisessa musiikinkurssissa painotettiin onnistumisen kokemuksia ja erilaisten tunteiden ilmaisua. Musiikissa 8–9-luokkalaisille oli tarjolla pitkä valinta (2h/vko) ja vuorovuosina myös kaksi lyhytkurssia, laulu- ja kitarakurssit. Lukion opinto-oppaassa (2005-2006) oli alleviivattu kehoitus valita lukuaineiden lisäksi myös taito- ja taideaineita.

”Pyri valitsemaan joka jaksoon myös jokin taito- tai taideaine; ihminen tarvitsee erilaisia elämyksiä edistämään jaksamistaan!” (Sarin lukion opinto-opas 2005-2006)

Lukiossa on tarjolla kaksi pakollista, kolme syventävää ja 5-6 soveltavaa musiikinkurssia. Koulun musiikinkursseja oli mahdollista korvata musiikkioppilaitoksen kursseilla, jos ne oli suoritettu lukioaikana. Mielestäni oli tärkeää, että kurssien korvaaminen onnistui myös toisinpäin; koulun musiikinkursseja hyväksyttiin musiikkioppilaitoksen suorituksiksi.

7.1.2 Kulunut lukuvuosi 2005-2006

Pirjon koululla seitsemäsluokkalaisille opetettiin musiikkia kaksi tuntia viikossa, kun Kaisan ja Sarin yläkouluilla musiikkia oli 7-luokalla yksi tunti viikossa. Kaisa halusi musiikintuntin olevan kerran viikossa läpi vuoden, kun Sari piti kaksoistunnista joka toisessa jaksossa. Musiikin kurssien toteutumiseen vaikutti ainakin koulun oppilasmäärä, valinnaisaineiden tuntimäärä ja valinnaiskurssien sijoittelu lukujärjestyspaikkoihin. Paikkakuntien yläkoulun musiikin valinnaiskurssien ja lukion musiikin kurssien toteutuminen ja kurssikohtainen jako lukuvuonna 2005-2006, on selvitetty tarkemmin taulukossa (taulukko 1). Kokonaisuudessaan musiikin valintamäärät pysyttelivät entisellä tasolla tai näyttivät hieman lisääntyvän joillakin kouluilla lukuvuonna (2006-2007).

TAULUKKO 1. Tutkimuskoulujen musiikin valinnaiskurssien toteutuminen yläkouluissa ja kurssien toteutuminen lukioissa lukuvuonna 2005-2006.

Musiikin toteutuneet valinnaiskurssit yläkoulun 8- ja 9- luokilla	Pirjo	Kaisa	Sari
kahden vuoden pitkä valinta 2h/vk	1		1
bändikurssi	1	3	
laulukurssi		1	1
musiikkipaja	1		
Toteutuneet kurssit yhteensä	3	4	2

Musiikin toteutuneet kurssit lukiossa	Pirjo	Kaisa	Sari
pakollinen 1. kurssi	1	3	6
pakollinen 2. kurssi	1	3	3
musiikkikulttuurikurssi	1		
musiikin tietokonekurssi		1	1
bändikurssi		2	1
kuorokurssi		1	1
lukion juhlien ohjelmakurssi			1
Kaikki lukion kurssit	3	10	13

Tutkimuskouluilla oli valittu musiikkia mielestäni aika paljon, mutta ongelmia ja huolenaiheitakin musiikin valinnaisuudesta ja aineen asemasta ilmeni. Sarin lukiossa lukuaineet saivat parhaat tuntipaikat lukion kurssien aikataulun suunnittelussa, jolloin esimerkiksi musiikin valinnaiskurssi osui osittain syksyn ylioppilaskirjoitusten kanssa päällekkäin. Kurssien valintahalukkuuteen vaikutti myös luonnollinen vaihtelu, jolloin esimerkiksi musiikista kiinnostuneita ei vain paikkakunnalta löytynyt. Pienten koulujen ongelmana saattoi olla koon lisäksi myös tilojen puute (ks. luku 6.1.2). Yläkoulussa opetusryhmässä oli suunnilleen 20 oppilasta, mikä oli opettajista sopiva ryhmän koko. Lukion pakollisilla kursseilla oli yli 30 oppilaan ryhmiä. Pienin oppilasryhmä, jolla valinnaiskurssit toteutettiin, oli Pirjon ja Sarin kouluissa kuluneena lukuvuonna 10 oppilasta.

”Musiikin asemassa ei ole mitään suurta muutosta tapahtunut. Musiikinharrastajia ja niitä valitsijoita on ollut kuitenkin aika tasaisesti. Tämä on maaseutukoulu, niin täällä on melko pieni väkimäärä, siinäkin tulee sellaisia taantumavuosia ja sitten tulee hyviä vuosia, mikä näkyy myös tuolla lukion puolella.” (Pirjo)

”Yläasteella tilanne on huono siinä mielessä, että niillä ei ole ollenkaan musiikinluokkaa. Siellä yhtenäiskoulussa on yksi musiikinluokka, joka on sen luokanopettajan takana, joka on musiikista innostunut. Mutta yläkoululla ei ole sinne luokkaan asiaa. Se tarkoittaa sitä, että oppilaat käyvät täällä lukion tiloissa. Tämä on nyt toiminut näin, mutta mikä sitten taas tilanne on, jos tämä yhteistyö lakkaisi. Sittenhän niillä olisi tosi ankea tilanne siellä.” (Sari)

Valinnaisaineiden vähyys ja koulun pieni koko vaikeuttavat opettajan kokonaistuntimäärän täyttymistä, jolloin opettaja joutuu työskentelemään useissa kouluissa. Sarin yläasteella musiikintunteja on vain muutamia viikossa, joten pääosa Sarin tunneista tulee lukion puolelta. Kun valinnaistunteja on vähän ja valinnaiskursseja laajasti tarjolla, tulee siitä ongelmia. Kaisan mielestä musiikin opetuksen näkyvyys, erilaisten esiintymistilaisuuksien muodossa, on lisännyt musiikin arvostusta koululla.

” Kyllä musiikin asema kouluilla vaihtelee. Kun olen omilta kursseilta pyytänyt palautetta, niin etenkin välituntikonsertit ovat saaneet hyvää palautetta ja samoin jouluesiintymiset mitä oli. Pidettiin joulusoittajaiset joulujuhlien lisäksi molemmilla kouluilla. Ne olivat kyllä hyvinkin suosittuja. ” (Kaisa)

7.1.2 Musiikkiluokan varusteet

Keskustelin haastattelemieni opettajien kanssa Koulujen Musiikinopettajat ry:n (2005) suosituksesta musiikkiluokan varusteiksi ja selvitin musiikkiluokkien varustetason kouluilla. Kouluilta löytyi varusteita hyvin, mistä olin itse yllättynyt. Ajattelin ettei koulujen varustetaso ole niin monipuolinen kuin mitä suosituksessa esitetään. Kaikki varusteet eivät kuitenkaan olleet aktiivisesti käytössä, vaikka niitä luokissa olikin.

Opettajista musiikkiluokan pitäisi olla tilava, jolloin oppilaat ja soittimet mahtuisivat sinne hyvin. Sarin koululla pulpeteista oli siirrytty kirjoituslustoille tuoleihin ja Pirjon koululla oli tarkoitus luopua lähiaikoina pulpeteista. Kaisan kouluilla musiikkiluokat olivat tilavia ja lisää tilaa oli saatu luokkatilan järjestystä muuttamalla. Pirjon koulun musiikkiluokkaan mahtuu vain 20 oppilasta, mutta luokan sijainti erillisessä rakennuksessa koulun pihapiirissä on Pirjon mielestä mukavaa. Kaisan toinen musiikinluokka on myös muiden aineiden käytössä, jolloin musiikkivälineitä ei voi pitää aina esillä. Musiikintunneista kuluu aikaa välineiden siirtelyyn, mikä hankaloittaa toimintaa luokkatilassa. Järjestely vähentää myös musiikkiluokkatilan käyttöä koulun ulkopuolisena harrastustilana.

Kaikissa musiikinluokissa oli piirtoheitin, taulu, ja mahdollisuus käyttää tarvittaessa televisiota ja videoita. Koulujen musiikkiluokan sijainti juhlasaliin nähden ei ollut erityisen hyvä missään koulussa. Pirjon koululla juhlasali oli monitoimitalolla, jonne musiikkiluokan välineet piti kuljettaa autolla. Kaisan koululla juhlasali sijaitti kaukana musiikkiluokasta, joten tavaroiden siirtäminen oli työlästä. Sarin koululla juhlasali sijaitti musiikkiluokan alapuolella olevassa kerroksessa, joten musiikkiluokassa piti olla hiljaa salissa pidettävien ylioppilaskirjoitusten aikana. Kirjoitukset olivat syksyllä, keväällä ja koululla toimivalla IB-lukiolla vielä muinakin aikoina.

Musiikinopettaja toimi yleensä koulun äänentoistovastaava, joka järjesti myös juhlasalin äänentoiston. Äänentoistolaitteet piti tavallisesti siirtää juhlasaliin musiikkiluokasta, koska juhlasalissa ei ollut omaa äänentoistoa. Opettajat kokivat järjestelyn työlääksi, koska usein äänentoiston tarpeesta kerrottiin vain tuntia ennen tilaisuutta. Pirjo suunnitteli ensi vuodeksi

ryhmää, joka toimisi juhlien jälkeen tavaroiden purkajana ja kantajana, ettei musiikinopettajan tarvitsisi kuljettaa tavaroita yksin takaisin musiikinluokkaan.

”Itse roudaan, mutta oppilaiden avustuksella. Äänentoiston pystyttämisessä minulla on yleensä joku apulaisena. Sitten ylioppilasjuhlien jälkeen, kun muut lähtee pois, jään katsomaan juhlamekossa, että jäiköhän joitakin kaveriksi purkamaan ja kantamaan tavaroita.” (Pirjo)

Musiikkiluokkatilan yhteydessä keskusteltiin myös kuulonhuoltoon ja -suojeluun liittyvistä asioista. Etenkin Pirjon luokka oli pieni ja kiviseinäinen, jossa soittimet olivat tilanahtauden vuoksi oppilaiden lähellä. Pirjon mielestä kitarat ja rummut kuuluvat usein liian kovaa oppilaiden korviin. Pirjolla itsellään oli pientä kuulon alentumaa ja hän aikoikin lähitulevaisuudessa hankkia itselleen korvaan muotoiltavat korvatulpat. Oppilaat ovat saaneet kertakäyttöisiä korvatulppia terveydenhoitajalta, mutta Pirjon pääpyrkimyksenä on kuitenkin pitää äänenvoimakkuus sellaisena, ettei tulppia tarvita.

Kaisalla on omat korviin muotoillut tulpat, joita hän käyttää bändikursseilla. Myös Sari kertoo omistavansa korvatulpat, joita hän käyttää nykyisin vähemmän kuin ennen, koska musisoinnissa on siirrytty sähkösoittimista enemmän akustisempaan musisointiin. Rumpujen äänenvoimakkuustasoon vaikutetaan eniten soittokapulan valinnalla. Myös sähkörummuista oltiin kiinnostuneita etenkin siinä yhteydessä, kun nykyinen rumpusetti pitäisi uusia.

Oppilaiden musiikkiharrastukseen vaikuttavana tekijänä kuulokysymys on merkittävä asia. Jos luokan melutaso on liian kova, eivät musiikkitunnit houkuttele oppilaita. Kohtuullinen äänenvoimakkuus on tärkeä asia tunnilla viihtymisen kannalta. Äänenvoimakkuus käännetään nykyisin etenkin sähköisissä soittimissa yhä useammin pienemmälle.

TAULUKKO 2. Musiikkiluokkien soitinten lukumäärät Pirjon koululla, Kaisan kahdella koululla ja Sarin koululla.

Musiikkiluokkien soittimet	Pirjo	Kaisa	Kaisa	Sari
piano	1	1	1	1
syntetisaattori	2	2	2	2
akustinen kitara	11	16	10	20
sähkökitara	2	2	3	1
sähköbasso	1	1	1	1
rumpusetti	1	1	1	1
djembe		haluaa	haluaa	1
kongat	haluaa	1	haluaa	1
bongot	1			1

tavallisimmat rytmisoittimet	on	on, tilaa lisää	on, tilaa lisää	on
kantele	1, haluaa lisää	ei ole, tilauksessa	ei ole, tilauksessa	16
nokkahuilu	2, ei käytössä	ei käytössä	ei käytössä	on, eri kokoja
laattasoittimet	n. 3, ei käytössä	ei käytössä	ei käytössä	4

Kouluilta löytyi perussoittimia hyvin. Kaikki kolme opettajaa halusivat lisätä joko konga- tai djembe -rumpujen määrää, koska oppilaat olivat kiinnostuneita näistä soittimista. Rumpujen lisäksi opettajat halusivat tilata 5-kielisiä kanteleita. Kaisan mielestä sähkökanteleen valmistaminen onnistui myös oppilastyönä. Kaisa oli tilannut myös lisää rytmisoittimia. Nokkahuilut ja laattasoittimet olivat käytössä vain Sarin koululla. Kaisan mielestä varsinkin bändikurssien oppilaat arvostelivat koulun soitinten kuntoa. Kaisa painotti, että vaikka soittimet olisivatkin vanhoja, ovat ne silti toimivia, kun ne pidetään kunnossa.

Äänentoistolaitteet olivat kouluilla kunnossa, mutta ATK-laitteistojen ja -ohjelmien määrä vaihteli. Pirjo oli erityisen innostunut koululle ostetusta Sibeliuksen nuotinosohjelmasta, jolla hän oli kirjoittanut ensimmäiset nuotit ja tabulatuurit oppilailleen. Tietokoneen musiikki-ohjelmat motivoivat osaa oppilaista suuresti. Tietokoneen avulla musiikin tuottaminen onnistui myös niiltä oppilailta, jotka eivät muuten osanneet laulaa tai soittaa hyvin.

Kaikilta kouluilta löytyi musiikkitietosanakirjoja ja ylimääräistä laulu- ja soittomateriaalia. Äänitteistä opettajat pitivät ehdottomasti eniten oppikirjoihin kuuluvista materiaaleista. Jokainen opettaja oli hankkinut niitä koululleen melko kattavasti ja aikoi ostaa jatkossakin. Kouluilla oli käytössä useita oppikirjasarjoja, kuten esimerkiksi Musikantti, Musiikin mestari, Musa, Intro ja Vox. Pirjolla antoi oppilaille musiikinkirjan vuoden ajaksi omaksi, jolloin kirjasta pystyi harjoittelemaan myös kotona. Pirjosta oma kirja lisää aineen vakuuttavuutta ja arvostusta. Musiikinkirjan lainaaminen kannusti selvästi oppilaita musiikin harrastamiseen soittaen ja laulaen. Kaisan ja Sarin kouluilla oppikirjat olivat jokaisella oppilaalla käytettävissä tunneilla, mutta niitä ei kuljetettu kotona. Lukiolaiset ostivat itse kirjansa.

Kouluilla on tavallisesti määräraha käytettävissä erilaisiin hankintoihin joka vuodelle. Pirjon mukaan suurempia hankintoja varten pitää säästää rahaa useampien vuosien aikana, koska

vuosittaiset summat, etenkin lukiossa, eivät ole suuria. Hankintoja on tehty musiikinluokkaan myös kansalaisopiston kanssa yhteisesti, koska luokka on molempien käytössä. Kaisan kahdella koululla koulujen rehtorit suhtautuvat hankintoihin eri tavoin. Toisen koulun rehtori arvostaa musiikkia oppiaineena, ymmärtää sen arvon ja on itsekin musiikin harrastaja, minkä seurauksena musiikkiluokkaan on saanut ostaa tarpeellisia asioita ongelmitta. Toisella koululla hankinnat pitää perustella huolellisesti. Sarin koululla hankintoja on voinut tehdä budjettiin merkityn summan verran joka vuosi.

7.2 Musiikin harrastaminen

7.2.1 Musiikin harrastajat luokassa

Opettajat tekevät musiikkiharrastuskyselyjä oppilaille etenkin seitsemännen luokan alussa. Kaisa ja Sari tietävät, ketkä oppilaista on musiikin harrastajia, mutta Pirjon mielestä harrastuneisuus ei näy aina koulun musiikintunnilla, jos oppilas ei tuo tietämystään ja osaamistaan esiin.

”Ei sitä aina tiedä, ei se käy ilmi. Siellä saattaa olla joku joka on harrastanut, mutta on arka. Ei se käy mitenkään esille siellä tunneilla. Tulee ihan yllätyksenä.” (Pirjo)

Kaisa tuntee paikkakuntansa musiikin harrastajat, koska hän on opettanut aikaisemmin musiikkiopistossa. Harrastajat osallistuvat innokkaasti toimintaan luokassa ja parhaimmillaan koko luokka saa lisämotivaatiota heiltä. Kaisan mielestä jotkut harrastajista ovat välillä liikaakin esillä ja toisaalta löytyy harrastajia, jotka eivät tuo itseään esiin mitenkään.

”Kyllähän harrastajat useimmiten erottuvat hyvin myönteisellä tavalla. He ovat innokkaita ja heidän kanssaan pääsee tekemään vaikeampiakin juttuja. Ja se vaikuttaa koko ryhmän motivaatioon, kun saadaan hienomman kuuloista.” (Kaisa)

Sari tunnistaa luokastaan musiikin harrastajat ja kertoo harrastajien määrän olevan yläkoulun valinnaisryhmissä noin kolmasosa ja lukiossa ainakin puolet oppilasmäärästä. Erityisesti soittokursseille hakeutuvilla oppilailla on usein paljon musiikkiopintoja suoritettuina. Lukion valinnaiskursseilta löytyy oppilaita, jotka säveltävät ja sovittavat kappaleita itsenäisesti ja osaavat myös harjoitella ilman ohjausta.

Harrastajille näyttää olevan yhteistä innostus ja kiinnostus musiikkiin ja uusien instrumenttien soiton opetteluun sekä hyvä soitto- ja laulutaito.

”Vahvuusalueet ovat soittaminen ja laulaminen. Musiikin kuuntelussa eroa ei ole, jos ei nyt analysoi tarkemmin tai hallitse tietopuolta enemmän. Mutta ei niillä harrastajilla välttämättä ole siitä musiikkitiedosta paljoakaan tietoa.” (Pirjo)

”No soittotaidot tietenkin näkyvät ensimmäisenä. Varsinkin jos on tällaista bändisoittotaitoa, niin se kuuluu. Sitten taidemusiikki-ihmisillä on vahva tietopuoli, laulaminen ja ylipäättään kiinnostusta.” (Kaisa)

Sarin mielestä koulun musiikinkursseja valitsevat musiikinharrastajat ovat todella kiinnostuneita kaikesta. Etenkin lukion musiikin valinnaiskurssien oppilaat ovat melkein pelkästään harrastajia. Yläkoulussa ja lukiossa on myös paljon sellaisia musiikinharrastajia, jotka eivät valitse koulun musiikkia. Sarin mielestä seitsemännen luokan yksi musiikintunti viikossa ja lukion yksi musiikinkurssi eivät aiheuta kyllästymistä niillekään harrastajille, jotka eivät valitse musiikkia jatkossa. Sari kannustaa harrastajia tuomaan omia instrumenttiaan kouluun, mutta pitää tärkeänä sitä, että niillä tuodaan vain lisämaustetta kappaleisiin.

”He tuovat niitä instrumentteja mukana kotoaan soittaen niitä samoja kappaleita, mutta siinä on heille semmoisia lisäjuttuja. Pelkästään harrastajien mukaan ei mennä, ne sulautetaan tähän sitten.” (Sari)

7.2.2 Uudet instrumentit ja sähköiset soittimet

Kaisan ja Sarin mielestä musiikinharrastajat ovat innokkaita kokeilemaan uusia instrumentteja. Sari on huomannut etenkin yläkouluikäisten klassisten instrumenttien soittajien olevan bändisoitinten soitossa usein samalla tasolla musiikkia harrastamattomien oppilaiden kanssa. Klassisen musiikin soittajat ovat Sarista innokkaita laulajia ja rumpujen ja basson soittajia. Sari kokee, että uusien instrumenttien soiton opiskelu on mukavaa vastapainoa taidemusiikkia opiskeleville harrastajille ja harrastajat saavat uusia ideoita koulun musiikintunneilta. Pirjon mielestä harrastajat eivät ole välttämättä muita innokkaampia opettelemaan uusien instrumenttien soittoa.

”Esimerkiksi tänä vuonna törmäsin yhteen tyttöön talvella musiikkiopistossa, että ai jaa, hän soittaa täällä jotain soitinta. En ollut nähnyt musiikkitunnilla mitään erikoista, että se olisi mitenkään tullut esiin. Tyttö on vaan ollut sen porukan mukana, eikä se mitenkään yleisissä ryhmissä tule esille. Sitten valinnaisryhmissä rupeaa erottumaan.” (Pirjo)

Pirjosta harrastajien kokemus oman instrumentin soitosta antaa heille kuitenkin rohkeutta kokeilla uusia soittimia musiikkia harrastamattomia oppilaita useammin. Kaisa on huomannut harrastajien tarvitsevan vain kokonaisohjausta.

”Mulla on yksi sellainen valinnaisryhmä, jossa on monta erittäin taitavaa oppilasta, että melkein kyllä saa vaan nautiskella, kun ne touhuaa siellä.” (Kaisa)

Koulun sähköisiä soittimia soittavat usein ne oppilaat, jotka osaavat soittaa jo ennestään. Jotkut oppilaat eivät yksinkertaisesti rohkene mennä soittamaan sähkösoittimia. Syynä ei usein ole soittotaito, vaan ryhmän keskinäinen ilmapiiri ja jännite. Kun oppilaat uskaltavat laulaa toistensa kuullen, he saavat rohkeutta myös soittamiseen. Kaisa tukee oppilaiden rohkeutta yhteisellä toiminnalla, kuten kehorytmeillä, joihin kaikki oppilaat yleensä osallistuvat. Kun luottamus ryhmässä lisääntyy, oppilaat uskaltavat toimia myös yksin.

”Jossakin ryhmässä saattaa olla semmoinen henki, että ei uskalleta. Toisten ryhmien kanssa sen on pystynyt purkamaan, mutta aina se ei ole onnistunut. Ja tämmöisissä ryhmissä se joka on hyvä, se uskaltaa. Se on tosi sääli, mutta tuokin on semmoinen asia, johon vaan pitää hirveästi itse keskittyä, miettiä, jakaa vuoroja ja rohkaista.” (Kaisa)

Pirjo on kokeillut monia keinoja saadakseen sähköisiin soittimiin tasapuolisesti kaikkia oppilaita. Ainakin kerran myös suoranainen pakottaminen on onnistunut. Pirjosta on kuitenkin tärkeää ymmärtää psykologisesti kenelle pakottamista voi kokeilla.

”On mulla kyllä semmoinenkin kokemus 2-3 vuoden takaa, jolloin yksi tyttö valinnaisryhmässä ei oikein soittanut mitään eikä laulanut ja kerran pakotin hänet bassoon. Tytöllä oli hirveän hyvä ote siitä. Näin hän pääsi kynnyksen yli, soitti kevätkuulussa ja esiintyi rokissa täällä kesällä. Joskus saattaa käydä noinkin.” (Pirjo)

Sari on yrittänyt kierrättää oppilaita sähköisten soitinten soittamisessa. Opettaja joutuu valvomaan tilannetta ja jakamaan vuoroja. Oppilaat, joilla ei ole soittokokemusta, eivät uskaltaudu soittamaan sähköisiä soittimia, vaan he tyytyvät esimerkiksi akustiseen kitaraan.

”Olen yrittänyt kierrättää. Jos soitti edellisellä kerralla bassoa, niin nyt annetaan vuoro seuraavalle. Valvoa täytyy ja totta kai se sähkökitara menee ensimmäisenä. Toisaalta sitten vähän aremmat oppilaat ja sellaiset jotka ei ole kovin paljon soittaneet, heillä on tietty kynnyks mennä sinne.” (Sari)

7.2.3 Harrastajat koulun juhlissa

Musiikinharrastajat ovat korvaamaton esiintyjäjoukko koulun juhlissa kaikkien paikkakuntien kouluilla. Pirjon koululla juhlia on muutettu enemmän nuorten näköisiksi. Musiikin valinnaisryhmistä koottu bändi esitti kevätkuuhllissa kansainvälisyys-teeman mukaista musiikkia kokoonpanolla, johon oli lisätty harmonikka, viulu ja sello. Kaisan haastetta juhlien järjestämisessä lisää se, että hän vastaa kahden yläkoulun ja lukion juhlien musiikki-ohjelmasta. Opettaja ei pysty olemaan kahden koulun juhlissa yhtä aikaa, jolloin hänen pitää harjoituttaa toiselle koululle säestäjät. Tämä vaatii huolellista suunnittelua ja asioiden valmistamista ajoissa.

”Nyt esimerkiksi varmaan ensimmäistä kertaa koulun historiassa Suvivirsi ja Kotiseutulaulu tulee kahdella harmonikalla.” (Kaisa)

Sarin koululla musiikkiesitykset koulun juhliin harjoitellaan erillisellä juhlakurssilla, koska yhteistä aikaa ei muuten löydy. Yläkoulun puolella musiikkiohjelmaa valmistellaan yleensä valinnaismusiikinryhmissä. Jos kouluilla ei olisi musiikin valinnaisryhmiä, joutuisivat opettajat turvautumaan pelkästään instrumentin harrastajiin. Koulun juhlissa esiintyminen on oppilaista yleensä positiivista ja kannustavaa. Sarin mielestä oppilaat ovat innokkaita esiintymään. Pirjon koululla musiikinvalinnaisryhmän oppilaat esiintyvät aina juhlissa, koska se on jatkuva perinne.

”Esillä olo, esiintyminen on tärkeää. Kyllä suurin osa haluaa sitä ja se motivoi. On jokin tavoite, ettei vaan siellä luokassa olla.” (Pirjo)

Kaikki harrastajat eivät halua esiintyä ja heitä ei siihen myöskään pakoteta. Kaisan mielestä esiintyminen on oppilaista kiinnostava asia ja mieluisa kokemus. Kaisa pitää erittäin tärkeänä riittävän monien esiintymistilanteiden tarjoamista oppilaille, jolloin kaikki halukkaat pääsevät esiintymään monta kertaa vuoden aikana.

”Kyllä se kiinnostaa. Oppilaille on selvästi tärkeä kokemus, että on soittanut ja laulanut siellä edessä.” (Kaisa)

7.2.4 Harrastusmahdollisuudet koululla

Pirjon ja Sarin kouluilla oppilaat saivat harjoitella aikaisemmin enemmän välituntisin ja koulun jälkeen, mutta nyt luokkien lukitsemissääntöjä on jouduttu tiukentamaan, kun tavaraa on hävinnyt luokista. Pirjon koulun musiikinluokka on kansalaisopiston käytössä neljänä iltana viikossa heti koulupäivän päätyttyä iltaan asti. Paikkakunnalla on järjestetty kahteen toimipisteeseen bändisoittotiloja, joten musiikkiluokan käyttö ei ole bändiharrastelijoille välttämätöntä.

”Kansalaisopiston musiikkipiirit pyörivät luokassa koulun jälkeen. Ei siinä jää semmoisia päiviä kovinkaan paljon, että olisi mahdollisuutta treenata. Mutta jos koulun toiminnasta on kyse, niin kyllä sitä tilaa järjestetään. Sitten pääsee harjoittelemaan sovitusti.” (Pirjo)

Kaisan molemmilla kouluilla voi harjoitella luvanvaraisesti välitunneilla ja koulun jälkeen. Toisella koululla harjoitteluun riittää musiikinopettajan antama lupa, toisella koululla opettajan olisi suotavaa olla läsnä. Oppilaat huolehtivat, että kaikki tavarat tulevat paikoilleen ja rikkoontumisista kerrotaan opettajalle. Kaisan mielestä järjestely toimii luottamuksen hengessä. Sari päästää oppilaita harjoittelemaan, kun he laittavat ovet lukkoon ja virrat pois. Keskustan koulu houkuttelee ulkopuolisia varkaita, joten Sari on tarkkana, ettei luokkaan päästetä ulkopuolisia. Sari on kokeillut edellisinä vuosina myös välituntien varaamislistaa, mikä on herättänyt kiinnostusta oppilaissa.

”Olen päästänyt näitä harrastajia luokkaan ilta-aikaan. Eivät ne ihan säännöllisesti ole aikaa varanneet. Jos koulussa on jotain kokoonpanoja koottu ja puurojuhlaa tai muuta tulossa, niin toki he käyvät sitten harjoittelemassa.” (Sari)

Tutkimuskouluilla ei ole kerhotoimintaa nykyisin. Opettajat eivät halua ottaa kerhotunteja, jos heidän opetusvelvollisuutensa täyttyy koulupäivän aikaisista tunteista ja useilla kouluilla kerhotunteja ei ole edes jaossa. Jos Pirjon tunnit eivät täytyisi koulutunneista, hänelle annettaisiin lisätunteja kansalaisopiston puolelta, koska virka on yhteinen. Kaisan koululla on keskusteltu kerhotunneista musiikin osalta ensi vuodeksi. Rehtori on suhtautunut asiaan myönteisesti. Toisella Kaisan koululla saa kokoontua sovitusti ja siellä kokoontuu kaksi bändiä. Sarin yläkoululla toimi parin vuoden ajan laulukerho ja myös bändikerhotoimintaa oli aikaisemmin. Alakoulun puolella bändi-kerho kokoontuu yhä.

”Mutta sitten enää tänä vuonna en ollut innokas ottamaan kerhoja, koska tunteja tuli kuitenkin aika paljon.” (Sari)

Sari arvelee, että bändikerhotoiminta saattaisi kiinnostaa yläkouluikäisiä ja etenkin sellaisia oppilaita, jotka eivät muuten harrasta mitään. Kaisan mielestä kiinnostusta kerhotoimintaa haluaisivat lähinnä seitsemäsluokkalaiset, jotka innostuvat musiikista yläkouluun tullessaan.

”Kyllä siihen osittain on kiinnostusta, mutta ei sitä kovin yleisesti varmaankaan ole toivottu.” (Kaisa)

Pirjon mielestä hänen paikkakunnallaan musiikkiharrastusmahdollisuuksia on tarjolla niin paljon, ettei kerhotoiminnalle ole enää tarvetta. Kansalaisopistossa toimiva Pirjon kuoro voisi kuulua koulun kerhotunteihin, jolloin lukukausi kestäisi vähän pitempään.

”Voisihan olla kiinnostusta jonkinlaiselle kerhotoiminnalle, mutta ei ehkä erillisenä tällä paikkakunnalla.” (Pirjo)

7.2.5 Koulun yhteistyö musiikki- ja kansalaisopiston kanssa

Eri paikkakunnilla koulun ja musiikkia opettavien oppilaitosten suhde vaihtelee. Esimerkiksi suuressa kaupungissa, Sarin kouluissa, ei tehdä yhteistyötä musiikki- ja kansalaisopiston kanssa. Musiikki- ja kansalaisopisto toimivat omina yksiköinä kaupungeissa.

”Yhteistyötä ei juuri ole. Yhtenäiskoulussa kanttori on vetänyt seurakunnan kuoroa, joka koostuu ihan sen koulun oppilaista. Ei sitten kyllä muuta.” (Sari)

Kaisalla on läheiset suhteet paikkakuntansa musiikkiopistoon, koska hän on opettanut siellä yleisiä aineita ennen sijaisuuttaan kouluissa.

”Kun tarvitsee tietää että kuka pystyy mihinkin, niin olen soittanut sinne kollegoille... Olen ajatellut, että soitinesittelyjä vois olla vielä enemmänkin ja keskitetyemmin esimerkiksi seiskaluokille.” (Kaisa)

Kaisan paikkakunnalla musiikkiopisto käyttää koulun luokkaa puhallinorkesterin harjoitus-tilana ja kansalaisopisto kuoron kokoontumistilana. Lähempää yhteistyötä kansalaisopiston kanssa ei ole.

Pirjon paikkakunnalla musiikkiopisto toimii alakoulun tiloissa, juhlasalissa ja luokissa. Harvinaisimpien soitinten soittotunneille pitää lähteä musiikkiopiston toiseen toimipisteeseen. Pirjon koulussa ei ole tehty yhteistyötä musiikkiopiston kanssa, mutta kansalaisopiston kanssa yhteistyölle on pitkät perinteet. Pirjolla on yhteinen virka koulun ja kansalaisopiston musiikinopettajana ja hän pitää kansalaisopistossa kuoroa, joten yhteisesiintymisiä koulun ja kuoron kanssa on tehty.

”Oli neljäs kerta, kun järjestettiin joulukonsertti kuoron kanssa ja niin siinä oli kansalaisopiston musiikinopettaja mukana. Kun itse on myös kansalaisopistossa töissä ja siellä on näitä koulun oppilaita, niin kyllä siinä väkisinkin tulee yhteistyötä.” (Pirjo)

Koulun juhlia varten oppilaat saavat tarkempaa yksilöohjausta omilla kansalaisopiston soittotunneillaan. Kansalaisopistossa on kuitenkin vaihtunut opettaja ja yhteistyötä ei ole kuluneen vuoden aikana ehditty käynnistää uudelleen.

”Kun mulla on näitä valinnaisen ryhmiä ja valmistellaan vaikka jotain esitystä ja kansalaisopiston musiikinopettajalla on kyseinen henkilö myös opetuksessaan, niin hän saa sitä yksilöohjausta siellä. Esimerkiksi joku kitaristi, opettaja ohjaa häntä siellä ja me pistetään se yhteen sitten siellä tunnilla. Toivოსin, että olisi nyt sitten jatkossakin sellaista.” (Pirjo)

Yhteistyö koulun ja musiikki- sekä kansalaisopiston kanssa näyttää olevan riippuvaista siitä, miten hyvin opettajat tuntevat toisensa. Tuttujen kanssa tehdään yhteistyötä, kuten Kaisan ja Pirjon tapauksissa käy ilmi. Pirjon ja Kaisan mielestä yhteistyö koulun ja ympäristön musiikkia opettavien toimipaikkojen kesken on tärkeää. Yhteistyön järjestäminen vaatii kummaltakin osapuolelta aikaa ja vaivaa.

”Aika paljohan meillä onkin ollut täällä yhteistyötä. Pienellä paikkakunnalla ei kannataisi kaikkien nyhertää siinä omassa pienessä ympyrässään. Olisi tietenkin ideaalia, että sitä yhteistyötä olisi koulun ja kansalaisopiston ja musiikkiopiston, elävän musiikin yhdistyksen ja niin edelleen välillä. Kauhean isoja juttuja ja haasteita... Ei perustyön ohessa jaksa laajaa projektia aina muodostaa.” (Pirjo)

Oppilaiden kannalta yhteistyö laajentaa heidän musiikillista kuvaansa ja koulupäivän yhteyteen tuodut harrastukset lyhentävät myös päiviä. Kaisa haluaisi lisätä myös yhteisesiintymisiä koulun ja musiikkiopiston kesken.

”Tiedän, että siellä musiikkiopistolla järjestetään hirveästi esityksiä ja opettajat on ylityöllistettyjä. Siinä ei raskisi heitä vaivata, mutta kyllä justiin tämäntyyppinen yhteisesiintyminen olisi kauhean kivaa silloin tällöin.” (Kaisa)

7.3 Musiikkituntien sisältö

7.3.1 Sisältöalueiden kiinnostavuus ja opetuksen tavoitteet

Koulun musiikinopetukseen kuuluu laulamisen, soittamisen ja musiikin kuuntelun lisäksi kehorytmiikkaa, teoreettisia asioita, kokeita ja musiikkiliikuntaa. Tekemällä oppiminen on keskeinen menetelmä kaikkien opettajien opetuksessa.

Pirjon opetuksessa keskeisellä sijalla on laulaminen, soittaminen ja kuuntelu sekä musiikkitieto, mitkä kaikki kuuluvat Pirjosta jokaiseen musiikintuntiin. Pirjon kokemusten mukaan oppilaita yläkouluiässä kiinnostaa eniten soittaminen ja joitakin oppilaita laulaminen. Kaisa käyttää tunteista eniten aikaa käytännön musisointiin. Kukaan opettajista ei opeta musiikkiliikuntaa, mutta kaikki käyttävät kehorytmiikkaa tunteillaan. Seitsemännen luokan päättyessä pitäisi Kaisasta osata soittaa vähän bassoa, rumpuja, koskettimia ja kitaraa.

”Semmoinen tavoite oli, että sähköbassolla pystyisi seuraamaan hyvin nuoteista. Kyllä semmoiset, jotka kunnolla siitä motivoitui, niin kyllä ihan toteutui. Ja sitten joku peruskomppi, sitäkään ei kaikki suostu edes kunnolla luokan edessä harjoittelemaan. Kitaralla muutama sointu, koskettimilla jonkun verran ja sitten rytmisoittimilla erilaisia rytmejä ja kehorytmejä.” (Kaisa)

Sarin musiikintunnit seitsemännellä luokalla ovat suurimmalta osalta toimintaa. Musiikillisia asioita ja käsitteitä opetellaan lähinnä soittamisen kautta. Suurin osa Sarin opetuksesta koostuu musiikin tekemisestä, kuuntelusta ja eri musiikinlajeihin tutustumisesta niin kuunnellen kuin soittaenkin. Kehorytmiikkaa Sari käyttää mukavana ja helppona välipalana, jossa jokaiselle riittää soitin.

Musiikinopetukseen kuuluvat myös kokeet. Pirjosta oli haastavaa päättää, painottaako tuntiaktiivisuutta vai kokeessa näytettyä osaamista numeroa antaessaan. Tilanne on vaikea sellaisten oppilaiden kohdalla, jotka saavat kokeesta täydet pisteet, mutta eivät tee tunnilla mitään ja toisaalta niiden oppilaiden kohdalla, jotka osallistuvat tunnilla aktiivisesti, mutta eivät lue kokeeseen ja saavat siitä huonon numeron. Sari on kokenut tärkeänä etenkin seitsemännellä luokalla, kun tunteja on vähän, pitää kirjallisia ja soittokokeita, jotta päättöarviointi olisi oikeudenmukainen. Sari on pitänyt myös vapaaehtoisia laulukokeita, joihin suurin osa oppilaista on halunnut osallistua.

”Laulukoe on ollut vapaaehtoinen, joskin suotava. Sanotaan että 75% siihen viimeksi osallistui. Kurssiin kuuluu yhtenä arvosteltavana osa-alueena laulaminen, että jos kiitettävää numeroa haluaa, niin toivoisi, että näyte on. En halua valtavia traumoja niille, jotka ei todella halua sitä näyttää. Siksi se on ollut vapaaehtoinen.” (Sari)

Laulamisinnostus etenkin seitsemännellä luokalla vaihtelee ryhmäkohtaisesti. Rinnakkaisryhmien välillä voi olla suuria eroja. Pirjon mukaan joku ryhmä lähtee laulamaan ja toisella luokalla laulaminen ei onnistu. Tyttöjen ja poikien laulamisinnostus vaihtelee ryhmittäin. Pirjo haluaisi lisätä laulamisen opetusta koulussa, mutta toisaalta häntä huolestuttaa valinnaiskurssien oppilaiden määrän lasku sen seurauksena.

”Olen lukenut lehtikirjoituksia, joissa Jorma Hynninen ja Pekka Kostiainen on kommentoinut, että koulun musiikinopetuksessa ei oteta huomioon laulamista ja että pitäisi ottaa, niin se on ihan totta ja mä oon ihan samaa mieltä. Mutta ei voi siirtyä pelkkään laulamiseen. Ei voi sitä liian paljoa painottaa, koska sitten ei valita musiikkia. Loppuu se vähäinkin musiikinopetus. Se on ongelma.” (Pirjo)

Kaisan mukaan oppilaat laulavat tunneilla, vaikka kaikki eivät olekaan niin innostuneita laulamisesta. Kaisa pitää äänenavauksia ja tunneilla mietitään, miten ääntä saadaan aikaiseksi, kun harjoitellaan esimerkiksi mikrofoniin käyttöä. Kaisan mielestä laulamissa on tärkeintä musiikin tekemisen ilo niillä taidoilla mitä oppilaalla on. Kaisan paikkakunnan lukion kuorossa on kymmenen innokasta laulajaa, jotka kokoontuvat kerran viikossa harjoituksiin.

Sarin mielestä kouluissa on innokkaita laulajia, jotka pitävät laulamisesta ja toivovat sitä tunneille enemmän. Sari oli ilahtunut, kun kuluneena vuonna yhdeksännen luokan valinnaisryhmässä on ollut kolme poikaa, jotka ovat esiintyneet koulun juhlissa laulusolisteina. Pojilla on kuorotaustaa ja he rohkaistuivat yhden pojan innostamana joukolla laulamaan. Yleensä laulajat musiikin valinnaisryhmissä ovat tyttöjä. Esimerkiksi Sarin 8.-luokan musiikin valinnaisryhmä oli selvästi laululuokka, jossa oli 19 tyttöä ja yksi poika. Opetuksessa syvennyttiin äänissä laulamisen ja käytiin vain pääpiirteet kurssin yleisestä sisällöstä.

Monikulttuurisuus, vieraiden ja oman maan vähemmistöjen musiikki, tulee esiin musiikinopetuksessa lähinnä eri maista olevien kappaleiden yhteydessä. Varsinaisena opetussisältönä vieraita kulttuureita ei kouluissa juuri pidetä. Pirjo käyttää kappaleita eri maiden musiikista seitsemännen luokan kurssissa, mutta bändikurssilla musisointi ei sisällä monikulttuurisia aineksia. Kaisan olisi kiinnostunut monikulttuurisuudesta, mutta etenkin 7.-luokalla aihetta ei ehdi käsitellä paljoa. Kaisasta monipuolisia kappalevalintoja määrää myös se, minkä tasoisia kappaleita oppilaat pystyvät soittamaan. Sarin koulun opetuksessa monikulttuurisuus näkyy,

koska koululla on oppilaita useista kulttuureista. Sari huomioi joka luokka-asteella vieraita musiikkikulttuureja. Vähemmistökulttuureista Sarin lempiaihe on erityisesti saamelaisuus. Kulttuuriin tutustutaan lähinnä kuuntelun ja musiikkikappaleiden yhteydessä. Sarista myös suomalaisen kansanmusiikki on tärkeää.

”Runonlaulua, kanteleensoittoa, sitten me ollaan itse tehty tällaisia omia runonlauluja tekstin puolesta. Ja laulettu niitä näillä vanhoilla runonlaulumelodioilla, pelimannimusiikkia kuunnellaan ja tanssitaan katrillia... Ja kansanlauluja, joita oppilaat ei tunne, niin joitakin otan ja sitten että ainakin joitakin tulisi tuntemaan. Pidän sitä tärkeänä.” (Sari)

Musiikinopetuksen tavoitteina on, että oppilaat saavat positiivisia kokemuksia musiikista, pystyvät ilmaisemaan itseään musiikin kautta, kokevat iloa musisoinnista ja saavat kannustusta musiikkiharrastukseen. Pirjo haluaa, että jokaisesta tunnista muodostuisi oppilaille mielekäs kokemus ja kaikilla tunneilla opittaisiin uutta musiikista tai musisoinnista. Pirjo haluaa antaa virikkeitä, jotta innostus musiikkiharrastukseen syntyisi.

”Oppilaat saavat jonkinlaisen kimmokkeen ja lähtevät harrastamaan musiikkia, kun ovat saaneet sen alkusäyksen koulun musiikkitunnilla. On tullut vastaan tällaisia oppilaita joka vuosi, jotka ovat saaneet innostuksen. Siitä on tullut positiivista palautetta vanhemmilta, kun joku pysäyttää tuolla ja sanoo, että meidän poika on niin kauhean innostunut. Se on parasta, jos saa herätettyä sen musiikkiharrastuksen jonkun kanssa.” (Pirjo)

Musiikintunnit kiinnostavat usein myös sellaisia oppilaita, joille opiskelu koulussa on vaikeaa. Pirjo iloitsee siitä, että tällaiset oppilaat lähtevät mukaan toimintaan musiikin tunneilla. Kaisan mielestä musiikkitunnin tavoitteista tärkeintä on musiikin ilon kokeminen ja mahdollisen musiikkiharrastuksen löytäminen.

”Tärkeintä minusta on, että tulisi semmoinen musiikin tekemisen ilo ja laulaminen niillä vähilläkin taidoilla, että pysyisi mukavana. Semmoinen rohkea tavoite tietysti on, että ne oppilaat sieltä musiikintunnilta, jotka ei aktiivisesti harrasta musiikkia, että siitä oikeasti olisi niille jotain iloa elämässä ja he saisivat jonkun sellaisen kipinän. (Kaisa)

Sari haluaa, että musiikintunneilla jokainen voisi kehittyä omasta tasostaan ja lähtökohdastaan eteenpäin. Ryhmässä toimimisen periaatteet ovat musiikintunneilla tärkeitä.

”Kokemus, että jokaisella on mahdollisuus toteuttaa itseään musiikillisesti. Se on varmasti se tärkein juttu, että jokainen voi oppia soittamaan ja kehittämään lauluääntä. Tärkeä tavoite on tietenkin musisointi ryhmässä, yhteismusisointi ja toisten kuuntelu.” (Sari)

7.3.2 Soittamisen opettaminen

Soittamiseen käytetään paljon aikaa koulun musiikintunneilla, joten selvitin soittamiseen liittyviä kysymyksiä opettajilta tarkemmin. Koulusoittimina Pirjon ja Kaisan kouluilla oli akustinen kitara, Sarin koululla lisäksi kantele ja laattasoittimet. Pirjo aloittaa soiton opettamisen seitsemännellä luokalla akustisella kitaralla.

”Opetellaan ne kielet ja lähetään liikkeelle yksiaänisestä soitosta. Syksy menee bassolinjojen hahmottamiseen. Niistä on helppo sitten siirtyä power-sointuihin kevätlukukaudella. Ison ryhmän kanssa on sointujen soitto vaikeaa, kun siellä on niin monenlaista soittajaa. Ei siinä voi lähteä taivuttamaan jokaisen sormia kohdalleen joka tunti.” (Pirjo)

Sarista yläkoulun 7.-luokkalaiset ja lukion ensimmäisen pakollisen musiikin kurssin oppilaat ovat samalla tasolla soittotaidoissaan. Sarin mielestä yhdellä kielellä soittaminen on näillä luokka-asteilla ja kursseilla motivoivaa. Sarilla on tapana tukea soittamista harjoitusvaiheessa kalvolta näyttämällä. Sarista on hyvä, että musiikinkirjoihin on otettu enemmän soittimia mukaan, kirjoista löytyy lisää-äänistemmoja ja myös kanteleen sointutaulukoita. Sarista kirjantekijät ovat ajatelleet suurta musiikinryhmää, jossa oppilaille ei ole musiikillisia valmiuksia ennestään. Nyt jokainen voi löytää soittimen, jolla osallistuu yhteismusisointiin.

Kaikista opettajista virittäminen sujuu parhaiten siten, että oppilaat tuovat kitaran opettajalle, joka virittää sen nopeasti. Oppilaiden oma virittäminen ei tahdo oikein onnistua ja se on vaikea asia opettaa. Jos joku osaa virittää soittimensa, voi hän tehdä sen. Kukaan opettajista ei varsinaisesti opeta nuotinlukua. Opettajat käyttävät kuvia, joissa näkyvät sointumerkit ja esimerkiksi nuotin sijainti basson kaulalla. Opettajat ovat miettineet kuitenkin useana vuonna, pitäisikö nuotinlukua opettaa. Pirjosta musiikinharrastajat tuntevat jo nuotit ja oppilaat, joita asia ei kiinnosta, se turhauttaa. Pirjo käsittelee tunneilla yleisimmät merkit, kuten kertausmerkin, maalit ja pomppamerkit, jotta kaikille selviää, mitä ne tarkoittavat. Kaisa on pohtinut, pitäisikö ensi vuonna opettaa basson koko- ja puolisävelaskeleita teorettisemmin, jotta asia tulisi oppilaille selkeämmin ymmärrettäväksi. Sarilla varsinaisia teoria-asioita käsitellään vähän musiikin valinnaisryhmässä.

Opettajat ymmärtävät soittoasennon tärkeyden, mutta usein käytännön kiireen ja suurten ryhmäkokojen vuoksi asiaan ei voi kiinnittää tarpeeksi huomiota. Opettajien kertomusten

mukaan räikeät asentovirheet tulevat korjatuksi ja soittoasentoon etsitään parannusta, jos se tuntuu oppilaasta hankalalta.

”Kyllä siihen nyt jonkin verran kiinnittää huomiota. Jos on iso ryhmä, niin aika vaikeaa on sitä kontrolloida. Mutta kyllä sen sitten korjaa, jos joku ottaa kitaran ja panee sen niin kuin kanteleen syliin. Yrittää neuvoa minkälainen sen asennon pitäisi olla. Tai rumpalille sitten miten niitä kapuloita pidetään, ettei se ole kynäasento.” (Pirjo)

Kaisa aloittaa soittamisen opetuksen soittoasennosta. Jos oppilas edustaa jotain tyyliä, saa hän kuitenkin pitää soittoasentonsa omalaatuisenaan.

”Kyllähän aluksi tietenkin lähetään siitä soittoasennosta. Sillä lailla puutun, että jos joku on vaikea ja ei löydä, niin katson että onko siinä soittoasennossa semmoista, mutta en minä sitten muuten puutu. Sitten, jos kovin on rokimpi tyyppi ja haluaa pitää sähköbassoa kauhean matalalla, niin en minä siihen puutu, koska se sitten kuuluu asiaan. Ihan käytäntö sanelee sen soittoasennon.” (Kaisa)

Sari on välillä uupunut suuriin ryhmäkokoihin, jotka vähentävät käytännön syistä myös musisoinnin määrää kurseilla. Kaikki opettajat eriyttävät soittotehtäviä oppilaiden taitotason mukaisesti. Tehtäviä jaetaan esimerkiksi siten, että samassa kappaleessa toiset soittavat bassolinjaa ja toiset sointuja.

”Ne jotka ovat soittaneet kitaraa aikaisemmin tai sitten kosketinsoittimia, soittavat siinä soinnuilla mukana. Kaikki pystyy sitten harjoittelemaan samaa kappaletta tasonsa mukaan. Tämä on tätä koulun musisointia, että kaikille jotakin.” (Sari)

Pirjo aikoo tehdä nuotinkirjoitusohjelmalla helpompia sovituksia soitettavaksi, jotta vähiten osaavienkaan ei tarvitsisi istua tunneilla tekemättä mitään. Kaisa yrittää tarjota kaikille tasoistaan tehtävää, mutta välillä se ei ole aina mahdollista. Sari hyödyntää oppilaiden omia, kotoaan tuomiaan instrumentteja, kuten huiluja, oppitunneilla. Koulullakin on viulu ja sello, joiden avulla saa vaihtelevuutta kappaleisiin. Sovituksiin voi sisällyttää eritasoisia stemmoja, jolloin haasteellisuus kasvaa. Eteneminen tuntien musisointitehtävissä tapahtuu sellaisen perustason mukaisesti, johon suurin osa oppilaista kykenee. Opettajat eivät käytä musiikin harrastajia apuopettajan rooleissa. Jos joku oppilas osaa hyvin, saattaa hän neuvoa vierustoverilleen kitarasoinnun tai virittää oman soittimensa, mutta tavallisemmin hyvin osaaville annettiin haasteellisempia tehtäviä.

Opettajat eivät pystyneet huomioimaan luokkiin integroituja erityisoppilaita esimerkiksi soittotilanteissa tarpeeksi. Opettajien aika ei riittänyt heidän tarkempaan ohjaamiseen, mille

kuitenkin selvästi olisi ollut tarvetta. Erityisoppilaita ei useimmissa kouluissa ollut musiikintunnilla montakaan.

”Mulla on tänä vuonna yksi erityisoppilaspoika, joka on kiinnostunut basson soitosta. Hahmotusvaikeutta on paljon, kyllä siinä menee aikaa, menisi useita tunteja, muttei se ole mahdollista kun ei sitä voi odottaa 20 muuta siellä, kun värkkään yhden oppilaan kanssa. Musiikissa olisi hyvä, kun olisi pienet ryhmät. Opettaja ei pysty jakautumaan moneksi henkilöksi ja se tuottaa ongelmia.” (Pirjo)

”Kun he tulevat pienryhmästä sinne, niin ihan se sopeutuminen tavalliseen luokkaan vaatii omansa. Sitten jos joku heistä ottaa kitaran käteensä, niin se on voitto. Erityismotivointia se vaatii, mutta ei nyt muulla tavalla ehkä eroa. Minä mieluummin opettaisin heitä siinä pienryhmässä, he saisivat siitä hirveän paljon enemmän irti itse, koska se tilanne on jo sellainen vieras heille.” (Kaisa)

”Yksi asperger-poika nyt on ollut ja kyllähän se tuo vähän semmoista levottomuutta. Se ottaa mukaan muutamia oppilaita siihen omaan juttuunsa. Kyllä he vähän toki erityiskohtelua tarvitsevat. Sijoitetaan siihen sitten vähän lähemmäs eteen, että he ovat enemmän siinä silmien alla.” (Sari)

7.4 Musiikinopettaja harrastukseen ohjaajana

7.4.1 Opettajan oma työ ja harrastaminen

Opettajan työhön musiikkituntien suunnittelun ja pitämisen lisäksi kuuluu tavallisesti päävastuu koulun juhlien järjestämisestä. Vastuu tuntuu opettajista raskaalta ja korvaus juhlien järjestämisestä ei ole riittävä työmäärään nähden. Kaikki opettajat nostivat asian esille tärkeänä seikkana, joka näytti painavan heidän mieltään. Pirjon paikkakunnalla opettajille ei haluta maksaa ylimääräisistä tunteista, jos opetusvelvollisuus on täyttynyt.

”Jos tunteja ei tule koulun puolelta riittävästi, niin joutuu ottamaan kansalaisopistosta tunteja iltaisin. Päivä tulee aika pitkäksi, kun aamulla aloittaa koulussa ja illalla lopettaa kansalaisopistossa. Kyllähän se raskaaksi käy, jos sitä kovin paljon on. Mutta hyvä asiahan se pienellä paikkakunnalla on, että on tällainen virka. Voidaan tavallaan paikkakunnan ammattilaista sillä tavalla hyödyntää.” (Pirjo)

Juhliin liittyvä työ on tavallisesti sovittamista, suunnittelua ja harjoituttamista sekä lisäksi äänentoiston hoitamista ja juhlapalavereissa kokoontumista. Konsertit ovat kuitenkin oppilaille usein mielenkiintoisia ja mieleenpainuvia asioita. Musiikinopettajan työhön kuuluu Kaisan sanojen mukaan paljon ylimääräisiä harjoituksia.

”No lukiossa tulee yks näytelmä juhliin. Siinäpä ne ovatkin. Siihenkin tulee musiikki mukaan, mikä on kyllä ihan mukava, että tulee. Se on toisaalta keino näkyä ja kuulua ja saada arvostusta työlle ja sitten rahoitusta niille soittimille. Eihän kukaan pakota järjestämään kevätsoittajaisia ja joulusoittajaisia. Mutta toisaalta, oppilaiden tulee päästä esiintymään. Kaikki ei mahdu kevät- ja joulujuhliin.” (Kaisa)

Sarin koulussa on ollut pitkä perinne, että musiikinopettaja on vastuussa juhlista ja niiden järjestelyistä. Kun juhlat olivat yksin Sarin vastuulla, hänelle maksettiin niistä erilliskorvausta. Nykyisin vastuuta on jaettu useammalle henkilölle. Opettajat kertovat musiikinopettajan työn olevan niin intensiivistä, ettei omille harrastuksille jää aikaa lainkaan.

”Täytyy sanoa, että kun musiikinopettajan työn aloitti, niin sai oman muusikonuransa kyllä melkein unohtaa. Kyllä tämä vie niin paljon energiaa ja resursseja.” (Pirjo)

”Minulla on ollut hyvä tavoite parannella kitaransoittoa nimenomaan sähkökitaralla, mutta vaikka mulla on kotona kaikki käytettävissä, niin yhden kerran olen kunnolla harjoitellut. Mulla on tällainen toipumisvaihe vielä menossa sairastumisestani, niin että varmaan myöhemmässä vaiheessa taas sitten eri tavalla haluaa harrastaa. Mutta nyt tuntuu, että tuo työ vie ihan kaiken ajan ja voimat.” (Kaisa)

”Mulla on vaikuttanut hyvin voimakkaasti se, että tuli oma perhe ja pienet lapset, jolloin harrastaminen jäi ihan kokonaan. Tänä vuonna olen sitten aloittanut kuoroharrastuksen ja sen kuoron yhteydessä laulutuntien ottamisen. Olen nähnyt aivan valtavan suurena sen merkityksen, että saa itselle tämmöistä musiikillista virikettä ja sieltä ihan suoraan pystyy ammentamaan musiikinopettajan työhön.” (Sari)

Kaikki opettajat ovat kiinnostuneita täydennyskoulutuksesta ja etenkin musiikin aineenopettajille suunnatuista musiikkiteknologian kursseista. Musiikinopettajan työ on yksinäistä, koska kollegoja ei omalla koululla ole. Koulutustilaisuus on myös paikka, jossa voi jakaa kokemuksia ja saada uusia virikkeitä työlleen. Pirjo pitää koulutustilaisuuksia tärkeinä ja hän on päässyt haluamiinsa koulutuksiin. Kaisan mielestä opettajien pitäisi päästä koko ajan kouluttautumaan, koska etenkin musiikkiteknologia kehittyy nopeasti. Kaisaa kiinnostavat aiheet ovat musiikkiteknologian lisäksi, ilmaisutaito ja draama. Teknologia kiinnostaa myös oppilaita, jonka vuoksi Kaisa aikoo ottaa bändikurssiin mukaan nauhoituksen tekemisen.

Sari ei pääse koulultaan joka vuosi koulutukseen, mikä on hänestä valitettavaa. Sari arvostaa koulutustilaisuuksia ja mahdollisuutta opettajien keskinäiseen ajatustenvaihtoon. Saria kiinnostavat monikulttuurisuuden työpajat ja kurssit esimerkiksi bändisoitosta, sovituksista ja tietokoneista musiikinopetuksen apuna. Sari oli käynyt musiikkiteknologiakurssilla ja innostunut hankkimaan sen seurauksena koululleen tietokoneita ja ohjelmia, joita on käytetty aktiivisesti. Sarin mielestä koulutuksissa tarjotaan opettajille monipuolisia kursseja.

7.4.2 Opettaja harrastukseen motivoijana ja kannustajana

Opettajat motivoivat oppilaita soittamiseen vaihtelevin tavoin. Etenkin seitsemännellä luokalla on tavoitteena, että jokainen oppilas kokeilee soittamista.

”Kyllä minä sanon, että kaikki soittaa. Me ollaan musiikintunnilla ja tämä kuuluu ohjelmaan. Kaikki harjoittelevat vuorollaan. Kyllä mulla on semmoinen asenne.” (Kaisa)

Kaisasta on erityisen tärkeää suunnitella tunnit huolellisesti ja varata jokaiselle oppilaalle tasoistaan tekemistä. Liian vaikeita kappaleita on syytä välttää, koska oppilaiden onnistumisen ilo sytyttää heidän motivaationsa. Pirjosta soittamaan kehottaminen tai pakottaminen ei ole valinnaisryhmissä enää suotavaa. Jos oppilas ei ole soittanut vuoteen vapaaehtoisesti, ei häntä ole mielekästä enää pakottaa siihen. Kokonaistilanteen kannalta on tietysti harmittavaa, jos joku oppilas istuu tunneilla koko vuoden tekemättä mitään. Pirjolla on musiikin kuuntelua ja musiikkitietoa tunneillaan, jotta sellainenkin oppilas, joka ei halua laulaa tai soittaa, pystyy osallistumaan opetukseen.

”Jos se on sellaista tuskaa ja negatiivista, niin ei minusta voi ihmistä pakottaa. En minäkään halua jotain lajia tehdä, jos en saa siitä mitään kokemusta.” (Pirjo)

Sari kertoo soittamisen ja laulamisen olevan suotavaa ja etenkin pakollisilla kursseilla välttämätöntä. Lukiossa ja valinnaisryhmissä on oppilailla enemmän valinnanmahdollisuuksia.

”Meillä on muutamat ekat tunnit niin, että me käydään läpi soitin kerrallaan ja jokainen kokeilee. Kyllä oppilaat pääsääntöisesti innostuvat siitä, mutta sitten on joitakin jotka haluavat sitten laulaa. Se on sitten ihan ok, että laulaa siinä mukana. En määhän kyllä ole pakottamaan mennyt, mutta siellä seiskalla sitten kun meillä on ollut se soittonäyte, niin sitten senkin takia tietyillä tunneilla soitetaan. Lukiossa se sitten on vapaaehtoisempaa.” (Sari)

Opettajat kannustavat oppilaita musiikkiharrastukseen enemmän tai vähemmän tietoisesti. Pirjo kertoo 7.-luokkalaisille kuorolaulumahdollisuudesta ja antaa yhteystietoja niille, jotka kyselevät soiton ja laulun opiskelumahdollisuuksista. Kaisa kannustaa tietoisesti musiikkiharrastuksen pariin ja kokee itsekin iloa siitä, kun oppilaat saavat positiivisia kokemuksia musiikintunneilla.

”Hyvin tietoisesti kannustan ja aina iloitsen, kun huomaan, että oppilaat kokevat iloa ja semmoista oppimisen riemua. Ja jopa siihen saakka, että hankkivat oman soitimen.” (Kaisa)

Sari kannustaa oppilaita kuuntelemaan sellaista musiikkia, jota he eivät ole ennen kuulleet kehottamalla heitä lainaamaan levyjä musiikkikirjastosta. Lukiolaisten kanssa Sari käy

sinfoniaorkesterin konsertissa ja tutustuttaa heitä paikalliseen musiikkielämään. Sari kannustaa nuoria tuomaan koululle omia soittimia ja kertomaan musiikkiharrastuksestaan.

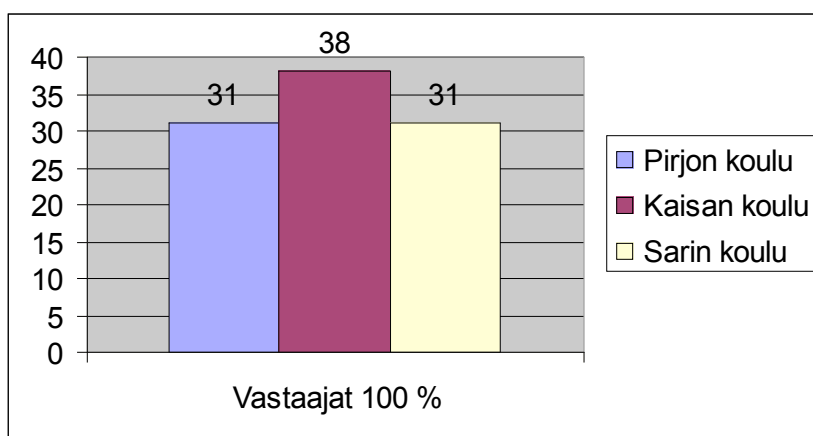
”Kun jokaiselle antaa mahdollisuuden soittaa ja laulaa, niin niille tulee ehkä sellainen olo, että minäkin voisin oppia jotain ja että tämä onkin ihan hauskaa. Olen kannustanut oppilaita tuomaan soittimia ja silloin kun niitä on tuotu ja esitelty, on oppilas saanut kertoa vähän musiikkiharrastuksestaan.” (Sari)

Kukaan musiikin aineenopettajista ei usko musiikin aseman parantuvan lähitulevaisuudessa. Jokainen haluaa kuitenkin tehdä parhaansa, jotta musiikin valinnaisuus ei vähenisi heidän omilla kouluillaan. Opettajia ihmetyttää musiikin huono asema koulussa, vaikka musiikin hyvistä vaikutuksista on tehty useita tutkimuksia. Sarista on ikävää, että nuorten pitää jo peruskoulussa miettiä tulevaisuuttaan ja suorittaa valinnaisaineiden valinta tällä perusteella.

”Tuntuu että oppilaat ovat hyvin väsyneitä suorittamiseen. Oppilaat voivat huonosti kun taito- ja taideaineita on vähemmän. Yhteiskunta jotenkin kasvattaa siihen, että pitää jo yläasteella ruveta miettimään jatkokoulutusta, että pääsee hyvään lukioon ja sitten opiskelemaan. Ei voi ottaa musiikkia.” (Sari)

8 TUTKIMUSTULOKSET OPPILAILTA

Kyselylomakkeet täytettiin Kaisan koululla opettajan valvonnassa musiikintunneilla, jolloin vastausprosentiksi muodostui 90 %. Sarin koululla yhdeksäsluokkalaisten kanssa täyttäminen tapahtui musiikintunnilla, mutta kahdeksaluokkalaisten täyttivät kyselyä osin itsenäisesti. Sarin koulun vastausprosentti on 61 %. Pirjon koululla oppilaat täyttivät lomakkeet täysin itsenäisesti, jolloin vastausprosentiksi jäi n. 58 %. Kyselyn palautti 74 musiikin valinnaisryhmän oppilasta, jotka jakautuivat kouluittain siten, että Pirjon ja Sarin kouluilta vastaajia oli molemmista 23 ja Kaisan koululta 28. Sarin koulun yhden yhdeksännen luokan pojan vastauslomake oli täytetty pilailleen, eikä sen kaikkia tietoja voi sisällyttää tutkimukseen. Sarin koululta vastauksia on huomioitu osassa kysymyksistä vain 22 oppilaalta. Vastausprosenttien eroista huolimatta paikkakuntien tutkimustulokset ovat samansuuntaisia.

KUVIO 1. Tutkimuksen vastaajien (N=74) osuus kouluittain prosentteina.

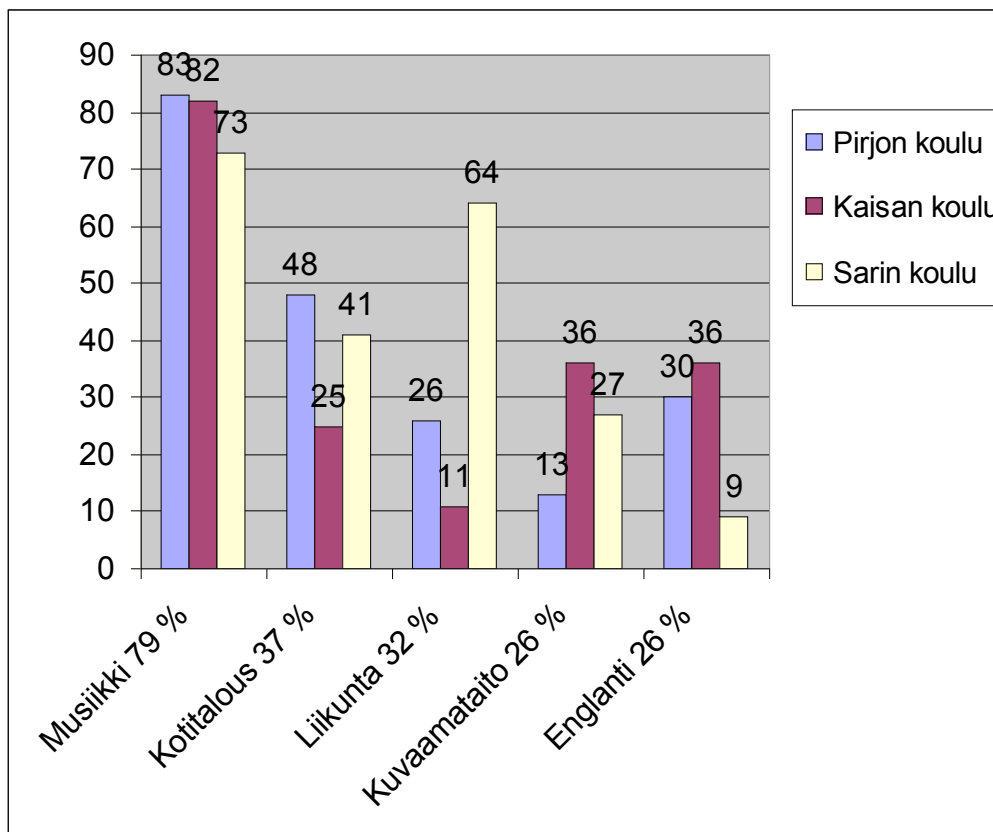
Kysymyksissä 1 ja 2, kysyin oppilaan sukupuolen ja luokka-asteen. Vastaajista 74 % oli tyttöjä ja 26 % poikia. Tyttöjen suurempi lukumäärä johtuu osittain tyttöjen suuremmasta osuudesta musiikin valinnaisryhmissä ja osittain siitä, että tytöt ovat palauttaneet kyselylomakkeita tunnollisemmin. Kahdeksaluokkalaisia vastaajista oli 32 % ja yhdeksäluokkalaisia (68 %). Kahdeksaluokkalaisilla musiikin valinnaisuus oli vähäisempää kuin yhdeksäluokkalaisilla. Ainakin Sarin koululla lomakkeiden täyttäminen ja palautus itsenäisesti juuri kahdeksaluokkalaisten kohdalla, saattoi vaikuttaa osaltaan tulokseen.

Kyselylomakkeen lopussa oli varattu muutama rivi oppilaan yhteystietoja (nimi, puhelinnumero ja/tai sähköposti) varten, jos hän harrasti musiikkia ja olisi käytettävissä myöhemmin mahdolliseen lisähaastatteluun. Yhteystietojen kysymisen tarkoituksena oli tutkimuksen edistymisen niin vaatiessa, selvittää tarkemmin oppilaiden harrastustaustaa. Aineistoa tuli kuitenkin niin runsaasti, että en nähnyt tarpeellisena kerätä lisää materiaalia oppilailta. Yhteystietojen kysyminen selvitti myös, kuinka moni oppilas koki musiikkiharrastuksensa niin merkittävänä, että halusi osallistua mahdolliseen lisähaastatteluun harrastuksestaan. Kaikista vastaajista yhteystietonsa ilmoitti 27 %, joista kolmasosa oli poikia. Kaisan koululta yhteystietonsa kertoi joka toinen oppilas, Pirjon koululta joka neljäs ja Sarin koululta joka kymmenes oppilas.

8.1 Musiikki koulun valinnaisaineena

8.1.1 Oppilaiden lempiaineet ja musiikin valinnan syyt

Kyselylomakkeen kolmannessa kysymyksessä pyysin mainitsemaan kolme lempiainetta peruskoulun yläluokilla. Oppilaat vastasivat ylhäältä alas laitettuihin kohtiin a), b) ja c). Kaikissa kouluissa mainintoja keräsi eniten musiikki 79 %. Toiseksi suosituimmaksi aineeksi nousi kotitalous 37 % ja kolmas sija meni liikunnalle 32 %. Kolme suosituinta ainetta yläkoulussa olivat kaikki taide- ja taitoaineita, joiden osuus kaikista oppilaiden lempiaineista oli 70 %. Neljännen sijan jakoivat 26 % osuudella kuvaamataito ja englanti. Matematiikasta piti 12 %, teknisestä työstä 14 % ja historiasta ja biologiasta molemmista 10 % vastaajista. Yksittäisiä mainintoja saivat äidinkieli, ilmaisutaito, uskonto, fysiikka, tekstiilityö, kemia, yhteiskuntaoppi, fysiikka/kemia ja atk.

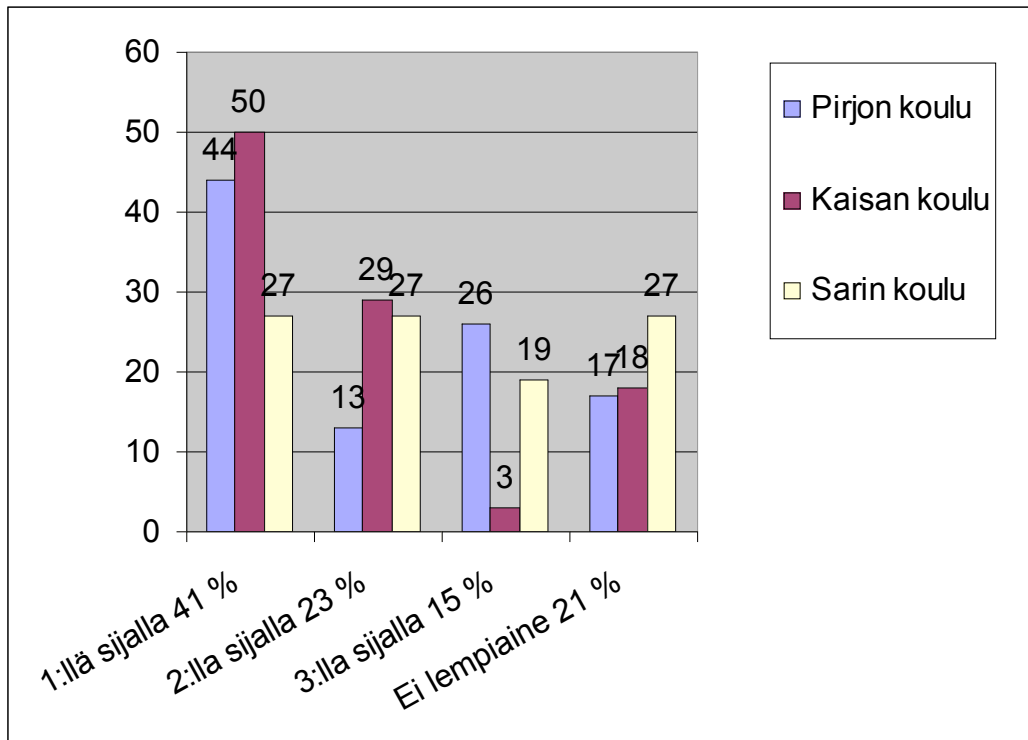

KUVIO 2. Oppilaiden (N=73) viisi lempiainetta kouluittain prosentteina. Alhaalla aineen nimen jälkeen on keskiarvo kaikkien kolmen koulun oppilaiden vastauksista.

Suosituimmat lempiaineet olivat lähes samoja erikokoisilla paikkakunnilla, vaikka niiden keskinäinen järjestys vaihteli. Musiikki oli suosituin aine kaikissa kouluissa. Pirjon koululla musiikin lisäksi pidettiin lähinnä kotitaloudesta ja Kaisan kouluilla kuvaamataidosta ja englannista. Sarin koululla musiikki ja liikunta olivat melkein yhtä suosittuja, kotitalouden sijoituessa kolmanneksi. Selvitin tuloksista, mille sijalle (a=1, b=2, c=3) oppilaat sijoittivat musiikin. Minua kiinnostivat erityisesti oppilaat, jotka eivät pitäneet musiikkia lempiaineenaan, vaikka olivat valinneet sen valinnaisaineeksi.

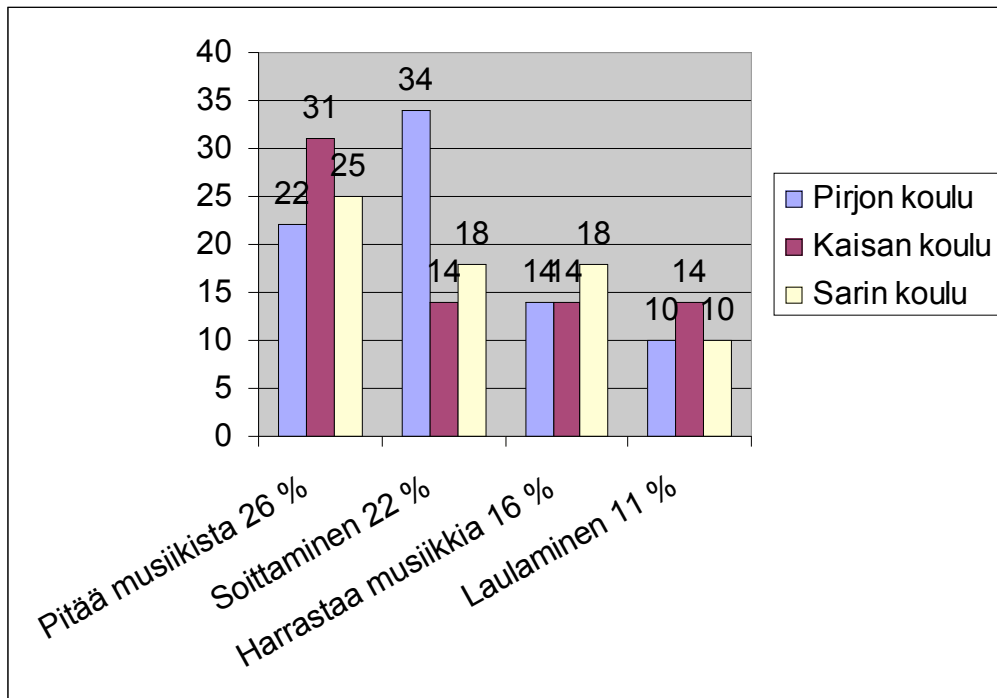
Pirjon ja Kaisan kouluilla noin puolet oppilaista mainitsi musiikin ensimmäisenä lempiaineenaan. Sarin koululla musiikki sijoittui tasaisesti sijoille 1-3 lempiaineissa. Musiikki ei kuulunut lainkaan noin joka viidennen oppilaan lempiaineisiin Pirjon ja Kaisan kouluilla, kun Sarin koululla musiikkia lempiaineenaan ei maininnut noin kolmannes vastaajista. Musiikkia harrastamattomien oppilaiden joukosta musiikin ensimmäiseksi lempiaineeksi nimesi kolmannes oppilaista, kun sijat 2-3 saivat noin viidesosan kannatuksen. Musiikkia

harrastamattomien oppilaiden joukossa 60 %:lla musiikki kuului kolmen lempiaineen joukkoon, kun musiikin harrastajista 80 %:lla musiikki oli kolmen lempiaineen joukossa.

KUVIO 3. Musiikki lempiaineissa sijoilla 1-3 ja ei lempiaineiden joukossa prosentteina (N=73).

Kyselylomakkeen neljännessä kysymyksessä pyysin perusteluja musiikin valinnaisaineeksi valinnalle. Mainintoja oli yhteensä 148 kappaletta, jotka jaoin sisällöllisesti 18 osa-alueeseen. Tärkeimpien neljän syyn osuus käsittää kolme neljäsosaa vastauksista. Suosituin syy (26 %) valinnaisaineen valintaan oli, että pitää musiikista ja se on tärkeä osa elämää. Toinen syy (22 %) oli soittamisesta pitäminen. Soittamisosioon kuuluivat maininnat erilaisten soitinten soittamisesta, halusta oppia soittamaan paremmin ja yhdessä soittamisesta pitäminen. Kolmas merkittävä syy (16 %) musiikin valinnalle oli oppilaan omatoiminen musiikin harrastaminen. Neljäs syy (11 %) oli halu laulaa enemmän ja oppia laulamaan paremmin. Muut perustelut musiikin valinnaksi olivat yksittäisiä.

KUVIO 4. Suosituimmat perustelut musiikin valinnaksi valinnaisaineeksi prosentteina (N=74).

Muina perusteluina mainittiin musiikin kuunteleminen ja siitä nauttiminen, musiikki oli kivaa seitsemännellä luokalla, musiikki tuo vaihtelua ja vastapainoa lukuaineisiin ja musiikki on kevyt ja helppo aine. Musiikin valitsi teorian, rytmien, musiikkityylien, aikakausien ja säveltäjien vuoksi muutama oppilas. Yksittäisiä mainintoja olivat musiikintuntien mukavuus, musiikin opetuksen loppuminen muuten, halu esiintyä, haave musiikkiin liittyvästä ammatista ja halu oppia lisää. Joku oppilaista oli valinnut musiikin, kun ei löytänyt kiinnostavia aineita valinnaisainelistalta. Muita syitä olivat, että opettaja oli mukava, musiikki sopi aikatauluihin ja musiikki tuli valittua vahingossa.

Kolmen paikkakunnan oppilaiden perustelut valinnaisaineen valinnan syiksi olivat pääosin samanlaisia. Pirjon ja Sarin kouluissa musiikista pitämisen mainitsi joka neljäs oppilas, kun Kaisan paikkakunnalla se oli kolmasosan mielestä tärkeä syy musiikin valinnalle. Soittaminen oli tärkeintä Pirjon paikkakunnalla, jossa kolmasosa oppilaista mainitsi sen. Kaisan ja Sarin kouluilla noin joka kuudes oppilas piti soittamista tärkeänä musiikin valinnan syynä. Kaisan koululla laulaminen ja musiikin harrastaminen saivat molemmat kuudesosan kannatuksen. Pirjon koululla harrastamisen mainitsi joka kuudes ja Sarin koululla joka viides oppilas.

Oppilaiden perustelut kysymykseen musiikin valinnan syistä vaihtelivat innostuneisuudesta kyllästyneisyyteen. Vastausten lainauksissa kirjain (T) tarkoittaa tyttöä ja (P) poikaa. Vastajat Pirjon koulusta on merkitty kirjaimella (P), Kaisan kouluista kirjaimella (K) ja Sarin koululta kirjaimella (S). Ensimmäinen kirjain kertoo vastaajan sukupuolen ja toinen koulun.

”Kivaa?” (PP)

Valitsin musiikin ”koska musiikki on koko elämäni. Tykkään laulaa ja soittaa. Musiikki on pitänyt hengissä.” (TP)

”Pidän musiikista ja mielestäni se on hyvää vastapainoa esim. matematiikalle.” (TK)

”Tykkään paljon musiikista ja rakastan laulamista. Ja ilman tätä ei olisi ollut musiikkia ollenkaan.” (TK)

”Harrastan paljon musiikkia ja mielestäni sitä on kiva olla myös koulussa.” (PK)

”Tykkään musiikista ja siellä tunneilla ei ole yleensä tylsää.” (PK)

”Halusin päästä soittamaan isommalla ryhmällä, en vain yksikseni.” (TS)

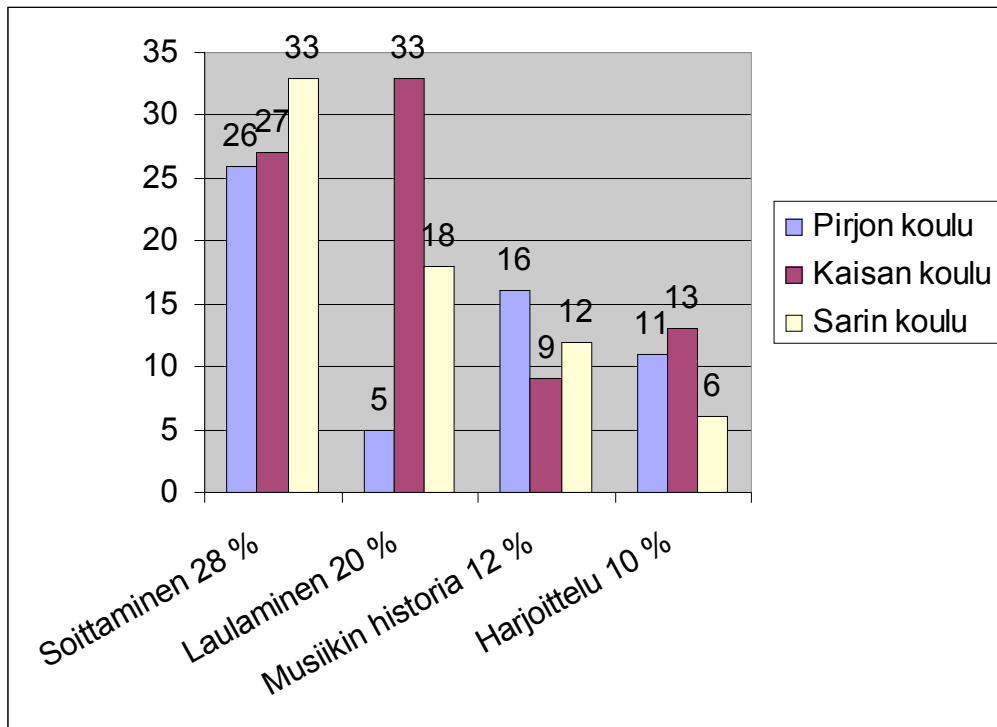
”Että pääsisi tasapainottamaan tylsää koulupäivää soittamisella.” (PS)

”Harrastan paljon musiikkia joten tuntui luonnolliselta ottaa koulun musiikki.” (PS)

8.1.2 Musiikintuntien tärkeimmät asiat ja suosikki-instrumentit

Viidennessä kysymyksessä kysyin, mitä oppilaille itselleen tärkeitä asioita musiikintunneilla on ollut kuluneen lukuvuoden aikana. Oppilaat mainitsivat 116 itselleen tärkeää asiaa, joista muodostui 18 pääkohtaa. Mielestäni osa oppilaista oli lukenut kysymyksen huolimattomasti ja vastannut lähinnä siihen, mitä tunneilla on tehty kuluneen vuoden aikana. Tämä selittää osittain musiikin historian suosiota. Mieluisinta musiikintunneilla oli oppilaiden vastausten perusteella soittaminen ja etenkin toisten oppilaiden kanssa yhdessä soittaminen (28 %). Toiselle sijalle nousi laulaminen (20 %), kolmanneksi musiikin historia (12 %) ja neljänneksi harjoittelu (10 %), jolla tarkoitettiin lähinnä soiton harjoittelua ja uuden opettelua. Näistä neljästä osa-alueesta muodostui 70 % oppilaiden mielestä mieluisimmista toiminnoista.

Muita oppitunneilla tärkeitä asioita oli kappaleiden erilaisuus ja monipuolisuus, esiintyminen, cd-levyn tekeminen, musiikin kuuntelu ja musiikin teoria. Yksittäisen maininnan saivat myös musiikkivideot, esitelmät, kappaleiden valintaan vaikuttaminen, onnistumisen ilo, itsensä ilmaisu musiikin avulla, vapaus valita mitä tekee tunneilla ja uuden oppiminen. Viisi oppilasta ei osannut vastata kysymykseen.

KUVIO 5. Neljä tärkeintä asiaa koulun musiikintunneilla prosentteina kuluneena lukuvuonna (N=74).

Paikkakuntaakohtaisissa tuloksissa oli jonkin verran eroja. Pirjon koululla tärkeimpiä asioita oli ollut joka neljännessä oppilaasta soittaminen, kun laulamisen mainitsi vain 5 % oppilaista. Joka kymmenes oppilas mainitsi tärkeinä asioina harjoittelemisen ja erilaiset kappaleet, mutta joka kymmenes jätti myös vastaamatta kysymykseen. Kaisan koululla joka kolmas ja Sarin koululla joka viides oppilas mainitsi laulamisen tärkeänä asiana. Soittamisen oli Sarin ja Kaisan kouluilla maininnut joka kolmas oppilas. Musiikinhistoriaa piti tärkeänä noin kymmenesosa oppilaista kaikilla paikkakunnilla.

Osa oppilaista oli miettinyt kysymystä tarkasti, kun taas muutamat oppilaat olivat luetelleet, mitä tunneilla on tehty. Lainasin oppilaiden vastauksista kysymykseen, mitä tärkeitä asioita koulun musiikintunneilla on ollut kuluneen lukuvuoden aikana.

”On soitettu erilaisia kappaleita ja harjoiteltu niitä.” (TP)

”On saanut soittaa eri ihmisten kanssa.” (PP)

”Musiikin teoria kokonaisuudessaan (kitaristit).” (TP)

”Opin soittamaan bassoa, seuraamaan nuoteista, pääsin esiintymään.” (TP)

”Yhdessä soittaminen on ollut varmasti hauskinda ja tuntunut myös tärkeimmälle. Toisaalta kaikki aiheet ovat olleet omalla tavallaan kiinnostavia.” (TK)

”No aina oon tykänny laulaa ja ollaan laulettu tosi paljon ☺” (TK)

”Silloin tällöin esiin putkahtanut onnistumisen ilo.” (PK)

”Teoriaa kansanmusiikista ja soittaminen on ollut kivaa.” (PK)

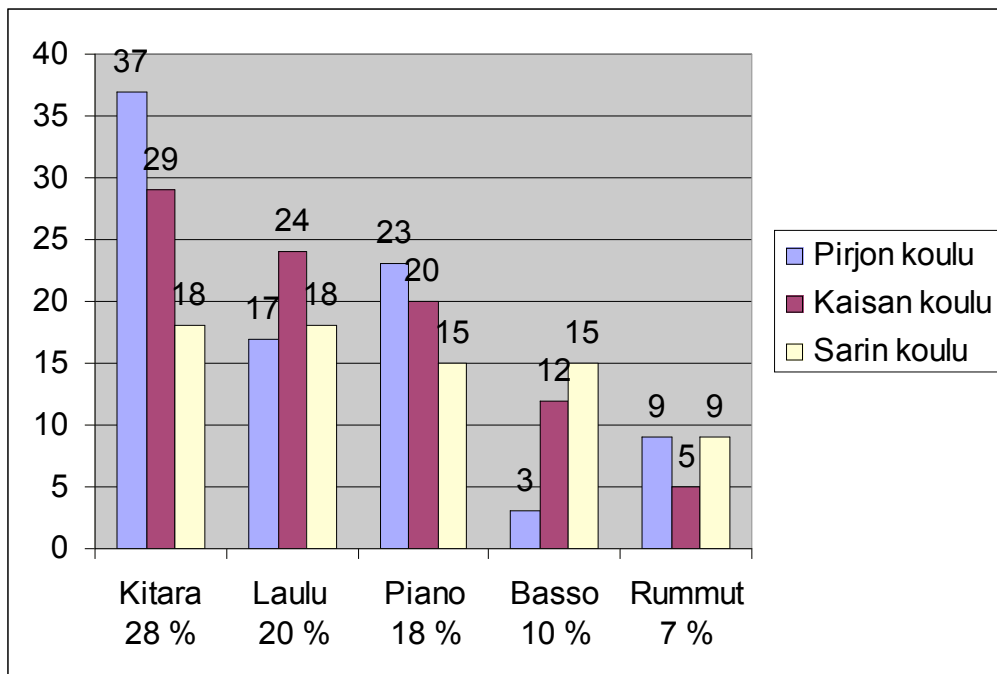
”Olen päässyt soittamaan bassoa ja laulamaan, niissä siis vähän kehitystä, toivottavasti ainakin. Teoria ei niinkään kiinnosta, mutta menettelee.” (TS)

”Tärkeintä on ollut, että saisin ainakin peruskäsitteet kaikkien soittimien soittamisesta.” (TS)

”Olen oppinut soittamaan erilaisia instrumentteja ja olen oppinut eri musiikin tyylejä ja erityisesti tutustunut kuuluisiin säveltäjiin.” (TS)

”Olen päässyt harjoittelemaan kitaransoittoa kodin ulkopuolella.” (PS)

Kysyin oppilailta hypoteettisen kysymyksen (nro.12); jos saisit aloittaa laulu- tai soittotunnit, minkä soittimen valitsisit? Lähes kaikki oppilaat vastasivat kysymykseen ja tyhjiä tai ’en tiedä’ vastauksia oli vain 6 %. Kitara oli ykkösvalinta 28 % oppilaista. Laulua kannatti 20 % ja pianoa 18 % oppilaista. Bassokitara sai 10 % ja rummut 7 % kannatuksen. Huilun valitsi soittimekseen kolme oppilasta, viulun kaksi ja sello, harmonikka, trumpetti, saksofoni ja koskettimet saivat yksittäismaininnan.

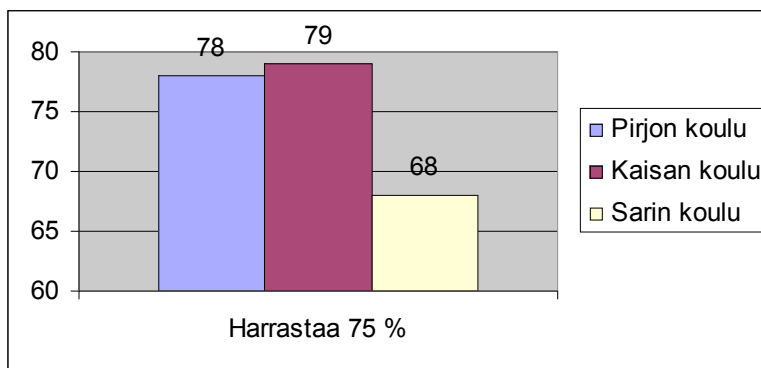
KUVIO 6. Vastaaaja eniten kiinnostavat instrumentit prosentteina paikkakunnittain (N=74).

Pirjon koululla eniten kannatusta suosikki-instrumentiksi sai kitara, piano ja laulu. Rumpuja, bassoa ja selloa halusi soittaa muutama oppilas. Kaisan ja Sarin koululla suosikki-instrumentit olivat kitara, laulu ja piano. Bassoa Kaisan koululla halusi soittaa joka kymmenes oppilas ja rumpuja huilua, viulua, saksofonia ja kosketinsoitinta muutama oppilas. Kaisan koululla yksi ja Sarin ja Pirjon kouluilla kolme oppilasta eivät osanneet vastata kysymykseen. Sarin koululla rumpuja halusi soittaa joka kymmenes ja bassoa joka kuudes oppilaista. Muina soittimina mainittiin huilu, viulu, harmonikka ja trumpetti.

8.2 Musiikin harrastajat koulussa

8.2.1 Musiikin harrastajien määrä ja harrastustausta

Musiikin harrastajia musiikin valinnaisryhmäläisistä yläkoulussa oli kolme neljäsosaa. Pirjon koululla musiikkia harrasti 78 %, Kaisan koululla 79 % ja Sarin koululla 68 % oppilaista. Musiikin ryhmistä löytyi yhteensä vain neljä poikaa, jotka olivat valinneet musiikin valinnaisaineeksi, mutta eivät harrastaneet musiikkia. Tyttöjä, jotka eivät harrastaneet musiikkia koulun ulkopuolella, oli noin viidennes vastaajista.

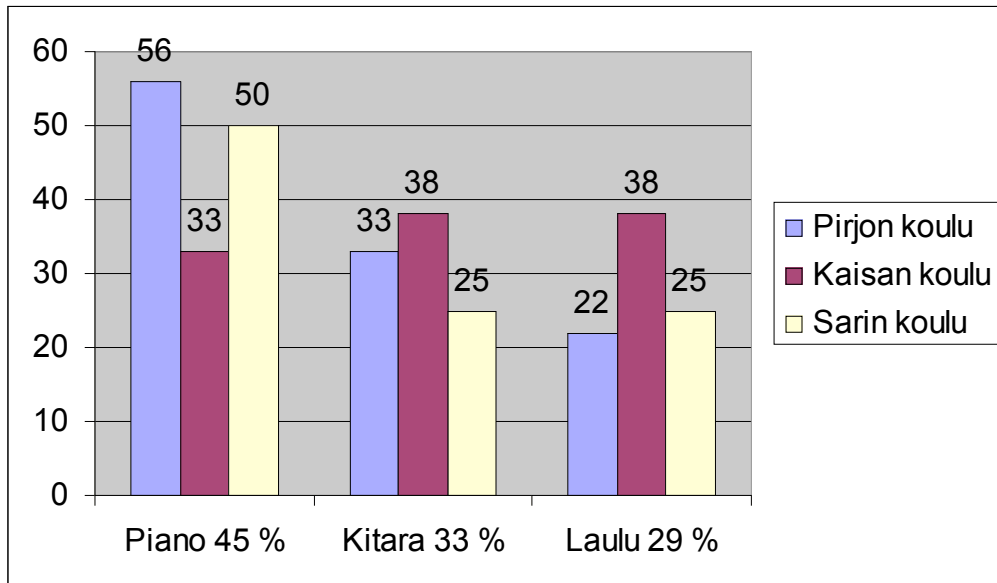

KUVIO 7. Musiikin harrastajat prosentteina koulujen valinnaisaineryhmien oppilaista (N=74).

Kysymyksessä seitsemän, oppilaat saivat kertoa musiikkiharrastuksestaan. Tarkensin kysymystä kysymällä soitatko, laulatko, käytkö soittotunneilla ja kuinka kauan olet harrastanut (vuosina). Musiikkiharrastus oli jatkunut oppilaiden vastausten perusteella keskimäärin 4 vuotta 10 kuukautta. Pirjon koululla vastaava luku oli 5 vuotta 2 kuukautta, Kaisan koululla tasan 4 vuotta ja Sarin koululla 5 vuotta 4 kuukautta. Eräs tyttö oli soittanut viulua jo 14 vuoden ajan ja toisen tytön kuoroharrastus oli alkanut kolme viikkoa aikaisemmin. Soittoa opiskeli ohjatusti musiikkiopistossa, kansalaisopistossa tai yksityisesti puolet vastaajista. Soittoa opiskeli ohjatusti 65 % Pirjon oppilaista, 46 % Kaisan oppilaista ja 38 % Sarin oppilaista. Kaikki oppilaat eivät kertoneet, kävivätkö he soittotunneilla tai kauanko harrastus oli jatkunut. Noin viidesosa oppilaista oli lopettanut soittotunneilla käymisen tai musiikkiharrastuksen kokonaan.

Oppilaiden musiikkiharrastukset jakaantuivat instrumenttien soittoon ja muihin harrastuksiin, joita olivat kuoro, bändissä soittaminen ja musiikinteorian opiskelu. Sama oppilas saattoi

harrastaa esimerkiksi pianon ja kitaransoittoa sekä laulua ja kuoroa, joten päällekkäisyys näkyy tuloksissani instrumenttien harrastajien suurina prosenttiosuuksina. Pianonsoittoa harrasti melkein puolet musiikkia harrastavista oppilaista, kitaransoittoa ja laulua harrasti noin kolmasosa oppilaista. Sähköbassoa ja viulua soitti joka kuudes oppilas ja samoin bändissä ja kuorossa oli noin kuudesosa harrastajista. Rumpujen, harmonikan, sellon ja kanteleen soittoa harrastivat yksittäiset oppilaat. Teoriaopinnot mainitsi harrastukseksi yksi oppilas.

KUVIO 8. Kolme suosituinta musiikkiharrastusinstrumenttia prosentteina musiikin harrastajien keskuudessa (N=58).

Pirjon ja Sarin kouluilla pianoa soitti noin puolet harrastajista ja Kaisan koululla kolmasosa. Kitaransoittoa ja laulua harrasti Kaisan kouluilla kaksi viidesosaa ja Sarin koululla yksi neljäsosa harrastajista. Pirjon koululla kitaristeja oli kolmasosa ja laulajia neljäsosa harrastajista. Muut instrumentit ja harrastukset Pirjon koululla olivat koskettimien soitto, kuoro, rummut, bändissä soittaminen, sähköbasso ja kantele, Kaisan kouluilla bändissä soittaminen, rummut, sähköbasso, harmonikka, koskettimet, sello, kuoro, viulu ja teoriaopinnot sekä Sarin koululla sähköbasso, viulu, kitara, kuoro, bändissä soittaminen, sähkökitara ja rummut. Oppilaiden vastauksista ilmenee harrastusten monipuolisuus.

”Soitan rumpuja toista vuotta tunneilla, aikaisemmin soitin muuten vaan. Soitan bändissä.” (TP)

”Soitan bassoa. Käyn soittamassa kansalaisopiston tunneilla. Olen käynyt siellä opetuksessa jo kuusi vuotta (aloitin 2000).” (PP)

”Laulan, tanssin ja kuuntelen musiikkia päivittäin. Olen soittanut pianoa 8-vuotiaasta ja käynyt rumputunneilla n. 3 vuotta.” (TP)

”Soitan pianoa ja kävin soittotunneilla vuoden eli aloitin syksyllä vasta soittamaan jotain instrumenttia. Olisi pitänyt aloittaa pienempänä, mutta uskoin lauluuni liikaa... laulamista olen harrastanut koko elämäni ilman laulutunteja, nekin aloitan syksyllä, että oppisin hengittämään oikein.” (TP)

”Ryhdyin soittamaan pianoa kansalaisopistossa n. 6-vuotiaana ja olen soittanut sitä siitä asti. Kaksi vuotta sitten halusin aloittaa myös toisen soittimen tunnit ja päädyin rumputunneille, koska rummut löytyvät kotoa ja olin kiinnostunut niiden soittamisesta. Olen myös yrittänyt saada bändiä kasaan, joten yhdessäkin on tullut soitettua. Soitan myös välillä kotona kitaraa.” (TK)

”7 vuotta pianoa.” (TK)

”Laulan kotona, en käy missään tunneilla. Laulan päivittäin.” (TK)

”Soitan 8:tta vuotta selloa musiikkikoulussa. Nyt siirryn opistoasteelle. Rumpuja soitan 5:tta vuotta.” (PK)

”Kitaransoittoa n. 2.5 vuotta, ei soittotunteja, itseopiskellut korvakuulolta sekä tabulatuureista. Aiemmin tapaillut myös syntikkaa & harmonikkaa.” (PK)

”Soitan viulua Konsalla ja bassoa bändissä Ahjolassa.” (TS)

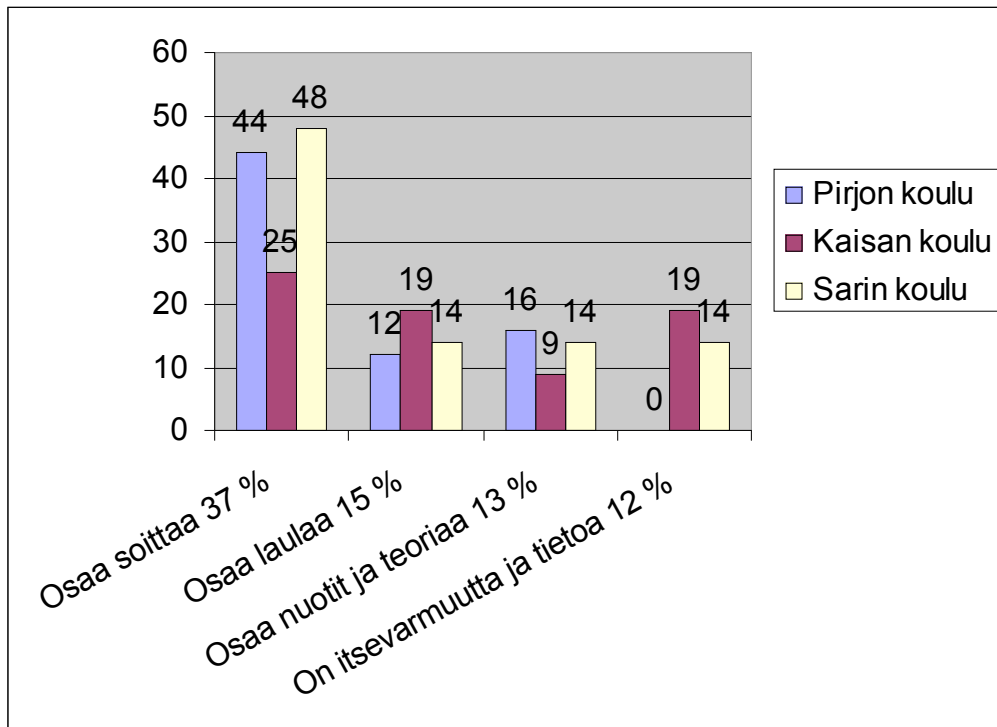
”Olen käynyt laulutunneilla nyt kaksi vuotta. Soitan kitaraa vapaa-ajallani, mutta en käy soittotunneilla. Olen käynyt kitaran perusalkeiden kurssin. Olen myös soittanut pianoa viisi vuotta.” (TS)

”Laulan nyt 8:tta vuotta kuorossa. Olen soittanut kitaraa 2 v. Olen soittanut pianoa 3v.” (PS)

8.2.2 Musiikkiharrastuksen näkyminen koulussa

Kahdeksannessa kysymyksessä oppilaat saivat kertoa, miten heidän harrastuneisuutensa näkyy koulun musiikintunneilla. Kysymys oli tarkoitettu vain musiikin harrastajille. 92 % oppilaiden vastauksista oli positiivisia, 2 % negatiivis-sävyisiä ja 6 % ’en tiedä’ vastauksia. Omasta musiikkiharrastuksesta oli tavallisesti hyötyä koulun musiikintunneilla. Oppilaiden mielestä koulun ulkopuolinen musiikkiharrastus näkyi koulun musiikintunneilla eniten siinä, että osasi ja sai soittaa instrumentteja (37 %). Muita tärkeitä asioita oli, että osaa laulaa (15 %), osaa nuotit ja teoriaa (13 %) ja tietää asioita ennestään, jolloin on itsevarmempi (12 %).

Harrastajat huomasivat osallistuvansa aktiivisesti tunneilla ja innostavansa toisia toimintaan. Kappaleet olivat heille usein tuttuja ja he suhtautuivat soittamiseen vakavasti. Kaisan koululla kaksi ja Sarin koululla yksi harrastaja ei vastannut kysymykseen ja yhden vastaajan mielestä harrastaminen ei näkynyt musiikintunneilla lainkaan. Kaksi musiikin harrastajaa kertoi negatiivisia asioita koulun musiikintunneilta: toinen harrastaja ei saanut soittaa omaa soitintaan tunneilla ja toinen ei uskaltanut soittaa, vaikka oli harrastanut instrumenttinsa soittamista kymmenen vuoden ajan.

KUVIO 9. Musiikkiharrastuksen näkyminen aihealueittain koulun musiikkitunnilla (N=58).

Kaikilla kouluilla soittotaidot olivat harrastajien mielestä näkyvimpiä taitoja. Pirjon ja Sarin kouluilla melkein puolet ja Kaisan koululla neljäsosa harrastajista mainitsi soittotaidot. Noin kuudesosa kaikkien koulujen harrastajista mainitsi osaavansa harrastuksensa vuoksi laulaa, tunnistaa nuotit ja musiikinteoriaa. Kaisan ja Sarin kouluilla mainittiin musiikkiharrastuksen myötä saatu itsevarmuus ja tieto, kun Pirjon ja Kaisan kouluilla harrastajat mainitsivat toisten oppilaiden innostamisen ja tutummat kappaleet. Oppilaiden vastauksissa painottuvat heille tärkeät asiat, soittaminen ja laulaminen. Musiikkiharrastuksista saadut tiedot, taidot ja itsevarmuus näkyvät koulun musiikintunneilla: kun osaa, uskaltaa myös yrittää aktiivisemmin.

”Pystyn osallistumaan tunneilla aktiivisesti.” (TP)

”Pääsen soittamaan joka musiikintunnilla.” (PP)

”Ei tarvinnut aloittaa alkeista ja pääsi siten helpommin soittamaan.” (TP)

”Nuoteista soittaminen sujuu, rytmitaju on hyvä, pystyn myös tuuraamaan laulajia.” (TP)

”Olen 150% mukana jopa pahimpana flunssanakin, soitan sitten vaikka rytmisoittimia. Osaan soittaa perusasioita kaikilla soittimilla, väh. perusasiat.” (TP)

”Olen aktiivinen, kun tiedän ennestään juttuja.” (TK)

”En soittanut yhdestikkään tunnilla. En vain halunnut/uskaltanut. Pelkäsin mokaavani.” (TK)

”Kaipa ainakin olen mielelläni mukana kaikissa jutuissa ja ehkä jopa osaan jotain. Ehkä se vaikuttaa myös yleiseen kiinnostukseen, jota osoittaa tunteja kohtaan.” (TK)

”Yleensä en soita mitään, mutta laulan mielelläni.” (TK)

”Muitten hermojen raastaminen soittamalla metallisia riffejä joka välissä.” (PK)

”Soitan joko kitaraa tai bassoa tai olen laulamassa.” (PK)

”En oikein tiedä...itsevarmuutena.” (TS)

”Kun soitetaan osaan nuotit ja soinnut ja soittaminen on ehkä vähän helpompaa kuin olisi, jos en soittaisi pianoa.” (TS)

”Soitan aina koulun bändissä.” (PS)

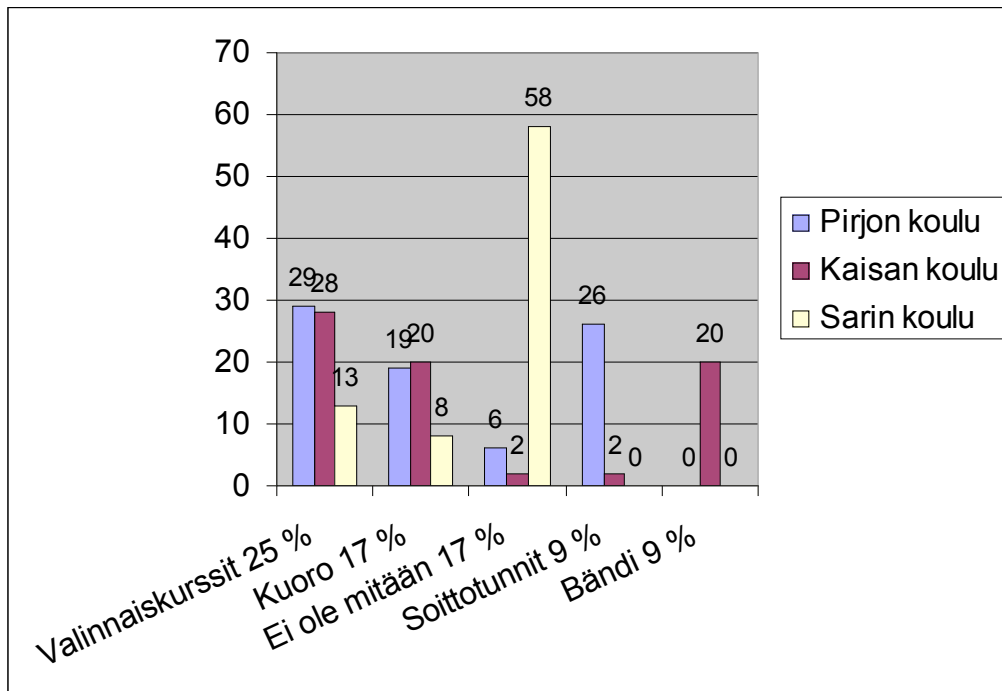
”Jos soitan kitaraa, soitan aina yritteliäänä ja tosissani.” (PS)

”Laulan jatkuvasti tunneilla.” (PS)

8.3 Koulu musiikkiharrastukseen innoittajana

8.3.1 Musiikin harrastusmahdollisuudet ja harrastustoiminnan tarve koululla

Yhdeksännessä kysymyksessä selvitin, mitä musiikin harrastusmahdollisuuksia kouluilla on oppilaiden mielestä. Vastaajista neljäsosa mainitsi koulun valinnaiskurssit ja noin viidesosa kuoron. Joka neljännen oppilaan mielestä koululla ei ollut mitään harrastusmahdollisuuksia. Soittotunnit koulun tiloissa, bänditoiminnan ja koulun juhlien harjoittelun sekä projektit mainitsi noin joka kymmenes oppilas. Viisi vastaajaa ei tiennyt koulunsa harrastusmahdollisuuksista. Yksittäisiä mainintoja saivat kunnollinen musiikinluokka, tiistaisin kokoontuva soittokerho, seitsemännen luokan pakollinen musiikinkurssi ja taitava opettaja. Muutaman oppilaan mielestä harrastusmahdollisuudet olivat hyvät ja joidenkin mielestä huonot, jolloin koulun laitteita ja soittimia kuvailtiin 'surkeiksi'.

KUVIO 10. Oppilaiden nimeämät musiikkiharrastusmahdollisuudet kouluilla prosentteina (N=74).

Koulukohtaisesti harrastusmahdollisuuksissa oli eroja. Sarin koulun oppilaista melkein kolme viidesosan mielestä koululla ei ollut harrastusmahdollisuuksia, koska koululla ei ollut omaa musiikinluokkaa ja oppilaat kävivät toisen koulun musiikinluokassa musiikintunneilla. Pirjon koululla noin neljäsosa oppilaista mainitsi valinnaiskurssit ja kansalais- ja musiikkiopiston läheisyydestä johtuvat soittotunnit koulun tiloissa. Kaisan koulun oppilasta noin viidesosa mainitsi valinnaiskurssit ja bändin koulunsa harrastusmahdollisuutena. Pirjon ja Kaisan kouluilla kuoron mainitsi viidesosa oppilaista ja juhlien harjoittelun ja projektit joka kymmenes oppilas. Sarin koulun oppilaista kymmenesosa mainitsi valinnaiskurssit ja kuoron.

”Musiikin saa valinnaisaineena ja seiskaluokalla se on ihan aiheena...” (TP)

”Kuoro.” (PP)

”Musiikin valinnaiset ja 7.luokalla perusmusiikintunnit.” (PP)

”Itse koululla on vain normaalit musiikintunnit, mutta eri piirit järjestävät koululla soittotunteja.” (TP)

”Itse koululla huonot. Ainoa on kuoro.” (TP)

”Valinnaismusiikin lisäksi on voinut osallistua kahdelle bändisoitonkurssille, jotka ovatkin olleet huippuja. Jos on ollut innostunut asiasta, on myös voinut päästä esiintymään kevät- ja joulujuhliin.” (TK)

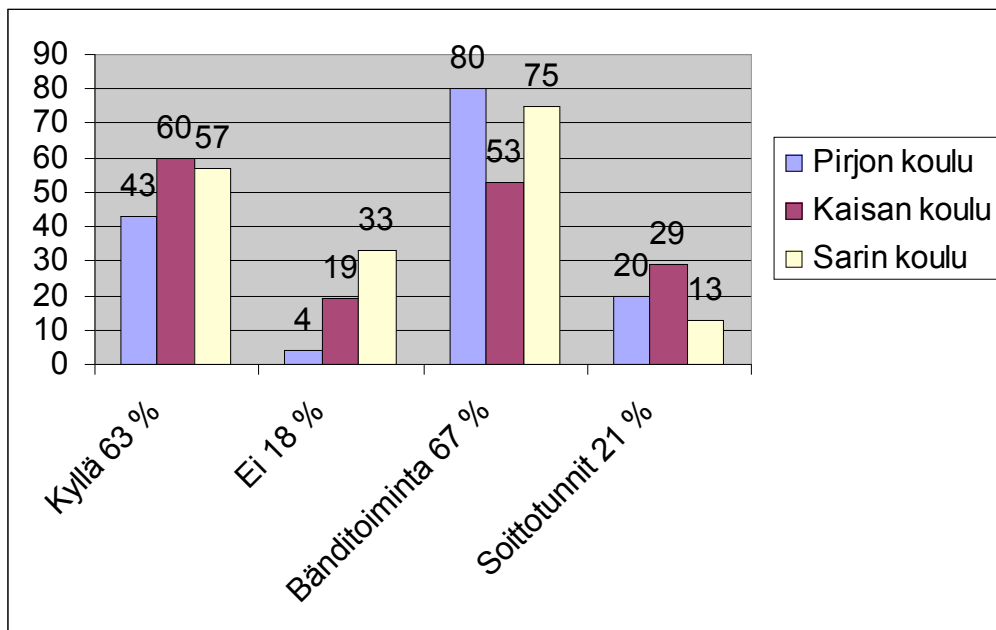
”bändisoitonkurssi, that’s it...” (PK)

”Than hyvät, meillä on kunnollinen musiikkiluokka ja erittäin taitava opettaja, joka soittaa itse kitaraa loistavasti. Nykyään tiistaisin on soittokerho, jolloin on mahdollisuus päästä harjoittelemaan valvonnan alaisena.” (TS)

”Koulullani ei mielestäni ole harrastusmahdollisuuksia.” (TS)

”Ei juuri mitään musiikintuntien jälkeen. En ole kyllä asiaan perehtynytäkään.” (PS)

Kysyin kysymyksessä yksitoista, olisiko oppilas kiinnostunut koululla järjestettävästä musiikin harrastustoiminnasta ja jos olisi, niin millaiselle toiminnalle olisi tarvetta. Vastaajista melkein kahden kolmasosan mielestä harrastustoiminnalle koululla oli tarvetta. Noin viidesosasta oppilaista tarvetta ei ollut. Kantaansa ei osannut kertoa 11 % ja tyhjäksi vastauksen jätti 7 % oppilasta. Yksi oppilaista ei oikein ymmärtänyt kysymystä. Harrastustoiminnan kannattajista 96 % esitti mielipiteensä siitä, millainen toiminta olisi tarpeellista. Eniten kannatusta sai bänditoiminta (67 %). Erilaisten soitinten soittotunteja ja laulutunteja halusi joka viides oppilas. Instrumentteina mainittiin laulu, kitara ja basso, sekä kuoro. Yksittäisen maininnan saivat myös oman levyn tekeminen ja harjoitustilojen lisääminen. Eräs oppilas arveli, että harrastustoimintaa pitäisi lisätä etenkin alakouluilla.

KUVIO 11. Harrastustoiminnan tarve ja harrastusehdotukset kouluilla prosentteina (N=74).

Kaikilla kouluilla harrastustoimintaa kannatti noin puolet oppilaista. Eniten oppilaita kiinnosti bänditoiminta, jota kannatti neljä viidesosaa Pirjon koulun, puolet Kaisan koulun ja kolme neljäsosaa Sarin koulun niistä oppilaista, jotka mainitsivat harrastustoimintaehdotuksensa. Soittotunnit saivat noin viidesosan kannatuksen keskimäärin. Harrastustoimintaa kouluille ei halunnut noin 5 % Pirjon oppilaista, viidesosa Kaisan oppilaista ja kolmasosa Sarin oppilaista. Tähän kysymykseen oppilaiden vastaukset olivat lyhyitä ja selkeitä. Vastauksista näkyi etenkin Sarin koulun oppilailla ajanpuute ja muiden harrastusten määrän suuruus. Bänditoiminnassa haluttiin ryhmä, jonka kaikki jäsenet olisivat motivoituneita toimintaan.

”Olisin. Tarvetta olisi ehkä bänditoiminnalle, toimiihan täällä jo kuoro.” (TP)

”Itse haluaisin paljon laulaa, mutta lauluääneni on huono ja koulussakin tunnilla vain suosittu ja parhaat pääsevät laulesityksiin mukaan.” (TP)

”Ehdottomasti! Koulun ulkopuolella mahdollisuuksia on, mutta olisihan se hienoa päästä sekoittamaan lahjakkuuksia eri ikäluokilta koulussakin. Bänditoimintaa halukkaille siis.” (TP)

”Olisi hienoa, jos koulu pystyisi järjestämään esim. yksityisiä laulutunteja, sillä musiikkiopistoon on niin vaikea päästä laulamaan.” (TK)

”Bändikurssien lisäksi olisi mukava, jos olisi jotain muuta bänditoimintaa...” (TK)

”Olisin kiinnostunut. Ainakin laulujutuissa olisin kiinnostunut aloittamaan.” (TK)

”Enemmän aikaa oppilaiden omille bändivirityksille.” (PK)

”Täällä on jo kyllä ihan hyvät toiminnat.” (PK)

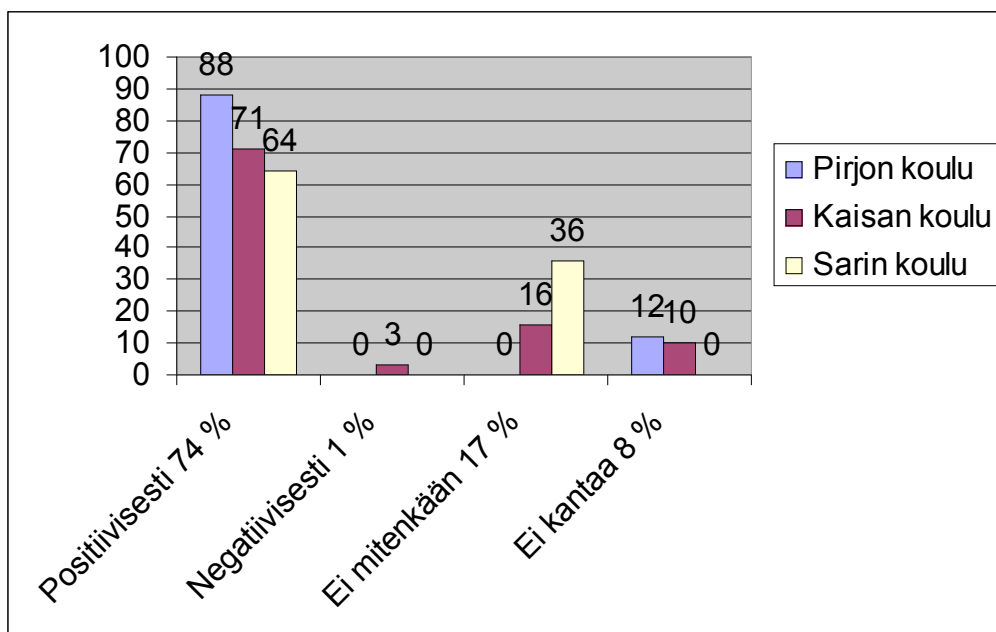
”Riippuu vähän onko aikaa.” (TS)

”Olisin erittäin kiinnostunut. Olisi kiva, jos olisi joku kuoro tai musiikkiharjoitus koululla koulun jälkeen.” (TS)

”Todennäköisesti en, sillä aika urheiluharrastuksen takia ei riitä, mutta joku kunnan bändi olisi kiva aloittaa, jossa olisi motivoitunutta.” (TS)

8.3.2 Koulun musiikinopetus musiikkiharrastukseen kannustajana

Kymmenennessä kysymyksessä kysyin oppilailta, miten koulun musiikinopetus on kannustanut musiikin harrastamiseen. Vastaukset olivat mielenkiintoisia, koska osaa oppilaista koulun musiikinopetus oli kannustanut kovasti ja toisia ei ollenkaan. Kolme neljäsosaa oppilaista koki koulun musiikinopetuksen kannustaneen heitä musiikkiharrastukseen positiivisesti. Negatiivisen vaikutuksen oli kokenut yksi oppilas. Koulun musiikinopetus ei ollut kannustanut mitenkään musiikkiharrastukseen viidesosaa oppilaista. Noin joka kymmenes oppilas ei osannut vastata kysymykseen tai jätti sen tyhjäksi.

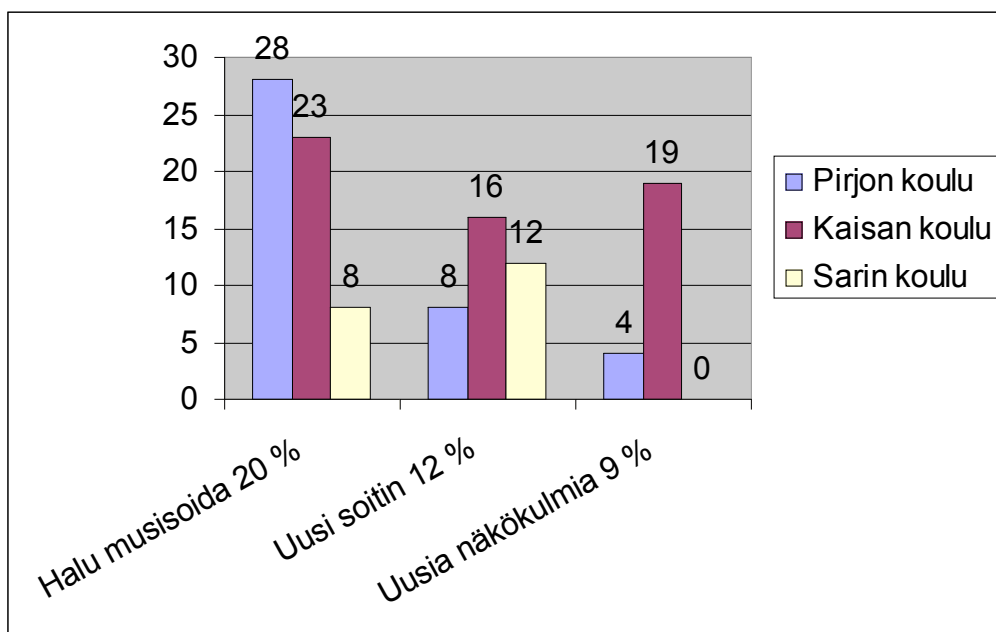

KUVIO 12. Mielenpitoita siitä, miten koulun musiikinopetus kannustaa musiikkiharrastukseen (N=74).

Koulun musiikinopetus lisäsi innostusta, jolloin joka viidennen oppilaan teki mieli soittaa, laulaa ja harjoitella myös kotona. Musiikinopetus oli innostanut uuden soittimen ostoon ja sen soiton opetteluun, kuten soittotunteihin kymmenesosaa oppilaista. Koulun musiikintunneilta sai uusia näkökulmia ja vinkkejä esimerkiksi omille soittotunneille ja omaan soittoonsa myös joka kymmenennen oppilaan mielestä. Nämä kolme eniten kannatettua syytä mainitsi melkein puolet oppilaista.

Muita koulun musiikinopetuksessa kannustavia asioita olivat uuden oppimisen, kuten eri soittimet, kappaleet, teoria ja tekniikka, koululta sai nuotteja kotiin soitettavaksi, opettajan

kannustus ja yleinen positiivinen vaikutus. Koulun musiikinopetus oli saanut oppilaista miettimään musiikkiharrastuksen aloittamista, kannustanut esiintymään ja antanut rohkeutta, jolloin on uskaltanut tehdä virheitä toisten edessä. Koulun musiikinopetus on innostanut myös konserttikäynteihin. Muutama oppilas vastasi, että musiikkiharrastus kannustaa musiikin valinnaisuuteen ja musiikkiharrastuksesta on hyötyä koulun musiikintunneilla. Vastauksista löytyi yksittäiset maininnat, että aluksi koulun musiikinopetus vaikutti harrastamiseen positiivisesti ja nyt negatiivisesti, opetus ei vaikuta, koska oppilasryhmä ei ole motivoitunutta ja koulusta ei tule vaikutteita, kun oppilas harrasti jo ennen sitä.

KUVIO 13. Kolme prosentuaalisesti suosituinta keinoa, miten koulun musiikinopetus on kannustanut oppilaita musiikkiharrastukseen (N=74).

Pirjon ja Kaisan koulujen oppilaista neljäsosan mielestä musiikinopetus lisäsi innostusta, jolloin teki mieli soittaa, laulaa ja harjoitella myös kotona. Joka kuudes Pirjon oppilas mainitsi uusien taitojen oppimisen ja yleisen positiivisen vaikutuksen. Kaisan koululla opetus oli tarjonnut myös uusia näkökulmia viidesosalle ja innostanut uuden instrumentin ostoon ja opetteluun noin kuudesosaa oppilaista. Sarin koululla musiikinopetus oli innostanut kymmenesosaa oppilasta uuden soittimen ostoon ja opetteluun ja saanut miettimään uuden harrastuksen aloittamista. Koulun opetus ei ollut kannustanut mitenkään kolmasosaa Sarin koulun oppilaista, mikä oli koulujen vertailussa suurin luku. Oppilaiden vastausten lainaukset kertovat parhaiten heidän kokemuksistaan. Liitän mukaan paljon kommentteja oppilailta, koska pidän kysymystä erittäin tärkeänä.

- ”Kotona on saanut soittaa nuoteista, joita on saanut lainaan koululta.” (TP)
- ”Tekee mieli kotonakin laulaa.” (TP)
- ”On saanut kokeilla monia eri soittimia.” (TP)
- ”Kannustanut opettelemaan uusia kappaleita ja kehittämään tekniikkaa ja teoriapuolta.” (PP)
- ”Lisännyt innostusta.” (PP)
- ”Opettelin soittamaan bassoa, ostin basson, kotona kivempi soittaa, kun on oppinut uutta koulussa.” (TP)
- ”Kannustanut käymään oopperassa, konserteissa yms.” (TP)
- ”Halusin aloittaa rumputunnit, olen rohkaistunut laulamissa.” (TP)
- ”Se muistuttaa miten kivaa se on.” (TP)
- ”Hyvin paljon ja positiivisesti on vaikuttanut. Opettajan kannustavuus on ollut suuri tekijä.” (TP)
- ”No koulussa kitaran kokeilu johti oman kitaran ostamiseen.” (TK)
- ”Ainakin siellä on saanut kokeilla uusia juttuja, joka on varmasti tavallaan lisännyt innostusta.” (TK)
- ”Koulussa olen alkanut laulaa, ja se on rohkaissut laulamaan muuallakin.” (TK)
- ”Tunneilta on saanut intoa harjoitella myös kotona.” (TK)
- ”Ei ollenkaan, jos musiikki olisi aina niin tylsää kuin joskus musiikin tunneilla, lopettaisin soittamisen ja laulamisen heti lopullisesti.” (TK)
- ”Ennen en pitänyt laulamista, nyt pidän.” (TK)
- ”Opettaja kehui lauluani ja sano, että voisin laulaa enemmänkin.” (TK)
- ”Ei se ole juuri lainkaan.” (PK)
- ”Harrastin musiikkia jo muutenkin, koulussa ei ole tullut vaikutteita.” (PK)
- ”Alkuaikoina hyvinkin positiivisesti, mutta nyt loppuun mennessä hiukan negatiivisesti.” (PK)
- ”Kitaransoitto alkoi siitä, että 7 luokan alussa annettiin musatunnilla akustinen syyliin ja neuvottiin alkeet.” (PK)
- ”Kannustanut opettelemaan laulamista.” (PK)
- ”Olen soittanut ja laulanut enemmän uusia biisejä saatuaani nuotteja musiikintunnilta.” (TS)
- ”Joskus annetaan nuotteja kotiin harjoiteltavaksi ja esimerkiksi kevät- ja joulujuhlia varten on kiva valmistautua.” (TS)
- ”Jos musiikin tunneilla on kivaa, soitetaan esim. hyviä kappaleita niin se innostaa.” (TS)
- ”Eipä juurikaan. Olisin ehkä odottanut enemmän. Porukka ei ole erityisen motivoitunut.” (TS)
- ”Olen oppinut olemaan rohkeampi ja tekemään virheitä muiden edessä.” (TS)
- ”Todella hyvin. Varsinkin yläasteen musiikin opetus on kannustanut musiikin harrastamiseen todella hyvin.” (TS)
- ”Ollaan soitettu joitain uusia soittimia ja niitä voisi olla kiva soittaa myös vapaa-ajalla.” (TS)
- ”Ei oikein mitenkään, sillä on soitettu niin paljon kaikkea, että ei tee mieli soittaa mitään, soitin 8 vuotta sitten pianoa ja se alkoi pian kyllästyttään.” (TS)
- ”Innostuin kitaransoitosta musiikintunneilla.” (TS)
- ”Ei koulu ole vaikuttanut ulkopuolisiin harrastuksiin.” (TS)
- ”Mielihaluja on kyllä, mutta ei ole aikaa.” (PS)
- ”Ei ole kannustanut. Mutta olen huomannut, että harrastuksista on ollut hyötyä tunneilla.” (PS)

9 YHTEENVETO TULOKSISTA

Kolme neljäsosaa (75 %) kyselyyn vastanneista yläkoulun musiikin valinnaisaineryhmän oppilaista harrasti musiikkia koulun ulkopuolella. Musiikkiharrastus antoi itseluottamusta ja -varmuutta, etenkin omassa soitto- ja laulutaidossa, koulun musiikintunneille. Harrastajien joukosta kolme neljäsosaa (74 %) koki saaneensa positiivista kannustusta koulun musiikintunneilta omille musiikkiharrastuksilleen. Musiikkiharrastus oli nuorille tärkeä itseilmaisun väline, jonka parissa haluttiin viettää vapaa-aikaa. Monen oppilaan musiikkiharrastus oli alkanut yläkouluaikana, mikä vahvisti koulun musiikintuntien olleen osaltaan innostajana. Myös opettajien käytös viestitti, että he arvostavat musiikkia ja musiikin harrastustoimintaa.

Oli hienoa huomata, miten positiivisesti 8–9-luokkalaiset nuoret musiikin valinnaisryhmän oppilaat suhtautuivat musiikinopetukseen koulussa. Musiikin suosio lempiainelistan ehdottomana suosikkina oli tosiasia. Koulun musiikinopetuksella on tärkeä paikka koulussa ainakin sitä valinneiden keskuudessa. Musiikintunneilla toimittiin yhdessä, soitettiin ja laulettiin, mutta opeteltiin myös uusia asioita musiikin historiasta ja teoriasta. Oppilaista mieluisimmat asiat olivat soittaminen ja laulaminen, mutta reilu kymmenesosa oppilaista piti erityisesti musiikin tyylilajeihin tutustumisesta ja taidemusiikin säveltäjäesittelyistä. Opettajat sisällyttivät musiikkitietoa opetukseensa monipuolisesti, joten mielestäni oppilaiden ja opettajien käsitykset hyvistä tuntien sisällöistä olivat yhteneviä.

Opettajat olivat mielestäni melko hyvin tiedostaneet musiikin harrastajien määrän luokissa. Pirjon näkemykset harrastajien tunnistamisesta luokasta erosivat hieman toisten opettajien käsityksistä tunnistaa heti harrastajat. Kaisalla oli taas tiukempi linja toisiin opettajiin verrattuna soittamiseen ja laulamiseen kehottamisessa. Kaikki kolme opettajaa eriyttivät opetustaan harrastajien suhteen ja hyödynsivät heidän taitojaan koulun juhlissa ja esiintymistilaisuuksissa.

Opettajien erilaisuudesta ja hieman toisistaan poikkeavista toimintatavoista huolimatta tutkimustulokset olivat samansuuntaisia kaikilla kouluilla. Paikkakunnan koolla ei ollut suurta vaikutusta tutkimustuloksiin. Tutkimuksessani koulukohtaiset erot saattavat vaikuttaa paikkakunnan kokoa enemmän intoon harrastaa musiikkia. Koulujen välisten tulosten erot voivat johtua myös musiikinopettajan persoonasta ja toimintatavoista, koulun yleisestä ilmapiiristä musiikkia kohtaan, koulun muiden aineiden opetuksen tasosta ja kiinnostavuudesta, kunnassa tarjottavasta musiikki- ja kansalaisopistotoiminnan tasosta tai paikkakunnan muusta harrastustoimintatarjonnasta.

Ne oppilaat, jotka olivat lopettaneet musiikkiharrastuksensa, olivat tehneet sen jo useita vuosia sitten. Kuitenkin soittotunneilla käymisen lopettaminen ei monenkaan kohdalla tarkoittanut soittamisesta luopumista, vaan soittaminen jatkui kotona. Varsinkin pienillä paikkakunnilla soittotunneilla käyminen oli yleistä. Tutkimukseni koulukohtaisista eroista huolimatta uskon, että paikkakunnalla tehtävä musiikkioppilaitoksen, kansalaisopiston ja koulun yhteistyö lisää kiinnostusta musiikkiharrastukseen ja ohjaa musiikista kiinnostuneita oppilaita syventämään musiikkiharrastustaan. Erilliseen harrastamiseen kansalais- ja musiikkiopistossa on helpompi lähteä mukaan, jos oma musiikinopettaja toimii myös siellä ohjaajana. Opettajan on helppo neuvoa oppilaita harrastukseen, jos hän on selvillä paikkakuntansa harrastusmahdollisuuksista.

Pirjon ja Kaisan paikkakunnilla koulun musiikinopetuksen ja musiikin harrastustoiminnan välillä oli yhteistyötä, joka perustui opettajien suhteisiin kansalais- ja musiikkiopiston opettajakunnan kanssa. Tutuus ja toisten oppilaitosten opettajien tunteminen näytti olevan edellytys yhteistoiminnalle. Pienillä paikkakunnilla musiikin ympärillä työskentelevät tarvitsivat toisiaan, jotta opetus pystyisi toteutumaan ja yleensäkin säilymään. Sarin koululla yhteistoimintaa ei ollut, koska suuressa kaupungissa yhteistoiminnallisuuteen ei ollut

välttämätöntä tarvetta. Siellä yhteistyömahdollisuuksia olisi kuitenkin useita, esimerkiksi ystävyyskoulu-periaatteella, jolloin tietyn peruskoulun ja musiikkiopiston tai muun ryhmän välille voisi kehittää vastavuoroista toimintaa. Toiminta näkyisi ja innostaisi lapsia ja nuoria niin koululla kuin harrastusyhteisönkin piirissä. Suuressa kaupungissa harrastustoiminnan tarjonta on laajaa ja musiikki on vain yksi harrastusmahdollisuus muiden joukossa.

Pienen paikkakunnan musiikinopettaja voi vaikuttaa paikkakunnan musiikkielämään suuresti, minkä voin todeta myös oman opettajakokemukseni perusteella. Pienellä paikkakunnalla musiikin aineenopettajan vastuualueena on kaikkien kouluasteiden musiikinopetus sekä musiikin harrastustoiminnan järjestäminen. Opettaja voi kuunnella oppilaiden toivomuksia ja toteuttaa niitä tarjoamalla sellaisia musiikin harrastusryhmiä, joille on kysyntää. Opettaja pystyy omalla suunnitelmallisella opetuksellaan syventämään oppilaiden musiikillista oppimisprosessia, koska opettaja tuntee oppilaat hyvin, kun opetussuhde kestää parhaimmillaan alakoulusta lukioon. Paikkakunnalle sitoutunut pätevä musiikin aineenopettaja on tärkeä oppilaiden musiikillisen kehityksen jatkuvuuden turvaaja.

Peruskoulun opetussuunnitelmassa (2004) mainitut asiat musiikinopetuksen sisällöstä, musiikkiluokasta, valinnaisaineista ja kerhotoiminnasta näkyivät eritavoin eri kouluilla ja opettajien toiminnassa. Musiikinopetuksen sisällöissä yhteistä oli soittamisen painotus, mutta sen toteutus erosi esimerkiksi soitinvalikoiman suhteen toisistaan. Soittimia luokissa oli melko runsaasti, mutta niiden käyttö ei kaikkien soitinten suhteen ollut tehokasta. Kuluneiden soitinten uudistaminen soittokeinoon kuului useamman opettajan tavoitteisiin. Sarin koululla käytettiin myös paljon esimerkiksi kanteleita. Oppilaat suhtautuivat soitinvalikoimaan ennakkoluulottomasti, vaikkakin heidän suosikkisoittimensa olivat perinteiset kitara, piano, basso ja rummut, laulua unohtamatta. Kun opettaja tutustuttaa oppilaita erilaisiin soittimiin, voivat oppilaat innostua hakeutumaan jonkun harvinaisenkin instrumentin soiton harrastajaksi.

Opettajista oli tärkeää, että jokainen oppilas pääsi soittamaan jotain soitinta kappaleessa. Lopputulos ei mielestäni voi olla tyydyttävä, kun soittajia ja ääntä on kerralla liikaa. Periaate on mielestäni tavoiteltava, mutta silti jakaisin tehtäviä soittamisen, laulamisen ja muun tekemisen suhteen enemmän. Laulaminen oli suosituinta oppilaiden keskuudessa Kaisan koululla. Laulun suosioon vaikutti ehkä myös osaltaan se, että Kaisan koululta noin kuudesosa vastaajista oli valinnaisen laulukurssin oppilaita.

Musiikkikerhotoimintaa kouluilla ei ollut, vaikka yläkoulun oppilaista kolme neljäsosaa kannatti sitä. Neljä viidesosaa ehdotuksista koski bänditoimintaa. Opettajat arvelivat, että oppilaat eivät kannata kerhotoimintaa. Tässä olikin mielestäni ristiriita, koska oppilaat olivat näin innokkaita kerhotoiminnan suhteen. Oppilaat mainitsivat jo olemassa olevaksi harrastustoiminnaksi kouluillaan laajasti valinnaiskurssit, bändit, kuoron ja kansalaisopiston soittotunnit. Kun kysyin opettajilta, mitä harrastustoimintaa kouluilla oli, kertoivat he kuoron olevan ainoa harrastus koulun tuntien ulkopuolella. Koulujen olisi hyvä tarjota harrastustoimintaa yläkouluikäisille koulun tiloissa koulun jälkeen. Jos musiikin aineenopettajan opetusvelvollisuus on täyttynyt perustunneista ja hän ei halua pitää kerhoja, voisi koulun tiloissa tapahtuvan toiminnan liittää esimerkiksi ulkopuolisen musiikinohjaajan tehtäväksi. Koulu tarjoaisi mahdollisuuden tilojen ja välineiden käyttöön ja vain ohjaaja tulisi koulun ulkopuolelta. Tällainen toiminta on melko lähellä musiikkiperuskoulu-ajatusta, missä kuitenkin harrastustoiminta on sijoitettu suoraan osaksi koulupäivää.

Kokonaisuudessaan tutkimani koulujen musiikinopetuksen ja musiikinharrastajien välinen suhde on positiivinen. Musiikinharrastajat kertoivat saaneensa uusia ideoita ja itsevarmuutta koulun musiikintunneilta ja heidän osaamisensa näkyi heistä parhaiten soitto- ja laulutaidoissa sekä musiikkitiedon, nuottien ja teorian hyvänä hallintana. Opettajista musiikinharrastajat ovat innokkaita musisoijia. He soittavat sähköisiä soittimia, opettelevat soittamaan uusia instrumentteja ja saavat soittaa omilla instrumenteilla lisästemmoja. Opettajat luottavat harrastajiin, jotka pääsevät esiintymään koulun juhlissa ja toimimaan esimerkiksi kahden koulun opettajalla, myös välttämättöminä säestäjinä.

Koulun musiikin valinnaisryhmissä suurin osa oppilaista on tyttöjä. Tytöistä mukana on niin harrastajia kuin muuten musiikista kiinnostuneita oppilaita. Poikia on lukumäärältään vähemmän. Erityisen mielenkiintoista on, että musiikkia valinneet pojat ovat joko erityisen innokkaita ja taitavia musisoijia tai oppilaita, jotka ovat valinneet musiikin, kun on täytynyt valita joku valinnaisaine. Koulussa pojat näyttävät tyttöjä enemmän jakautuvan menestyjiin ja syrjäytyneisiin oppilaisiin. Musiikkia harrastamattomat pojat ovat usein kiinnostuneita musiikintunneilla, mutta kuitenkin liian kärsimättömiä saavuttaakseen näkyviä ja kuultavia tuloksia edistymisestään.

Koulun musiikinopetuksen kysymysmerkiksi jäävät oppilaat, jotka eivät innostu musiikista. On haastavaa keksiä, miten motivoi sellaisia oppilaita, jotka tuntevat itsensä huonoiksi ja osaamattomiksi musiikissa ja ovat siksi kyllästyneitä aineeseen. Heidät pitäisi huomioida. Mielestäni opettajien tavoitteet musiikinopetuksen sisällöistä ja heidän tapansa motivoida oppilaita noudattavat ajatusta, että musiikin tulisi tuottaa iloa ja onnistumisen kokemuksia kaikille oppilaille heidän taidoistaan riippumatta. Sosiaalisen tilanteen ymmärtäminen ja oppilaiden eritasoisten tehtävien suunnittelu vaatii opettajalta paljon energiaa ja ymmärrystä.

Musiikin ryhmien suuret oppilasmäärät haittasivat opettajien ohjaustyötä etenkin lukioissa, mutta tuntien huolellinen suunnittelu etukäteen auttoi opettajia oppitunnin toteutusvaiheessa. Miten usein koulun musiikintunnilla harjoitellaan samaa kappaletta, jos kyseessä ei ole esiintymiseen harjoittelu? Opetussuunnitelman perusteissa (2004) kehoitetaan antamaan aikaa oppilaan musisointitaitojen kehittymiselle, vaatimalla pitkäjänteistä harjoittelemista ja kertaamista (kts. luku 2.1.1) Pinnallisen etenemisen lopputuloksena on turhautumista, kun oppilaat eivät ehdi oppia kunnolla. Taidot lisääntyvät vain, jos oppilas saa toistaa tekemäänsä tarpeeksi kauan (kts. luvut 3.2 ja 3.3).

Taiteellisen ja musiikillisen oppimisprosessin ymmärtäminen (kts. luku 3.3) laajentaa musiikinopetuksen kokonaisuutta. Keskittyneen kuuntelun taito on yksi työtapana, johon jokainen oppilas voi osallistua samalla tavoin. Opettajan ohjeistaminen ja toimiminen keskustelun alustajana voi avata oppilaiden mielikuvatiedon kentän, mistä on iloa ja hyötyä oppimiselle monin tavoin. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten musiikkia inhoavat oppilaat suhtautuisivat kuuntelun, aistimisen, eläytymisen, vuorovaikutuksen, ilmaisun ja mielikuvankäytön kautta tapahtuvaan opetukseen. Koulussa olisi tärkeää kehittää myös medialukutaitoa ja kriittisyyttä, jotta oppilas pystyisi ymmärtämään syitä ja seurauksia esimerkiksi musiikkiteollisuus-ilmiön ympärillä.

Musiikkiluokkatila (vrt. luku 6.1.2) oli etenkin Pirjon koululla opettajasta liian pieni. Ongelmia oli myös Sarin koululla suurten lukioryhmien kanssa. Kaisan toisessa musiikinluokassa oli musiikin lisäksi toisten aineiden opetusta. Kukaan opettajista ei ollut kiinnostunut käyttämään musiikkiliikuntaa työtapana. Koulujen oppilaat tuskin innostuvat harrastamaan musiikkiliikuntaa, jos sitä ei koulussa ole koskaan kokeiltu tilanahtauden vuoksi. Opetustilan materiaalin, kuten oppikirjojen ja nuottien lainaaminen oppilaille kotiin, innosti

harjoittelemaan vapaa-ajalla (kts. luku 6.1.2). Oppikirjojen suuri määrä ja saatavuus myös harrastuskäyttöön on mielestäni eräs koulun musiikinopetuksen tilaisuus kannustaa nuoria musiikkiharrastukseen.

Opetussuunnitelman perusteissa muistutetaan, että musiikkiluokkatilan äänenvoimakkuuden tulisi olla sopivalla tasolla (kts. 2.1.2 ja 6.1.2) ja oppilaiden tulisi saada käyttää koulun tiloja ja välineitä itsenäisessä työskentelyssä eli harjoitus- ja harrastuskäytössä (kts. luku 2.1.2). Opettajat olivat siirtyneet enemmän akustisiin soittimiin, mistä voidaan päätellä, että äänenvoimakkuus on koettu liian suureksi aikaisemmin. Kuitenkaan kukaan oppilaista ei tuonut äänenvoimakkuusasiaa esille vastauksissaan. Musiikin harrastajien totuttaminen sopivaan äänenvoimakkuustasoon bändisoitossa on mielestäni yksi koulun musiikinopetuksen tärkeimmistä tehtävistä. Keskustelu mp3-soitinten sopivasta kuunteluvoimakkuudesta olisi myös useille nuorille tarpeellinen. Opettajat pystyivät tarvittaessa järjestämään oppilaille harjoittelu-aikaa luokassa koulun jälkeen, mutta suhtautuminen oppilaiden omatoimiseen luokan käyttöön vaihteli. Yleensä luokan ovi oli lukossa ja harjoittelemaan pääsi opettajan suostumuksella, mikä on mielestäni toimiva ratkaisu.

Musiikinopetusta ja musiikin harrastusmahdollisuuksia koulun ulkopuolella on paljon ja koulun musiikinopetuksen tarpeellisuus kouluaineena on kyseenalaistettu. Opettajien tulevaisuudennäkymät koulun musiikki -oppiaineen suhteen eivät olleet positiivisia; resurssit vähenevät, tuntimäärä on minimissään ja oppilasmäärän pienentyessä yhä useamman opettajan tuntimäärät jäävät minimiin.

Koulun musiikinopetus tukee ja innostaa nuoria heidän musiikkiharrastuksessaan. Harrastajille se tarjoaa tilaisuuksia kehittää ja monipuolistaa taitojaan. Koulun musiikintunneilla on suuri merkitys omatoimisen harrastuksen kehittäjänä etenkin niillä oppilailta, jotka eivät osallistu koulun ulkopuoliseen musiikkitoimintaan. Paikkakunnan ja koulun koko vaikuttaa koulun musiikinkurssien toteutumiseen. Pienillä paikkakunnilla koulu ja musiikki- tai kansalaisopisto tekevät yhteistyötä edistääkseen musiikkiharrastustoimintaa. Suuressa kaupungissa yhteistyön tarvetta ei välttämättä ole. Yhteistyö lisää musiikin harrastustoimintaa oppilaiden keskuudessa.

Koulun musiikintuntien sisältö motivoi oppilaita harrastamaan musiikkia. Motivoivia ja harrastamaan kannustavia asioita koulun musiikintunneilla oli muun muassa:

- opetuksen monipuolisuus
- koulun musiikkitoiminta, kuten kuorot ja bändikerhot
- oppikirjojen lainaaminen koulusta kotiin
- mahdollisuus varata musiikkiluokka omaan harjoitteluun
- onnistumisen kokemukset ja opettajan kannustus
- koulun yhteistyö paikkakunnan musiikki- ja kansalaisopiston kanssa
- opettajan jakama tieto paikkakunnan musiikkiharrastusmahdollisuuksista.

Musiikkia valinnaisaineeksi ottaneista nuorista 8–9-luokkalaisista musiikki oli ylivoimaisesti mieluisin kouluaine. Musiikinharrastajien kiinnostus koulun musiikinopetukseen oli suurta. Olisi kiinnostavaa tutkia seuraavaksi sellaisten oppilaiden kokemuksia koulun musiikintunneista, jotka eivät pidä niitä tärkeinä. Miten näitä oppilaita voisi motivoida musiikin opiskeluun ja harrastamiseen? Miten musiikinopetus voisi koskettaa oppilasta, joka suhtautuu siihen negatiivisesti? Miten musiikinopettaja voisi enemmän ohjata ja motivoida kaikkia oppilaitaan musiikintunnilla?

LÄHTEET

- Aalto, H. & Leskinen, E. (1985). *Peruskoulun neljänsien, kuudensien ja yhdeksänsien luokkien oppilaiden musiikkiharrastuneisuus ja asennoituminen koulun musiikinopetukseen*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu.
- Aaltonen, L. (2001). *Bändisoiton motivaatio kahdeksaluokkalaisilla*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Ahola, M. (2006). Opettajat tukemaan nuorten harrastamista. *Opettaja*, 99(18), 19.
- Csikszentmihalyi, M. (1991). *Flow. The Psychology of optimal experience*. New York: Harper Perennial.
- Elliott, D.J. (1995). *Music Matters. A New Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.
- Grunwald, D. (1996). *Anna persoonallisuutesi puhua. Esiintymisen ja esittämisen psykologiaa*. Helsinki.
- Heimonen, H & Kuusisaari, P. (1992). *Musiikkia harrastavien viidennen ja kuudennen luokan oppilaiden asennoituminen koulun musiikinopetukseen*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu.
- Hirsjärvi, S. (toim.) (1978). *Kasvatustieteen sanasto*. Opetusmoniste n:o 73. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honkanen, T. (2001). *Miksi musiikkikasvatusta? Musiikkikasvatuksen taustalla vaikuttavat ihmis-, oppimis- ja musiikkikäsitteet*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Lisensiaatin tutkielma.
- Hyypä, M. & Liikanen, H.-L. (2005). *Kulttuuri ja terveys*. Helsinki: Edita.
- Jokinen, K. (1985). *Näkökulmia nuorisotutkimukseen*. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitoksen julkaisuja 33.
- Juvonen, A. (2000). *...Johnnyllakin on uniformu, heimovaatteet ja -kampaus...Musiikillisen erityisorientaation polku musiikkiminän, maailmankuvan ja musiikkimaun heijastamina*. Jyväskylä studies in the arts 70.

- Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (2001). *Taiteen ja leikin lumous. 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus*. Tampere: Finn Lectura.
- Kauppinen, E. (1996). Musiikinopettajan löytöretki musiikkikasvatuksen filosofiaan. *Musiikkikasvatus 1*, 52-55.
- Kivikoski, L. (2005). *Musiikkiharrastus ja motivaatio koulun musiikintunneilla*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu.
- Kosonen, E. (1996). *Soittamisen motivaatio varhaisnuorilla*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Lisensiaatin tutkielma.
- Koistinen, M. (2005). *Tunne kehosi – vapauta äänesi. Äänitimpurin käsikirja*. 3.p. SULASOL: Vammala.
- Kosonen, E. (2001). *Mitä mieltä pianonsoitossa? 13-15-vuotiaiden pianonsoittajien kokemuksia musiikkiharrastuksestaan*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Lievestuore: Library of Jyväskylä.
- Musiikkiluokan varustus. Koulujen musiikinopettajat ry:n suositus musiikkiluokan perusvarusteista*. 2005. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/varustus.html>> (5.1.2007)
- Kragelund, M. (1997). Käden kokemukset. *Dialogi 1*.
- Lankinen, M. (1984). *Nuorten harrastukset ja vapaa-aika Helsingissä 1982*. Helsingin kaupungin tilastokeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 1. Helsinki.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/lops_uusi.pdf> (5.1.2007)
- Metsämuuronen, J. (1995). *Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen. Sitoutuminen, motivaatio ja coping*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 146.
- Mäkeläinen, V. & Räsänen, T. (2006). *Musiikinluokka opetustilana*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Musiikkiluokka pro gradu -tutkielma.
- Oksanen, A. (2003). *Musiikillinen oppimisprosessi ja sen ohjaaminen*. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Oksanen, A. (2004). *Lumiukkojen salaisuus – alkeisopetusmateriaalia hanurimuskariin*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Parviainen, J. (1988). *Lukion musiikki valinnaisaineena. Kyselytutkimus lukion 1. luokan musiikin valinneille oppilaille*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.oph.fi/info/ops>> (5.1.2007)

- Puurula, A. (1996). Taidekasvatus elinikäisen kasvatuksen perustana. Teoksessa M. R. Mustonen (toim.) *Elinikäinen oppiminen*. Helsinki: Educa 96.
- Puurula, A. (1998). Integrointi taidekasvatuksessa – monitahoisuus tavoitteena. Teoksessa A. Puurula (toim.) *Taito- ja taideaineiden opetuksen integrointi. Kokemuksia, käytänteitä, teoriaa*. Studia paedagogica 17. Helsinki.
- Regelski, T. A. (1981). *Teaching General Music*. New York: Schirmer Books.
- Reimer, B. (1989). *A Philosophy of Music Education*. 2. p. New Jersey: Prentice Hall.
- Ruismäki, H. (1998). Musiikki osana taidekasvatusta ja elämää – näkökulmia musiikkikasvatuksessa. Teoksessa A. Puurula (toim.) *Taito- ja taideaineiden opetuksen integrointi. Kokemuksia, käytänteitä, teoriaa*. Studia paedagogica 17. Helsinki.
- Ruohotie, P. (1998). *Motivaatio, tahto ja oppiminen*. Helsinki: Edita.
- Saarikallio, S. (2005). Musiikki nuorten tunteiden säätelyn keinona. *Musiikkiterapia* 20 (2).
- Sava I. (1993). Taiteellinen oppimisprosessi. Teoksessa I. Porna & P. Väyrynen (toim.) *Taiteen perusopetuksen käsikirja*. Helsinki.
- Sava, I. (1998). Taiteen ja tieteen kietoutuminen tutkimuksessa. Teoksessa M. Bardy (toim.) *Taide tiedon lähteenä*. Jyväskylä. Atena.
- Swanwick, K. (1979). *A Basis for Music Education*. Great Britain: NFER-Nelson.
- Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana [www-muodossa:](http://www.muodossa.fi)
<URL:http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/taideyl_ops.pdf> (5.1.2007)

Lisäksi tutkimuksen koulukohtaiset opetussuunnitelmat, joita en tutkimuksen henkilöiden tunnistettavuuden vuoksi tarkenna;

Pirjon kunnan peruskoulun opetussuunnitelma. (2004).

Pirjon lukion opetussuunnitelma. (2005).

Kaisan kaupungin peruskoulun opetussuunnitelma. (2004).

Kaisan lukion opinto-opas. (2005-2006).

Sarin kaupungin peruskoulun opetussuunnitelma. (2004).

Sarin yläkoulun koulukohtainen opetussuunnitelma. (2004).

Sarin lukion opinto-opas. (2005-2006).

LIITTEET

LIITE 1. Tiedote oppilaiden huoltajille

TIEDOTE!

Hyvät oppilaiden vanhemmat/huoltajat! Opiskelen Jyväskylän yliopistossa musiikkikasvatusta ja teen pro gradu -tutkimusta koulun musiikinopetuksen ja musiikinharrastajien välisestä suhteesta. Musiikinopettajien haastattelun lisäksi kerään tietoa kyselylomakkeella 8.- ja 9.- luokan musiikin valinnaisryhmän oppilailta kolmella eri paikkakunnalla.

Tietoturvalain mukaan tällaisesta kyselystä koululla tulee tiedottaa oppilaiden huoltajille. Kyselyyn vastataan nimettömänä. Jos oppilas on käytettävissä myöhemmin mahdolliseen lisähaastatteluun, pyydän sitä varten yhteystietoja kyselylomakkeen lopussa. Oppilaan tunnistettavia henkilötietoja ei tule tulosten raportoinnissa eikä muutenkaan tutkimuksen missään vaiheessa näkyviin.

Jos haluatte lisätietoja tutkimuksesta tai teillä on jotain kysyttävää siihen liittyen, pyydän ottamaan yhteyttä.

Auli Oksanen
musiikkipedagogi, filosofian ylioppilas
Jyväskylän yliopiston musiikin laitos
aueemaok@cc.jyu.fi
040-765 5381

LIITE 2.**KYSELYLOMAKE KOULUN MUSIIKINOPETUKSESTA JA MUSIIKINHARRASTAMISESTA**
musiikin valinnaisryhmän oppilaille

1. Olen tyttö poika

2. Olen 8-luokalla 9-luokalla

3. Mainitse kolme lempiainettasi peruskoulun yläluokilla.

a) _____

b) _____

c) _____

4. Perustele, miksi valitsit musiikin valinnaisaineeksi?

5. Mitä itsellesi tärkeitä asioita koulun musiikintunneilla on ollut kuluneen lukuvuoden aikana?

6. Harrastatko musiikkia koulutuntien ulkopuolella?

kyllä en Jos vastasit en, siirry suoraan kysymykseen 9

7. Kerro musiikkiharrastuksistasi. Esimerkiksi mitä soitat, laulatko, käytkö soittotunnilla, kuinka kauan olet harrastanut (vuosina).

KÄÄNNÄ!

8. Miten harrastuneisuutesi näkyy koulun musiikintunneilla?

9. Millaisia musiikin harrastusmahdollisuuksia koulullasi on?

10. Miten koulun musiikinopetus on kannustanut musiikin harrastamiseen?

11. Jos koululla olisi mahdollista suunnitella ja toteuttaa musiikin harrastustoimintaa, olisitko kiinnostunut? Millaiselle toiminnalle sinun mielestäsi olisi tarvetta?

12. Jos saisit aloittaa soitto- tai laulutunnit, minkä soittimen valitsisit?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Jos olet musiikinharrastaja ja käytettävissä myöhemmin mahdolliseen lisähaastatteluun, kirjoita yhteystietosi (nimi, puhelinnumero ja/tai sähköpostiosoite) alla olevaan tilaan. Henkilötietosi eivät tule tutkimuksen missään vaiheessa näkyviin.

LIITE 3. Haastattelurunko opettajille

1. Kulunut lukuvuosi 2005-2006

- musiikin toteutuneet kurssit yläkoulussa ja lukiossa
- musiikin asema kouluilla

2. Musiikkiluokan varusteet

- opetustila, instrumentit, äänentoistolaitteet, oppikirjat
- voit halutessasi tutustua Koulujen Musiikinopettajien ry:n suositukseen musiikkiluokan varusteista

<http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/varustus.html>

3. Musiikinopetuksen sisältö

- laulaminen, soittaminen, kuuntelu
- musiikinopetuksen keskeiset tavoitteet

4. Soitonopetuksen organisointi

5. Oppilaiden musiikin harrastaminen

- musiikkiharrastuksen näkyminen koulun musiikintunnilla

6. Musiikin harrastusmahdollisuudet koululla

- kuuluuko kerhotuntien pitäminen opettajan varsinaiseen tuntimäärään

7. Yhteistyö muihin musiikin harrastustoimintaa tarjoaviin tahoihin

- musiikkiopisto, kansalaisopisto, seurakunta

8. Musiikinopettaja ohjaajana

9. Tulevaisuuden visiot ja haasteet